

**Å styrke foreldres omsorgskapasitet gjennom miljøterapeutisk arbeid i familier med
sped- og småbarn**

En kvalitativ studie om miljøterapeuters erfaringer fra senter for foreldre og barn

Line Birkeland

MASTEROPPGAVE

Master i barnevern

Vår 2021

Det psykologiske fakultet

Institutt for helse, miljø og likeverd (Hemil)

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lærerik, krevende og spennende prosess. Gjennom dette året har jeg fått mulighet til å fordype meg i et tema som har interessert meg gjennom min arbeidspraksis de senere årene, og som er samfunnsrelevant og viktig for barnevernsfeltet. Takket være engasjerte miljøterapeuter som sa seg villig til å delta i denne masterstudien har jeg hatt gode data å jobbe med. Miljøterapeutene møtte meg med velvillighet og åpenhet og en genuin interesse for sitt fagfelt. Tusen takk til alle åtte.

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg hatt kunnskapsrike veiledere som jeg vil takke. Tusen takk til Ragnhild Bjørknes som bidro med kunnskap fra barnevernsfeltet og hjalp meg i den første halvdel av prosjektet. En stor takk til Ragnhild Hollekim som i siste halvdel av prosjektet møtte meg med sitt faglige engasjement og stødige veiledning. Under hele arbeidsprosessen har Hanne Cecilie Braarud støttet meg med nyttige refleksjoner, gode innspill og hjelp i arbeidet. Dere har alle tre bidratt med tålmodighet, motivasjon og god veiledning.

Takk til mine medstudenter i veiledningsgruppen som har lest utkast, gitt gode tilbakemeldinger og bidratt i faglige diskusjoner som har løftet prosjektet.

Takk til gode kollegaer, Marthe og Hege som har lest korrektur og gitt meg viktige innspill i sluttprosessen.

Sist men ikke minst vil jeg takke familien min som har vært tålmodige i perioder der jeg har hatt lite tid til dem. Deres støtte og forståelse gjennom et krevende år setter jeg stor pris på.

Bergen, mai 2021

Line Birkeland

Innhold

Sammendrag

1. INTRODUKSJON.....	1
1.1 Innledning.....	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	3
1.3 Studiens relevans.....	3
1.4 Begrepsavklaringer.....	6
1.4.1 Risikofamilier.....	6
1.4.2 Omsorgskapasitet	6
1.4.3 Miljøterapi.....	7
1.5 Senter for foreldre og barn	7
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER OG BEGREPER.....	9
2.1 Sosialøkologisk teori om barns utvikling.....	9
2.2 Foreldreskap og omsorgsutøvelse	11
2.3 Barnets utvikling	13
2.4 Miljøterapi.....	14
2.4.1. Historie og fremvekst	15
2.4.2 Miljøterapi i barnevernsfaglig arbeid	16
2.4.3 Sentrale prinsipper i miljøterapeutisk arbeid.....	17
2.5 Tre perspektiver på endringsarbeid som kan inngå i miljøterapi	20
2.5.1 Lærlingmodellen	21
2.5.2 Handling og refleksjonsmodellen.....	22
2.5.3 Terapitradisjonen.....	23
2.6 Miljøterapeutrollen i arbeid med sårbare familier	24
3. FORSKNINGSGJENNOMGANG	25
3.1 Søk etter litteratur.....	25
3.2 Hva virker i tiltak for familier med små barn i risiko for omsorgssvikt.....	26
3.3 Fellesfaktorer for virksomt endringsarbeid fra et psykoterapeutisk perspektiv	29
4. METODE	30
4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted.....	30
4.1.1 Konstruktivistisk perspektiv	31
4.1.2 Fenomenologi	32
4.1.3 Hermeneutikk	32
4.2 Utvalg	33

4.2.1 Utvalgskriterier.....	34
4.2.2 Rekrutteringsprosessen.....	35
4.3 Tematisk fokus og utarbeidelse av intervjuguide.....	36
4.4 Gjennomføring av intervjuene.....	38
4.5 Analyse- Systematisk tekstkondensering.....	39
4.5.1 Første trinn: Helhetsinntrykk - fra villnis til foreløpige temaer.....	40
4.5.2 Andre trinn: Meningsbærende enheter- fra foreløpige temaer til koder og sortering.....	40
4.5.3 Tredje trinn: Kondensering- fra kode til mening.....	41
4.5.4 Fjerde trinn: Syntese- fra kondensering til beskrivelser, begrep og resultater.....	43
4.6 Egen posisjon.....	43
4.7 Etiske dimensjoner og personvern/NSD.....	44
4.8 Kvalitet i forskningen: Gyldighet og pålitelighet.....	45
5. PRESENTASJON AV FUNN OG DISKUSJON.....	46
5.1 Å skape en arbeidsallianse.....	47
5.1.1 Å ta foreldrene på alvor.....	48
5.1.2 Å vise interesse.....	50
5.1.3 Å snakke ordentlig med foreldrene.....	51
5.1.4 Å være en hyggelig person.....	54
5.2 Å skreddersy tilbudet.....	55
5.2.1 Å bruke tid.....	56
5.2.2 Å være fleksibel.....	58
5.2.3 Å bruke de spontane situasjonene.....	61
5.2.4 Å jobbe systematisk.....	63
5.3 Å bruke omgivelsene.....	65
5.3.1 Foreldreveiledningsgrupper.....	65
5.3.2 Sangstunder (stimulerende aktiviteter).....	67
5.3.3 Praktisk hjelp og støtte.....	69
5.3.4 Å være i et felleskap.....	71
5.4 Å være en god miljøterapeut.....	73
5.4.1 Kollegastøtte.....	74
5.4.2 Å ha kontroll på egne følelser.....	76
5.4.3 Å få veiledning.....	78
5.4.4 Å arbeide i team.....	79
5.4.5 Verdier og holdninger.....	80
6. Oppsummerende diskusjon.....	83
6.1 Tillit gjennom dialog og samarbeid.....	83

6.2 Individuelt tilpassede og meningsfulle tiltak.....	85
6.3 Å være en kompetent fagperson i skjæringspunktet mellom barn og foreldres behov.....	88
7. Oppgavens begrensninger	90
8. Avslutning	91
Litteraturliste	93

Sammendrag

Formålet med denne studien var å få mer innsikt i, og kunnskap om praksiserfaringer fra barnevernsfaglig miljøterapi i senter for foreldre og barn, og miljøterapiens betydning for endrings og utviklingsarbeidet i særlig sårbare familier med sped- og småbarn.

Studien hadde som mål å undersøke miljøterapeuters erfaringer med bruk av miljøterapi i senter for foreldre og barn, hvor følgende problemstilling ble søkt besvart: *«Hva er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet når målet er å styrke foreldres omsorgskapasitet i risikofamilier med små barn?»*

Studiens teoretiske rammeverk bygger på kunnskap fra et sosialøkologisk, og et utviklingspsykologisk perspektiv i forståelsen av barnevernsfaglig miljøterapi i senter for foreldre og barn.

Dette er en kvalitativ studie der datainnsamlingen ble gjort ved bruk av individuelle semistrukturerte intervjuer. Åtte miljøterapeuter ansatt ved fire ulike senter for foreldre og barn i statlig regi ble rekruttert som informanter. I dataanalysen ble metoden systematisk tekst kondensering (STC) brukt.

Funnene i studien synliggjorde betydningen av å skape tillit gjennom dialog og samarbeid, for å oppnå en arbeidsallianse med særlig sårbare familier. Døgnkontinuerlig miljøterapeutisk arbeid i senter for foreldre og barn gav en unik mulighet for tilrettelegging av skreddersydde tiltak til familier, med mulighet for fortløpende og fleksible justeringer.

I skjæringspunktet mellom barn og foreldres behov, og hjelp versus kontroll peker studien på at rollen som miljøterapeut var særlig krevende og kompleks. Tverrfaglig teamarbeid var viktig for å sikre et høyt faglig fokus, og nødvendig veiledning for miljøterapeutene inngikk i de organisatoriske strukturene.

Nøkkelord: miljøterapi, barnevern, sped- og småbarn, senter for foreldre og barn

Abstract

The purpose of this study was to gain more insight into, and knowledge of, practice experiences from child welfare environmental therapy in the Residential Centers for Parents and Children, and the importance of environmental therapy for change and development work in particularly vulnerable families with infants and toddlers at risk of neglect.

The study aimed to investigate environmental therapists' experiences with the use of environmental therapy in the Residential Centre for Parents and Children, where the following research question was: “What is important in the environmental therapeutic work when the goal is to strengthen parents' caring capacity in at-risk families with young children?”

The theoretical framework of the study is based on knowledge from a social ecological perspective, and a developmental psychological perspective in the understanding of child welfare environmental therapy in the Residential Centre for Parents and Children.

This is a qualitative study in which data collection was done using individual semi-structured interviews. Eight environmental therapists employed at four different Residential Centers for Parents and Children under state auspices were recruited as informants. In the data analysis, the Systematic Text Condensation (STC) method was used.

The study's findings highlighted the importance of creating trust through dialogue and collaboration in order to achieve a working alliance with particularly vulnerable families. Environmental therapeutic work in the Residential Centre for Parents and Children provided a unique opportunity for adapting tailored measures to families, with the possibility of continuous and flexible adjustments. At the intersection of children and parents' needs, and help versus control, the study points out that the role of environmental therapist was particularly demanding and complex. Interdisciplinary teamwork was important to ensure a high professional focus, and necessary guidance for the environmental therapists was included in the organizational structures.

Keywords: environmental therapy, child welfare, infants and toddlers, Residential Centre for Parents and Children

1. INTRODUKSJON

1.1 Innledning

Parallelt med økende profesjonalisering og akademisering av det barnevernsfaglige arbeidet, aktualiseres et stadig økende krav til dokumentasjon, transparens og forskning. Dette bidrar til en økt oppmerksomhet rundt hvordan miljøterapi kan være effektiv og evidensbasert, og hvor miljøterapeuten skal handle profesjonelt, og fleksibelt utøve faget sitt tilpasset den enkeltes klient behov (Landmark & Olkowska, 2016).

Et av mine første møter med miljøterapi var som nyansatt miljøterapeut i senter for foreldre og barn. Jeg hadde ingen erfaring fra miljøterapeutisk arbeid, og syntes det var utfordrende å forstå hva arbeidsoppgavene inneholdt. En av de første dagene i ny jobb ble jeg gitt i oppgave å følge en mor og hennes nyfødte barn til dagligvarebutikken. Hun hadde selv bedt om å få følge av en ansatt fordi hun trengte hjelp og støtte for å mestre rusfrihet, og for å unngå et ubehagelig møte med en tidligere kjæreste på veien til butikken. I tillegg strevde hun med å finne ut hva som skulle handles inn til seg og barnet, og hun hadde erfaring med å handle feile varer på impuls, slik at ikke budsjettet strakk til mot slutten av måneden. Hun var også usikker på om barnet hadde passelig med klær på, og hvor ofte hun burde sjekke barnets tilstand i vognen, da barnet på grunn rusmiddeleksponering i svangerskapet var ekstra ømfintlig for den stimuleringen det innebar å skulle ligge i vognen under en tur til butikken.

Underveis på turen ble jeg oppmerksom på alle delopppdragene som krevdes av meg. Det handlet både om å skape tillit, bygge en arbeidsallianse som gav mulighet til å drøfte ulike sider ved barneomsorgen, og praktisk hjelp og støtte i en situasjon der denne moren var særlig usikker, og med lite erfaring. Hovedfokuset i samspillet mellom oss var hva som kom barnet hennes til gode på best mulig vis. Under denne turen jeg erfarte at miljøterapeutisk arbeid var mangefasettert.

Det er viktig med treffsikker hjelp til familier med et sammensatt utfordringsbilde. Norge forplikter seg til å tilby hjelp til sårbare familier med små barn. I arbeidet med å forebygge krenkende barndomserfaringer og omsorgssvikt, kan Norge sees på som et foregangsland. Nasjonale handlings- og tiltaksplaner som «Opptappingsplan mot vold og overgrep» (Prop. 12 S, 2016-2017), og regjeringens strategi for foreldrestøtte «Trygge foreldre - trygge barn.» (Barne- og familiedepartementet, (BFD) 2018-2021) er eksempler på dette. En nylig publisert studie undersøkte dokumenter fra åtte europeiske land, knyttet til dommer som omhandlet omsorgstiltak og dokumentert hjelp for mødre med nyfødte barn i sårbare situasjoner.

Forfatterne konkluderte med at det er store kunnskapshull både i forhold til hvilke tiltak som tilbys, og hvilken effekt disse har (Luhamaa et al., 2021). Sammenlignet med syv andre europeiske land (Estland, England, Irland, Østerrike, Tyskland, Spania og Finland), kom Norge likevel ut som det landet som i høyest grad dokumenterte tiltak som var iverksatt, og hjelp som var gitt i forkant av omsorgssaken. Funnene indikerer at Norge har et høyt fokus på sårbare familier med små barn.

Senter for foreldre og barn er et unikt tilbud til sårbare familier, i den formen tiltaket er bygget opp i Norge. Tiltaket utgjør en liten tjeneste i barnevernet, og tall viser at om lag 470 barn fikk dette tiltaket i 2015 (Ekhaug et al., 2016). Antallet utgjør ca. 4,5 prosent av hjelpetiltak gitt til barn i aldersgruppen 0- 5 år på landsbasis. Senter for foreldre og barn regnes som et av de mest inngripende hjelpetiltakene som er å tilby fordi det innebærer et opphold i døgninstitusjon for familier der bekymringen for barnets omsorg er høy, men det er ikke definert som et evidensbasert tiltak. Det betyr imidlertid ikke at det ikke er virksomt, men det betyr at det mangler dokumentert kunnskap om tiltaket i sin helhet, og om det miljøterapeutiske arbeidet som utføres der, da det per i dag ikke foreligger studier fra norsk kontekst om hva miljøterapi i senter for foreldre og barn er, og hvordan det virker.

Barnevernforskere ved Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP) Øst og Sør har et pågående arbeid med å finne felleselementer fra virksomme programmer som kan gi barnevernsarbeidere viktig tilgang til kunnskapsbaserte strategier (Olafsen & Kjøbli, 2021). Forskerne trekker frem blant annet hvordan man kan arbeide med relasjonen og motivasjon hos omsorgsgiver for å få til et endringsarbeid. Videre fremheves betydningen av å trene på ulike foreldreferdigheter, samt å gi informasjon og veiledning i konkrete omsorgssituasjoner i familiens egen kontekst. Slike felleselementer vil også kunne gjøre seg gjeldende i endringsarbeidet som forgår i senter for foreldre og barn, og sammenfaller med viktige prinsipper i miljøterapeutisk praksis generelt.

Miljøterapi i barnevernsfaglig kontekst er oftest beskrevet som en metodisk tilnærming i institusjon der barn og ungdom er under omsorg, og bor uten sine foreldre (Kvaran & Holm, 2017; Larsen, 2020; Lillevik & Øien, 2019; Olkowska & Landmark, 2016). Det jeg vil se nærmere på, er å undersøke miljøterapeuters erfaringer fra arbeid i senter for foreldre og barn, og skiller seg således fra hovedfokus på miljøterapi slik det gjenspeiles i barnevernsfaglig litteratur. Denne masteroppgaven har til hensikt å bidra med kunnskap om hva som er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet i sentrene, med fokus på endringsarbeid. Målet er å identifisere

og lære av erfaringene fra praksisfeltet, knyttet opp mot teori og forskningsbaserte modeller for miljøterapeutisk arbeid.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen som søkes besvart er som følger:

Hva er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet når målet er å styrke foreldres omsorgskapasitet i risikofamilier med små barn?

Følgende forskningsspørsmål søkes besvart:

***Hva vektlegges som virksomme elementer i det miljøterapeutiske arbeidet?
Hvordan beskrives betydningen av det fysiske miljøet, aktivitetene og de strukturelle rammene i tiltaket?***

Forskningsspørsmålene søker kunnskap om bredden i intervjupersonenes opplevelser og erfaringer fra miljøterapeutisk arbeid i sentre for foreldre og barn, når barnet er i risiko for omsorgssvikt. Derfor søkes det ikke kun etter hva som erfares som viktige virksomme elementer, det er også relevant å få informasjon om hva som kan være utfordrende i dette arbeidet.

1.3 Studiens relevans

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. I tillegg skal barnevernet bidra til at barn og unge får trygge oppvekstkår (Lov om barneverntjenester § 1-1).

I 2022 trer nye endringer i barnevernloven i kraft, også kalt barnevernsreformen (Prop. 73 L (2016- 2017)). En vesentlig endring fra gjeldende lovverk til den nye barnevernsreformen er å styrke den kommunale barnevernstjenesten i sin helhet. Når det gjelder de yngste og mest risikoutsatte sped- og småbarna vil det statlige barnevernet, Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), fremdeles ha en sentral rolle. I det nye lovforslaget anbefales det å

sikre kompetanse knyttet til denne målgruppen, slik at det er spesialisert kompetanse på utredning og oppfølging av risikoutsatte sped- og småbarn. Kompetansen skal legges til regionale sentre for foreldre og barn (Prop. 73 L (2016-2017)).

I 2016 ble det gjennomført en høring om «Forslag til endringer i barnevernloven: Kvalitet- og strukturreform» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2016). Vista Analyse ble gitt oppdraget å kartlegge dagens tilbud ved sentre for foreldre og barn, og hvilke konsekvenser lovforslaget ville få for sentrene. Kartleggingen avdekket blant annet at kommunene rapporterte om uklarerheter knyttet til målgruppe, inntakskriterier, og betydelig variasjon i tilbud og tilgjengelighet (Ekhaug et al., 2016). Ekhaug og kollegaer (2016) pekte videre på at kommunene opplevde stor uforutsigbarhet i tilbudet fra Bufetat.

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) hadde fokus på utvikling av et kunnskapsbasert barnevern i sin forskningsstrategi for 2009- 2012 (Backe- Hansen, 2009). Kunnskapsbasert praksis innebærer at fagutøvere skal bruke ulike kunnskapskilder i praksis. Ifølge Helsebiblioteket (2020) er kunnskapsbasert praksis å ta faglige avgjørelser basert på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap og brukernes ønsker og behov i en gitt situasjon. Ved å utvikle en kunnskapsbasert praksis på et gitt fagområde ut fra fagområdets behov for sådanne, er hensikten å bedre kvaliteten i tjenestene.

I lov om barneverntjenester er kommunene gitt det juridiske ansvaret for å undersøke og utrede barns omsorgssituasjon, ta beslutninger og iverksette tiltak. BFD vektla i sitt høringsforslag til endringer i barnevernloven at sped- og småbarn i alvorlig risiko skal oppdages og gi treffsikker hjelp (Prop. 73 L (2016-2017)). Videre vises det til at utredninger av omsorgssituasjonen til sped- og småbarn har som vesentlig formål å undersøke om barnets foreldre er mottagelig for endring, og foreslår derfor at endringsarbeid inngår som en del av utredningsarbeidet (Prop. 73 L (2016-2017)). Som særegent døgntiltak for populasjonen sped- og småbarn i risiko for omsorgssvikt har sentre for foreldre og barn en unik anledning til å arbeide med familiene på døgnbasis. Slik sentrene er organisert i dag, har de fleste familier et døgnopphold som innebærer at de er inne boende ved sentrene, oftest mellom to til tre måneder.

Opphold i sentre for foreldre og barn i dag er hjemlet som et hjelpetiltak etter barnevernloven (Lov om barneverntjenester, 1992 § 4-4, 2. ledd). Dagens praksis er at de fleste sentrene arbeider utfra en modell der de kombinerer kartlegging eller utredning av

barnets omsorgssituasjon med intervensjon, for eksempel råd og veiledning, for å styrke foreldres omsorgskapasitet. De fleste sentrene tilbyr også et lengre opphold med fokus på intervensjon etter endt kartleggingsopphold (Prop. 73 L (2016-2017)). Det er stor variasjon i hvordan sentrene er organisert (Ekhaug et al., 2016). Denne studien omhandler den enkelte miljøterapeuts erfaringer, men vil også inkludere variasjoner av de ulike organisatoriske og faglige strukturer som vedkommende forholder seg til i sin arbeidshverdag.

Fra 2022 vil Bufetats tilbud til barnevernstjenesten være todelt. Primært skal sentrene tilby støtte til kommunenes undersøkelse etter barnevernloven § 4-3 (Lov om barneverntjenester, 1992; Prop. 73 L (2016-2017)). I kommunens undersøkelsesfase vil utredningsbistand ved senter for foreldre og barn måtte tilpasses barnevernstjenestens undersøkelsesfrist på inntil tre måneder. En slik utredning er ikke arenaspesifikk, det vil si at den kan foregå både som hjemmebasert og ved døgnopphold.

Sentrene skal også kunne tilby hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, 2. ledd (Lov om barneverntjenester, 1992). Hjelpetiltak skal kunne tilbys i etterkant av en utredning når dette er nødvendig for at barnet skal få forsvarlig hjelp. Hjelpetiltaket vil heller ikke være arenaspesifikt, og vil innebære at det kan tilbys hjemmebasert oppfølging i tillegg til døgnopphold. I Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er det et pågående arbeid med å utvikle retningslinjer som skal gi nærmere beskrivelser av målgruppen for, og innholdet i tilbudet til familier med sped- og småbarn. Det arbeides parallelt med kvalitetsutvikling i institusjonsbarnevernet, som senter for foreldre og barn er en del av. De nye retningslinjene trer i kraft fra 2022, og har som mål å hindre uønsket variasjon i det tilbudet som sentre for foreldre og barn utgjør, i tillegg til å sikre god kvalitet og øke rettsikkerheten til familiene.

Denne studien vil undersøke hva som er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet i senter for foreldre og barn, der dagens tilbud til kommunene er i endring. Hvordan tilbudet konkret vil se ut etter 2022 er ikke klart enda, men Prop. 73 L legger føringer for at sentrene fremdeles skal tilby et døgnbasert opphold der miljøterapeutisk arbeid vil inngå i tilbudet.

1.4 Begrepsavklaringer

1.4.1 Risikofamilier

Familier som tilbys opphold på senter for foreldre og barn omtales også gjerne som risikofamilier. Dette er familier hvor det basert på statistisk forekomst av problemer antas å være et særlig behov for å sette inn tidlig innsats (Bråten & Sønsterudbråten, 2016). Risiko for omsorgssvikt øker når foreldrene har sammensatte vansker, som psykiske lidelser, rusmisbruk, vold i hjemmet, eller at foreldrene selv har vært utsatt for omsorgssvikt (Clever et al., 2011). Adverse Childhood Experiences (ACE) er i denne sammenhengen en viktig studie som undersøkte voksnes erfaringer med psykisk, fysisk eller seksuell vold i barndommen, sammen med forekomst av rusmisbruk, psykiske lidelser, partnervold og kriminalitet i barndomshjemmet (Felitti et al., 1998). Studien viste at jo flere av disse risikofaktorene man utsettes for i barndommen, jo flere psykiske og somatiske helseplager risikerer man i voksen alder. En nærmest lineær sammenheng mellom disse ble også funnet.

Sårbarheter som dårlig omsorg og kognitive vanskeligheter har en tendens til å samle seg opp som negative livshendelser for et menneske, og bidrar til psykiske helseplager, mangelfull skolegang og relativ fattigdom. Barn i Bergen-studien viste samme tendens til kumulative effekter av negative livshendelser (Bøe et al., 2017). I vestlige land med velferdsstatlige løsninger er offentlige myndigheter opptatt av å følge opp risikofamilier (Bråten & Sønsterudbråten, 2016). Dette er ofte familier med lav sosioøkonomisk sosial status, i tillegg til mer individuelle vansker som psykiske helseutfordringer, rusvansker, og kognitive utfordringer. I risikofamilier forekommer det også oftere vold eller annen type overgrepssproblematikk i nære relasjoner, slik det fremkommer i en rapport om pålagte hjelpetiltak i barnevernet i saker med høy bekymring (Paulsen et al., 2021).

1.4.2 Omsorgskapasitet

I litteraturen brukes ulike begreper for å beskrive foreldres evne til å ivareta både praktiske og emosjonelle omsorgen for sine barn. Begrep som foreldrekapasitet, omsorgsevne, og omsorgskompetanse brukes ofte synonymt. Å ha god foreldreevne eller omsorgskapasitet innebærer å ha foreldreferdigheter og kunnskap, trygghet, og god psykisk og emosjonell helse. Hvordan denne kapasiteten er hos den enkelte vil påvirke foreldreskapet og barnets

utvikling (Akai et al., 2008). I denne studien har jeg valgt å benytte begrepet omsorgskapasitet som innebærer hvilke kapasitet foreldrene har overfor sitt barn, og hvor bevegelig og fleksibel den er i forhold til å imøtekomme barnets behov i løpet av utviklingen.

1.4.3 Miljøterapi

Ordet miljøterapi inneholder to begreper, både miljø og terapi. I norsk barnevernkontekst er Larsen (Larsen & Selnes, 1975) sin definisjon mye brukt. Larsen definerer miljødelen til å handle om å legge til rette og organisere, og terapidelen dreier seg om å utvikle og forandre. Larsen (2020) vektlegger at miljøterapi handler om å fremme muligheter for mestring, læring og personlig ansvar. Med denne forståelsen er det et sentralt moment at miljøterapeuten sin oppgave er å bidra til at klientens egne muligheter kan realiseres. Det redegjøres nærmere for miljøterapi i teorikapittelet.

1.5 Senter for foreldre og barn

Masteroppgavens kontekst er lagt til senter for foreldre og barn, som er det statlige barnevernet sitt tilbud til sårbare familier med sped- og småbarn. I dag eksisterer det i alt 19 sentre for foreldre og barn i Norge. 13 av dem er statlige, og fem er ideelle. Oslo har ett kommunalt senter med en ulik organisering enn resten av landet. Opphold på senter for foreldre og barn er hjemlet etter barnevernloven § 4-4, 2. ledd (Lov om barneverntjenester, 1992), og er regulert under Forskrift for senter for foreldre og barn (2010).

Tiltaket regnes i dag som det mest omfattende hjelpetiltaket for risikofamilier med sped- og småbarn. Opphold på dette grunnlaget innebærer at familien har samtykket til et frivillig opphold, og at de står fritt til å avbryte dersom de ønsker det. Målgruppen for senter for foreldre og barn er familier med sped- og småbarn i alderen 0- 6 år, med hovedvekt på 0-3 år, der det er bekymring for barnets omsorgssituasjon. Hensikten med et slikt spesialisert døgntilbud er å tilby støtte til kommunenes oppgaveutførelse i de mest komplekse sakene (Bufdir, 2020a). Formålet er todelt: Utredning av barnas behov og foreldrenes omsorgsutøvelse og endringspotensiale, og veiledning for å styrke foreldreferdighetene gjennom ulike former for utvikling- og endringsarbeid sentralt (Ekhaug et al., 2016). Det foreligger i dag ikke felles kriterier for hvem som skal få plass i et senter for foreldre og barn, og Bufetat har ikke bistandsplikt, noe som betyr at Bufetat ikke er pliktig til å gi et slikt tilbud til kommunen. Det som kjennetegner familiene, er at dette er småbarnsfamilier der den

kommunale barnevernstjenesten har en bekymring for om barnet blir utsatt for alvorlig omsorgssvikt, og familiene vurderes å være i risiko. Det er vanligvis knyttet stor usikkerhet til foreldrenes omsorgskapasitet når en familie blir søkt inn til sentre for foreldre og barn (Prop 73 L).

Ofte er innsøkende barnevernstjeneste bekymret for flere forhold, og de fleste familier som blir søkt inn har sammensatte vansker, og ikke bare enkeltstående problematikk. Det kan eksempelvis være bekymringer knyttet til barnets utvikling, i tillegg til foreldres omsorgskapasitet, psykiske helse og rusproblematikk. Målgruppen sped- og småbarn i risiko for omsorgssvikt kjennetegnes ved at det både vil være individuelle risikofaktorer og beskyttende faktorer knyttet til det spesifikke barnet, og barnets omgivelser.

Særskilt for tiltaket er at det er døgnbasert, noe som innebærer at fagpersoner har mulighet for å være «tett på» og være sammen med familien gjennom hele døgnet for å følge opp familien og jobbe med endringsprosesser. Miljøterapi danner grunnmuren i veiledningsarbeidet i sentrene, og formålet med miljøterapi kan være å skape rammer og muligheter for at den enkelte familie skal få muligheter til å arbeide med endring og utvikling. Sentrene behersker et større spekter av metoder og tilnærminger til familier enn den kommunale barnevernstjenesten, og har mengdetrening knyttet til målgruppen i sentrene (Ekhaug et al., 2016).

De fleste sentrene har flere miljøterapeuter som arbeider i turnus på dag og kveldstid. Miljøterapeutene har utdanningsbakgrunn innen helse og sosialfag, som sosionom, barnevernspedagog, vernepleier eller sykepleier. Noen har også pedagogisk utdanning som eksempelvis barnehagelærer eller spesialpedagog.

Slik sentrene er organisert i dag har de en funksjon der hensikten og målet med et opphold er å styrke foreldrenes omsorgskapasitet ut fra foreldrefungering knyttet til det enkelte barns omsorgsbehov. I dette arbeidet inngår stoppunkter der man evaluerer tiltakets effekt og justerer intervensjonen jevnlig. Det tilrettelegges individuelt for å hjelpe familiene på best mulig måte. Arbeidet som er rettet mot foreldre-barn-dyaden har som mål å fremme sensitiv omsorgsutøvelse hos foreldrene (Sund Sjøvoll & Furuholmen, 2020). For å lykkes med å hjelpe denne gruppen foreldre med omsorgsendring, er det nødvendig med et godt faglig arbeid og gode miljøterapeutiske ferdigheter.

De fleste sentrene arbeider ut fra et teoretisk rammeverk der et utviklingspsykologisk perspektiv danner grunnlag for forståelsen av barns behov. Som en overbyggende teoretisk

referanseramme arbeider også mange sentre med en systemisk forståelse av, og tilnærming til familien. I denne studien vil det undersøkes hvilke erfaringer miljøterapeuter har med å styrke foreldres omsorgskapasitet, også kalt endringsarbeid. Studien tar utgangspunkt i dagens praksis, men vil også kunne bidra med informasjon om hvordan miljøterapi kan inngå i tilbudet etter at barnevernsreformen trer i kraft.

2. TEORETISKE PERSPEKTIVER OG BEGREPER

Viktige perspektiver i denne masteroppgaven er en overordnet sosialøkologisk forståelse av foreldreomsorg og barns utvikling og behov i miljøterapeutisk kontekst. En sosialøkologisk forståelse innebærer at barns utvikling forstås som et samspill mellom barnet og miljøet, og at påvirkningen går begge veier, fra miljø til barn og fra barn til miljø (Kvaran & Holm, 2020).

En sosialøkologisk forståelse presenteres fordi denne rammen ligger til grunn for mye av det barnevernsfaglige miljøterapeutiske arbeidet. I miljøterapi inngår også elementer som inkluderer sentrale prinsipper og perspektiver på endringsarbeid, om miljøterapeutrollen og profesjonell kompetanse. Hvordan man forstår foreldres omsorg og barns behov er også inkludert i utvalget av teori, da dette er sentrale perspektiver som ligger til grunn for alt arbeid som gjøres i sentre for foreldre og barn.

2.1 Sosialøkologisk teori om barns utvikling

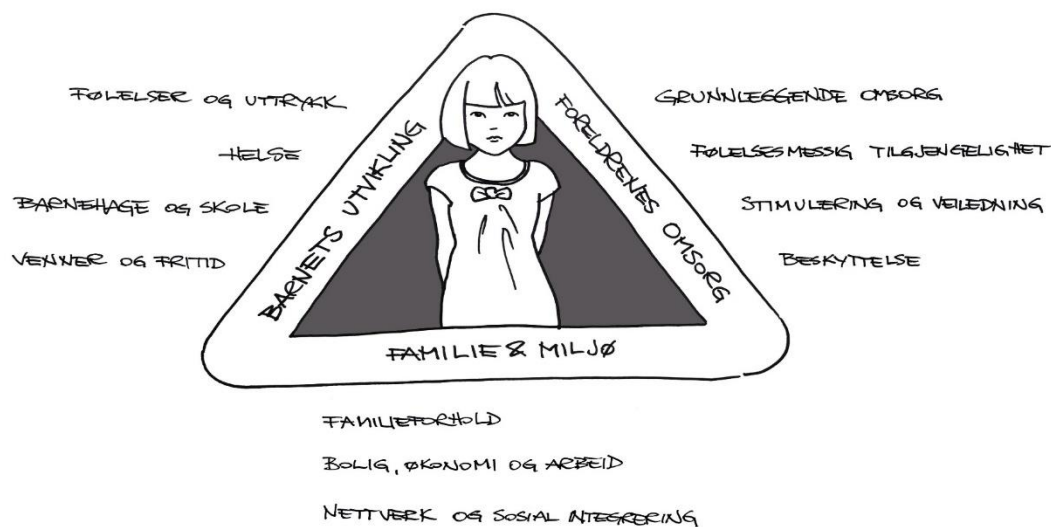
Sosialøkologisk teori om barns utvikling vektlegger både viktigheten av foreldre-barn relasjonen, og eksterne forhold utenfor familiekonteksten, som også påvirker i hvilken grad foreldre kan støtte barnets utvikling (Kvaran & Holm, 2020).

Belastende livshendelser i barndommen øker risikoen for helseproblemer i voksen alder (Felitti et al., 1998). Omsorgssvikt øker også risikoen for alvorlige utfordringer og store lidelser for dem som blir utsatt for det. Det er også samfunnsøkonomiske gevinster ved at barn har god helse, får utdanning og jobb, og bidrar i samfunnet. I en analyse fra norske forhold anslo Rasmussen og Vennemo (2017) at hvert barn som ble utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller mishandling kan koste samfunnet om lag 60 millioner kroner gjennom sitt livsløp.

Å komme tidlig inn og følge opp sårbare familier er et satsningsområde i Norge i dag. I Møller (2018) sin rapport fra Helsedirektoratet som omhandler metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge beskrives et behov for at det settes inn en innsats knyttet til å arbeide systematisk med identifisering, oppdagelse og oppfølging av barn og unge med deres foreldre. Rapporten bygger kunnskapsgrunnlaget sitt på den engelske modellen Common Assessment framework (CAF), (Childrens Workforce Development Council, 2009) som er i bruk i England. Modellen er forankret i en økologisk tenkning, og bygger på Bronfenbrenner sin utviklingsøkologiske modell (Bronfenbrenner, 1979). Foruten et økologisk perspektiv bygger CAF modellen på et utviklingsperspektiv, et barnefokus og på identifisering av styrker så vel som vanskeligheter i familien (Møller, 2018). CAF modellen definerer barns behov inn i tre domener der barnets utvikling og egenart, foreldres kapasitet og familie og miljøforhold inngår. De tre domenene inngår i et helhetlig rammeverk for hva man trenger å vite noe om ved bekymring rundt et barns omsorgssituasjon. Både Sverige (barns behov i centrum, BBIC) (Socialstyrelsen, 2018a), og Danmark (Integrated Children's System, ICS), (Socialstyrelsen, 2018b) har implementert lignende modeller ut fra CAF-modellen.

I det nylig publiserte forslaget til Stortinget om ny barnevernslov og endringer i barnevernloven (Prop. 133 L (2020- 2021)) vises det til at den norske modellen for barnets behov i sentrum skal være et godt utgangspunkt for kommunenes arbeid med å etablere en langsiktig plan for barnet, og tilpasses det individuelle tilbudet på institusjon. Videre skal et felles kunnskapsgrunnlag for barnevernstjenestens undersøkelsesarbeid og institusjonens faglige innretning legge til rette for bedre kontinuitet i barnets tilbud (Prop. 133 L (2020-2021)).

Figur 1. Kunnskapsmodellen barnets behov i sentrum, hentet fra Bufdir (2020b).

Den norske kunnskapsmodellen visualiserer, og er en hjelp til å vurdere hva barnets behov er, og hvilke behov som må dekkes for at barnet skal være i trivsel og en god utvikling. Modellen er relevant for å vise til hvilke tema miljøterapeuten i senter for foreldre og barn vil arbeide utfra når hensikten er å styrke foreldres omsorgskapasitet i risikofamilier med små barn. I senter for foreldre og barn er det særlig foreldrenes omsorg det arbeides med. Parallelt med dette arbeidet vurderes barnets fungering i seg selv, og i relasjon til foreldrene. Det er disse to sidene ved trekanten som er hovedfokus i det miljøterapeutiske arbeidet ved sentrene.

Familiene strever også ofte med andre belastninger som familienettverk, økonomi, bolig og arbeid, og under et opphold i senter for foreldre og barn arbeides det ofte med denne dimensjonen i samarbeid med andre aktuelle samarbeidsinstanser rundt familien, som NAV.

2.2 Foreldreskap og omsorgsutøvelse

Oppfatningen av hva som er en god barndom og hvilke omsorg foreldre bør utøve til sine barn er i stadig utvikling og påvirkes av både massemedia, internasjonale og nasjonale lovverk, utdanningsinstitusjoner og retningslinjer fra politisk hold (Haukanes & Thelen, 2010). Særlig sentralt i dette står familiepolitikken, der fokus har vært å peke på hva som er gode og

dysfunksjonelle familier (Haukanes & Thelen, 2010). Våre vestlige oppfatninger av hva som er godt foreldreskap og god omsorg for barn er i stor grad påvirket av utviklingspsykologi. Det utviklingspsykologiske perspektivet har igjen påvirket den vestlige middelklassens norm for hva som definerer godt foreldreskap og spesifikke måter å utøve omsorg på (Lee et al., 2014). Alle mennesker er kulturelle individer, som betrakter, og forstår andre utfra sin egen kontekst, antagelser og verdigrunnlag. (Fields, 2010). Dette kan utfordre holdninger om barneoppdragelse, hva som er uttrykk for kjærlig omsorg eller upassende foreldrestrategier.

Å beskrive på et generelt grunnlag hva som er god nok omsorg for et lite barn kan være vanskelig. Papousek og Papousek (1987) studerte foreldreadferd, og fant at flesteparten av foreldre oppførte seg på måter som var støttende for deres barn sin utvikling. Funnene indikerte at dette var noe som skjedde uten at foreldrene var bevisst hva de gjorde, eller hvorfor det de gjorde var viktig. Et eksempel på intuitiv foreldreadferd kan være hvordan forelderen justerer og tilpasser avstand til spedbarnets ansikt for å oppnå kontakt. Slik foreldreadferd legger til rette for at spedbarnet kan delta i kontakt og samspill, noe som er avgjørende for barnets utvikling (Smith, 2017).

I risikofamilier med små barn har barnevernstjenesten mandat til å kartlegge, utrede og vurdere foreldres muligheter for endring og utvikling i foreldrerollen. Det kan synes vanskelig å sette opp eksakte kriterier som predikerer et gitt risikobilde, men studier viser at i de mest alvorlige barnevernssakene erfarer barn ofte flere typer krenkelser (Manly et al., 2001). Flere studier, blant annet Adverse Childhood Experience (ACE) studien (Anda et al., 2006; Felitti et al., 1998), har dokumentert at når man har opplevd en type belastning, er det stor sjanse for at også flere belastninger er til stede. Barn som opplever traumatiske belastninger kan også oppleve at emosjonell omsorg uteblir, og slik blir de ytterligere belastet. Barna lider ikke bare under direkte negative erfaringer, men også under fravær av gode erfaringer (Shipman et al., 2005). Konsekvensene kan ikke beskrives direkte som årsak-virkning, da samme type belastninger kan føre til ulike utfall for den enkelte person (Cicchetti & Rogosh, 1996), også kalt multifinalitet. Begrepet ekvifinalitet refererer til at det kan være ulike forløp som leder frem mot samme utfall, og synliggjør hvorfor predikasjon er vanskelig (Cicchetti & Rogosh, 1996; Nordanger & Braarud, 2017)

For å forklare foreldres endringskapasitet peker Haynes (2010) på tre kjerneelementer, der foreldrenes kapasitet til å gi omsorg, foreldrenes kapasitet til å beskytte barnet og forelderens kapasitet til endring er vesentlig. Å vurdere foreldres endringskapasitet inngår i arbeidet med å styrke deres omsorgsutøvelse. I risikofamilier med små barn der individuelle forhold hos foreldre utgjør en risiko for barnet, kjennetegnes ofte foreldrene ved at de strever med intuitiv omsorgsadferd (Sund Sjøvold & Furuholmen, 2020). De har derfor behov for støtte og veiledning, i den hensikt å aktivere og utvikle deres omsorgskapasitet for å dekke barnets grunnleggende behov for omsorg.

Foreldres endringskapasitet eller endringspotensiale innebærer å kunne samarbeide med hjelpere, se sin egen betydning for barnet, og kunne ta imot tilbakemeldinger både i forhold til hva som fungerer, og hva som ikke fungerer. I dette ligger det også å ta inn ny informasjon om barnet og seg selv, og endre forståelse og adferd i forhold til barnet. En reell endring vil også innebære å innlemme ny informasjon og praksis, slik at barnet blir møtt tilpasset, både i nye situasjoner, og i takt med sin utvikling (Sund Sjøvold & Furuholmen, 2020).

2.3 Barnets utvikling

Et lite barn er grunnleggende avhengig av omsorgspersoner som er følelsesmessig tilgjengelige og sensitivt responderende. Å hjelpe barnet til regulering av følelser og adferd er en viktig oppgave i foreldre-barn relasjonen, særlig i de første levemånedene. Tidlig regulering omfatter flere områder som de fysiologiske prosessene, motorikk, tilstander og sosial kontakt. Prosessene er ofte parallelle, men barnet trenger hjelp av omsorgspersonen gjennom samregulering for etter hvert å få økt kapasitet til selvregulering (Nordanger & Braarud, 2017). Når barnet får hjelp til å bli kjent med, og får aksept og ord på sine følelser, styrkes også evnen til selvregulering. Barnet lærer om seg selv og hvordan det er å være sammen med andre gjennom sine relasjonserfaringer med omsorgspersonene sine (Bowlby, 1988). Når barnet gradvis lærer å kjenne seg selv innenfra, vil det lettere kunne utvikle empati og lese andre innenfra (Hafstad & Øvereide, 2011). I denne utviklingen trenger barnet utviklingsstøtte og stimulering med fokus på sosialt samspill og turtaking. Positiv kontakt og delt glede er kjerneelementer i spedbarnets erfaringer med omsorgspersonen, da dette danner grunnlag for å utvikle en forventning om mellommenneskelig utveksling. Barnet vil etter hvert etablere et sett med signaler som er allmenngyldig for sosial samhandling også senere i livet (Bowlby, 1988).

Tilknytningsperspektivet står sentralt for forståelsen av betydningen av nære relasjoner for sped- og småbarns psykiske helse (Moe et al., 2010). Tilknytning blir forstått utfra en biologisk forankring der beskyttelse fra fare er tilknytningens hovedfunksjon (Bowlby, 1988). Et barns tilknytningsadferd blir aktivert når barnet blir stresset, enten av smerte, trøtthet, eller når noe oppleves som farlig (Bowlby, 1988). Barnets opplevelse av noe som farlig kan eksempelvis aktualiseres når forelderen blir utilgjengelig, enten fysisk eller følelsesmessig. Når barnet opplever fare vil hun søke forelderen for trøst og ivaretagelse, men måten hun søker på kan variere utfra hvilke erfaringer hun har med å bli ivaretatt (Bowlby, 1988). En av de viktigste motivasjonene hos barnet er å ha nærhet til omsorgspersonen, og barnet kan vise sin tilknytningsadferd gjennom eksempelvis kroppslig nærhet, eller adferd for å påkalle omsorgspersonens oppmerksomhet, som for eksempel gråt. Det er utviklet kategorier for klassifisering av tilknytning der komplekse variabler inngår. Et vesentlig hovedskille går mellom trygg og utrygg tilknytning. Et barn som får sensitiv omsorg og blir møtt på sine behov vil utvikle en trygg tilknytning med forventning om at foreldrene er tilgjengelige, tilbyr trygghet, oppmuntring og støtte. Belsky og Fearon (2002) undersøkte hvilken betydning tilknytningskvaliteten har for barnets sosiale og emosjonelle utvikling ved tre års alder. De fant en sammenheng mellom antall og type belastninger barnet hadde blitt utsatt for, og hvilke vansker barnet hadde utviklet i sin fungering. Likeledes ble det funnet at en trygg tilknytning kan bidra til å øke robusthet hos barnet.

I løpet av spedbarnsperioden utvikler barnet en kognitiv kapasitet til å ha forelderen med i bevisstheten selv om forelderen ikke er fysisk til stede. Denne kapasiteten omtales som indre arbeidsmodeller av seg selv og forelderen, og den mentale representasjonen utvikles gjennom repeterende erfaringer med tilknytningsrelevante samspill med forelderen (Bowlby, 1988). Indre arbeidsmodeller vil på sikt påvirke hvordan barnet oppfatter seg selv og andre mennesker, og hvordan barnet utfra denne opplevelsen mestrer sosial fungering og relasjoner (Bowlby, 1988). Et forenklet eksempel på barnets erfaringer kan se slik ut; «mor forstår meg og mine behov, og derfor er jeg viktig.» Eller; «mor ser meg ikke, og forstår meg lite, derfor er jeg mindre viktig.»

2.4 Miljøterapi

Det legges til grunn at miljøterapi i en barnevernsfaglig kontekst baserer seg på en helhetlig, sosiokulturell og konstruktivistisk forståelse og tilnærming til læring (Landmark et al., 2016). Med dette menes at både kognitive, affektive og psykomotoriske prosesser inngår i læring. Et

sosiokulturelt syn innbefatter at personene, situasjonen og konteksten læringen foregår i, inngår i læringen. Gjennom disse prosessene blir kunnskap konstruert gjennom samhandling. Interaksjon og samhandling er grunnlaget for at læring kan skje. I et sosiokulturelt perspektiv innebærer dette også at individet er en del av konteksten, og må forstås i den gitte sammenheng (Tveiten, 2013).

2.4.1. Historie og fremvekst

Miljøterapi som terapeutisk form har sitt utspring fra institusjonsbehandling. Begrepet miljøterapi, eller terapeutisk samfunn ble utviklet av psykiateren Maxwell Jones på 1940- og 1950-tallet (Sundin, 1972). Tanken var den gang at samfunnet medvirket til menneskers utvikling av psykisk sykdom, og gjennom å skape et terapeutisk miljø inne på institusjoner kunne disse fungere som motvekt til den negative påvirkningen fra samfunnet der ute (Lillevik & Øien, 2019). En dreining mot en mer brukerstyrt behandling der demokratiske prinsipper ble mer fremtredende. Det terapeutiske samfunnet vektla frivillig innleggelse, tillit, likhet, solidaritet og åpenhet (Karlson, 1997).

Fra psykiatriens historie var det tre grunnleggende paradigmer som rådet og eksisterte side om side. Det ene var det biologiske paradigmet med forankring i naturvitenskapelige modeller, der en var opptatt av individet og diagnostikk, og ikke på relasjoner og samspill. Det andre var den psykodynamiske tenkningen med forankring i Sigmund Freuds tankegods der fokus var på det enkelte mennesket og dets indre konflikter, men som i dag er mer rettet mot forståelsen av mennesket sett i lys av sine relasjoner. Det tredje var det sosialfaglige paradigme som bidro med kunnskap om de sosiale forholds betydning for helse og sosial fungering. I tillegg til disse tre paradigmene kom de systemiske tradisjonene til.

Systemteorien hadde sitt utspring fra kybernetikk, et fag som i utgangspunktet handlet om styring og regulering av maskiner og levende systemer (Skårderud & Sommerfeldt, 2013).

Både den psykodynamiske og den systemiske modellen supplerer hverandre da de begge handler om relasjoner, men med ulike referanser. Den psykodynamiske tradisjonen har primært hatt søkelys på relasjoner opplevd fra innsiden, mens de systemiske modellene har hatt fokus på hele systemet rundt individet. Begge disse tradisjonene blir ansett som relevante for miljøterapeutisk arbeid da de legger vekt på endring og utvikling i samspill med andre (Larsen, 2020).

Selv om miljøterapi som intervensjon og fagideologisk tenkning har eksistert lenge, foreligger det lite forskning som peker på virksomme elementer av miljøterapi. Allerede i 1970 ble det gjort en studie med formål om å evaluere virksomme elementer i miljøterapi innen psykisk helsebehandling. Lewis med kolleger (1971) gjennomførte en studie som skulle bidra med å definere miljøterapi, slik at det ble mulig å evaluere behandlingsformen. Forskerne stod overfor utfordringer med hensyn til å evaluere miljøterapi særlig på grunn av miljøterapiens mange aspekter, alt fra ulike teknikker til hovedsyn, kombinert med fokus fra ulike fagdisipliner. Lewis og medarbeidere (1971) fremhevet blant annet at det typiske miljøterapeutiske programmet bestod av situasjoner der deltagerne lærte å kommunisere og relatere seg til hverandre, og at beslutninger skulle gjøres demokratisk. I tillegg skulle terapeutisk tid bidra til innsikt. I de terapeutiske situasjonene var det mange potensielt terapeutiske påvirkninger, men vanskelig å identifisere spesifikke effekter. Studien ble gjort i en tid da miljøterapien var i fremvekst, og ble roset for en etisk og demokratisk tilnærming, samtidig som det ble rettet kritikk mot at miljøterapi også representerte en vag ideologi, som medførte at det var vanskelig å beskrive og evaluere utfall av arbeidet.

Dagens miljøterapi er rettet mot varianter av psykiatriske og psykososiale problemer, og brukes som faglig tilnærming innenfor flere fagområder, som eksempelvis i institusjoner med behandling for rusavhengighet, innen psykisk helsevern, i eldreomsorgen, i barne- og ungdomsskoler og i barnevern (Skårderud & Sommerfeldt, 2013).

2.4.2 Miljøterapi i barnevernsfaglig arbeid

Moderne miljøterapi henter i stor grad sin inspirasjon fra psykodynamisk og systemteoretisk tenkning (Lillevik & Øien, 2019). Innenfor barnevernsfeltet finnes det i dag flere ulike metodiske tilnærminger til miljøterapi. Disse har utviklet seg fra ulike teoretiske retninger som eksempelvis en kognitiv tilnærming, en mentaliseringsbasert tilnærming (Skårderud og Sommerfeldt, 2013) eller en traumesensitiv tilnærming (Olkowska & Landmark, 2016). Det systemiske perspektivet, som handler om hvordan ulike systemer påvirker hverandre og utgjør en helhet, har også gjort seg gjeldende i barnevernsfaglig miljøterapi de senere år. Ved å rette oppmerksomhet mot kommunikasjon, samspill, kontekst og gjensidig påvirkning, kan systemteori bidra til å åpne opp for nye måter å forstå vansker og utfordringer på i en miljøterapeutisk institusjon (Olkowska & Landmark, 2016).

Overordnet kan man si at miljøterapi i dag betegnes som en samhandlingsform som preges av miljøterapeutens planlagte, tilrettelagte og systematiske bruk av det som skjer i samspillet mellom bruker og miljøterapeuten i miljøet. For at arbeidet skal kvalifisere som miljøterapi må noen grunnleggende forutsetninger være til stede. Arbeidet må kunne begrunnes faglig, og det må være planlagt. Man må kunne nyttiggjøre seg av samhandling i samspill med omgivelsene slik at arbeidet kan bidra til vekst for klienten. Videre må arbeidet være bygget på et humanistisk ideal som bærer preg av omsorg, anerkjennelse og respekt for menneskers egenverd og integritet (Lillevik & Øien, 2019). Hovedideen bak miljøterapi kan sies å være at det sosiale miljøet skal bidra til læring, vekst, selvforståelse og utvikling (Solbjør & Kleiven, 2013). I barnevernsfaglig institusjonsarbeid innebærer dette at det er de samlede fysiske, organisatoriske, sosiale, psykologiske og kulturelle faktorene som skal bidra til å skape endring. Det er summen av de mange bakenforliggende enkeltelementene i miljøterapien, som ideologien, metodene og holdningene som skaper institusjonenes hverdagsliv og et terapeutisk miljø. Disse delene skal til sammen gi muligheter for at endringsprosesser igangsettes og utvikles (Kvaran & Holm, 2017).

I denne masteroppgaven forstås miljøterapi mer som uttrykk for en fagideologisk tenkning, heller enn en konkret metode (Lillevik & Øien, 2019). Miljøterapi i denne studien brukes for å beskrive den institusjonelle praksis og systematiske tilnærmingen som beskriver arbeidet som pågår i barnevernsfaglig arbeid gjennom et døgnopphold, men som ikke er knyttet opp mot en spesifikk metodikk eller metode, da flere teoretiske innfallsvinkler vil gjøre seg gjeldende.

2.4.3 Sentrale prinsipper i miljøterapeutisk arbeid

Et fellestrekk ved miljøterapi er et krav om planlegging, individualisering og systematisk vurdering som må oppfylles før man kan betegne miljøaktiviteter som terapeutiske. Selv om det er ulike metodiske tilnærminger i miljøterapi, synes det å være en fellesnevner der tre grunnprinsipper er gjeldende i det terapeutiske arbeidet. Prinsippene er som følger:

- det systematiske prinsipp
- det relasjonelle prinsipp
- strukturelle prinsipp

2.4.3.1 Det systematiske prinsipp

For at miljøterapien skal realiseres må virksomheten planlegges. Denne systematikken kan omhandle både hvordan det planlegges i forhold til hvert enkelt individ, for eksempel hvordan man best kan ivareta det enkelte familiemedlemmet. Systematikk kan for eksempel omhandle hvordan personalet kan gjennomføre veiledning med beboerne, eller hvordan aktiviteter kan planlegges og gjennomføres.

Systematikk kan også være på et mer overordnet nivå som for eksempel planlegging av ulike aktiviteter knyttet til hele beboergruppen, eller arbeidet med en felles faglig forankring og forståelse i organisasjonen. Det systematiske prinsippet legger som forutsetning at virksomheten der det miljøterapeutiske arbeidet utføres har en overordnet kunnskap og ideologi som grunnlag. Ut fra dette felles faglige grunnlaget utføres arbeidet etter anerkjent metodikk.

Det systematiske prinsippet handler om at det skal være sammenheng mellom ideologi, metode og praksis. Dette fordrer at miljøterapeuten arbeider profesjonelt, etter et gitt mandat gjeldende for den virksomheten som vedkommende er ansatt i. I tillegg er det et sentralt moment at miljøterapeuten arbeider på en felles faglig plattform der relasjonsaspektet står sentralt (Landmark & Olkowska, 2016).

2.4.3.2 Det relasjonelle prinsipp

En profesjonell relasjon kan forstås som ”the collaborative and affective bond between therapist and patient” (Martin et al., 2000, s. 438). Flere studier peker på at brukere av terapeutiske tiltak legger vekt på å bli møtt på en empatisk, støttende og tillitsvekkende måte (Strømstad et al., 2018). Det er et viktig poeng å merke seg at det er klienten som vurderer kvaliteten på relasjonen (Martin, et al., 2000). For å oppnå denne kvaliteten kreves det at terapeuter klarer å skape et trygt, varmt og ikke-dømmende miljø der terapeuten viser å forstå dybden i klientenes erfaringer og følelser (Tsai et al., 2010).

I min masteroppgave er følgende begreper valgt som viktige prinsipper i det relasjonelle arbeidet; respekt og bekreftelse, empati og ekthet (kongruens). Disse begrepene er også anvendt i relevant litteratur (Nordcross & Wampol, 2018; Suchman et al., 2009; Watson & Kalogerakos, 2010).

I et humanistisk psykotераapeutisk perspektiv var den amerikanske psykologen Carl Rogers av de første som tematiserte relasjonens betydning i terapi. Han trakk frem betydningen av respekt og positiv bekreftelse som forutsetning for en vellykket terapeutisk prosess med fokus på behandlingsoptimisme og klientens egne forutsetninger for endring og utvikling (Watson & Kalegorakos, 2010). I dagens praksis er sentrale elementer av hans teori fremdeles gjeldende som aktuelle i en terapeutisk relasjon. En slik tilnærming fra terapeutens side signaliserer at klienten og dennes opplevelser var akseptert og validert fullt og helt. Respekt og bekreftelse ble ansett som en forutsetning, og et grunnleggende behov for utvikling hos mennesker. Gjennom erfaring med å bli møtt med respekt og anerkjennelse kan klienten få mulighet til å innlemme egne erfaringer i sin utvikling. En slik tilnærming anses som særlig viktig i møtet med klienten som har opplevd at deres følelser har blitt ignorert, diskvalifisert og kritisert. Det vektlegges også at empati må ligge til grunn i en terapeutisk tilnærming.

Aksept kombinert med empati kan være en viktig inngang til endring hos klienten. Empati blir beskrevet som et multifasettert fenomen som involverer at terapeuten entrer klientens virkelighet og er sensitiv for klientens følelser og mening uten å være fordømmende. Når en allianse bygges får terapeuten mulighet til å hjelpe klienten ved å få frem og peke på mulige områder som er klientens utfordringer, men som klienten selv definerer og har et eierskap til. Terapeuten hjelper klienten ved å reflektere empatisk og å frembringe aktuelle tema som anses som viktige, og en slik tilnærming er med på å validere klientens tro på egne muligheter til å løse sine egne utfordringer. Ved å validere klientens erfaringer styrkes også klientens mulighet til å bli aktiv deltagende og engasjert i egen prosess i endringsarbeidet (Watson & Kalegorakos, 2010).

Ekthet handler om å være åpen for de følelser man møter i seg selv som terapeut, og som angår klienten. I dette inngår også at terapeuten etterstreber en genuin interesse for klienten og dennes ståsted. Denne forståelsen av ekthet tillater også terapeuten å kjenne på varmen i relasjonen, og således fremstå som mer personlig, samtidig som denne personligheten kun vises og deles med klienten når det er hjelpsomt i den terapeutiske prosessen (Watson & Kalegorakos, 2010). Terapeuten må fremstå med en ærlighet og aksept der det er sammenheng i hva man kommuniserer, og hva man føler. I en slik tilnærming kreves det at terapeuten er oppmerksom på seg selv og egne reaksjoner og følelser, at hun er responsiv og ekte i relasjonen. Begrepet tilstedeværelse blir også brukt for å fange relasjonsaspektet. Med

tilstedeværelse menes en måte å være sammen med klienten på som innebærer at terapeuten er fokusert, aksepterende, respektfull og ikke-dømmende (Geller & Greenberg, 2002).

2.4.3.3 Det strukturelle prinsipp

Å skape muligheter for forandring og utvikling er miljøterapiens overordnede idé, og det innebærer at man må ha kontroll over de organisatoriske rammene for å kunne arbeide terapeutisk i miljøet (Larsen, 2020). Prinsippet handler om en bevisst holdning til de miljøterapeutiske og organisatoriske strukturene som danner rammen for det miljøterapeutiske arbeidet. Dette kan for eksempel handle om rutiner og aktiviteter i institusjonen. Et bevisst forhold til aktivitetene, kan innebære en kunnskap om de ulike aktivitetene støtter opp under institusjonens viktigste arbeid. En slik tilnærming handler i hovedsak om å gjennomføre de riktige aktivitetene til riktig tid og i riktig mengde. Sagt med andre ord innebærer dette en bevissthet om å holde søkelys på kjerneoppgaven til institusjonen (Strømstad et al., 2018).

Dette betyr at miljøterapeutene må klare balansegangen mellom å ivareta institusjonens rammer, og den miljøterapeutiske fleksibiliteten. Flexibilitet og åpenhet for forandring er en nødvendighet for å stadig tilpasse ivaretagelsen og arbeidet med hver klient med dennes behov, historie, uttrykk og problematikk (Landmark & Olkowska, 2016). For terapeuten forutsetter dette å tilpasse seg møtet med hver klient, og klare å tilby et differensiert terapeutisk tilbud, samtidig som en forholder seg til de samme regler og rutiner som er gjeldende for institusjonen. I tillegg til disse prinsippene er kunnskap om miljøfaktorer og hvordan disse kan tilrettelegges og utnyttes, sett i sammenheng med helhetlige prosesser også av stor betydning (Landmark & Olkowska, 2016).

2.5 Tre perspektiver på endringsarbeid som kan inngå i miljøterapi

Miljøterapi kan ha både en ressursorientert tilnærming der klienten får hjelp til refleksjon, samt inneholde elementer av modellering. Hensikten er uansett tilnærming at miljøterapeutiske prosesser skal lede til utvikling og læring. Læring kan sies å være et relasjonelt fenomen i vid forstand. I dette ligger at forholdet til de menneskene som man omgis med spiller inn og har betydning for hvordan man tar inn lærdom (Ulleberg, 2014). For at læring og endring skal skje innebærer dette at det må handles, man må gjøre noe aktivt enten det er en konkret oppgave, som for eksempel å lære å vaske klær, eller om oppgaven krever mentalisering, som for eksempel at en mor trenger å lære sin nyfødte baby sine

signaler å kjenne, og leve seg inn i hvordan babyen har det når hun gråter og trenger trøst. En kan si at alle våre handlinger er deler av prosesser vi gjennomgår (Kvaran & Holm, 2017).

Det er når man skal lære noe nytt, noe man ikke kan, at utfordringene blir mer tydelig. I slike læringssituasjoner må man aktivt forholde seg til hvordan utfordringen skal løses for at læring kan skje. Som en av de første psykologene som vektla mennesket i et systemisk og sosiokulturelt perspektiv, innførte Vygotsky tidlig på 1900-tallet begrepet «den nærmeste utviklingszone». Begrepet er fremdeles aktuelt i dagens kontekst, og innebærer at en aktivitet, altså det man skal lære, må være tilpasset riktig vanskelighetsgrad for å kunne løses på best mulig vis. Det betyr at oppgaven må ha riktig vanskelighetsgrad for den som skal utføre oppgaven. Bak teorien ligger det et menneskesyn som er tuftet på at alle har muligheten til å lære, å utvikle seg fra ett nivå til det neste med den forutsetning at avstanden mellom nivåene er tilpasset individets forutsetninger. Dersom avstanden blir for stor, blir også målet vanskelig å oppnå. Med denne innfallsvinkelen til læringsteori kan man også dele opp hovedmål i delmål. Det vil si at det kan ha en endelig målsetting, som kan ha et lengre tidsperspektiv enn det enkelte trinnet i læringen.

I og med at miljøterapi handler om å legge til rette for endring og utvikling, kan det være av verdi å kjenne til ulike hovedretninger innenfor veiledningsteori. Veiledning foregår i ulike sammenhenger og situasjoner, og de som skal veilede andre kan trenge å ha mer enn et verktøy, eller tilnærming å bruke. En som skal hjelpe andre i endringsprosesser trenger å vite hvordan verktøyene skal brukes, og hvilke verktøy som skal brukes til hva. Når begrepet veiledning benyttes her, menes ulike måter å tilrettelegge for læring, med den hensikt å oppnå endring og utvikling.

2.5.1 Lærlingmodellen

I barnevernsfeltet har det de senere årene blitt en økt interesse for læring gjennom imitasjon, observasjon og deltagelse i ulike former for sosialt felleskap (Skilbred & Havnen, 2017). Det har i kjølvannet av denne utviklingen skjedd en revitalisering av lærlingmodellen som forståelsesramme innen ulike læringssituasjoner. Lærlingmodellen er bygget på den tradisjonelle mesterlæren, der den ene er mester, som skal lære fra seg, og den andre er lærlingen som skal lære. Mesteren har som oppgave å skape interesse for aktiviteter, og forenkle oppgavene, og opprettholde mål og motivasjon, og å vise en ideell, eller gunstig situasjon. Det er mesterens oppgave å vurdere lærlingens utførelse, og den underliggende ideen er at lærlingen skal trenes opp i «håndverket», slik som mesteren utfører det. I denne modellen ligger det til grunn at det er mesteren som vet hvordan arbeidet skal utføres, og som

kan vise det i praksis, altså det man ofte i barnevernsfaglig sammenheng kaller modellering. Lærlingen skal etterligne mesteren sitt arbeid, og tilstrebe at det blir så likt mesteren sitt som overhodet mulig. Det er mesterens oppgave og lede lærlingen gjennom læringsprosessen ved å lage progresjon i lærlingens øving, og ved å avpasse denne øvingen til lærlingens utvikling. Denne formen for veiledning er nøye knyttet til lærlingens suksess, eller eventuelt mislykkethet, og forståelse og reaksjon på de instruksjoner som blir gitt. Det er lærlingens ferdigheter og holdninger som skal formes av mesteren, og i bunnen ligger mesterens definisjonsmakt, som vurderer utfallet (Lauvås & Handal, 2014).

Setter man denne tradisjonen på spissen i sin rendyrkede form kan man stille spørsmål om den er egnet i dagens moderne samfunn. En implikasjon er at det ligger en forventning om underkastelse fra lærlingens side i denne modellen, enten det kommer åpent til uttrykk eller er mer skjult. En annen er at tilnærmingen er kritisert for å gi lite rom for kreativitet og nyutvikling. Brukt alene er nok modellen best egnet for å danne kompetanse på områder der oppgavene, målene og løsningsmulighetene er relativt velkjente og stabile over tid (Lauvås & Handal, 2014).

2.5.2 Handling og refleksjonsmodellen

Som et alternativ til lærlingmodellen ble handling og refleksjonsmodellen presentert, der en grunnleggende tanke var å styrke forholdet mellom tenkning og handling (Lauvås & Handal, 2014). En forståelse av praksis som et mer omfattende fenomen enn bare handling, ble et av grunnpilarene for modellen. Veiledningsmodellen har til hensikt å bidra på områder der en regelstyring av det som skal gjøres eller læres, ikke er tilstrekkelig fordi komplekse situasjoner krever overveielser og beslutninger som bygger på kunnskap, innsikt og forståelse (Lauvås & Handal, 2014). Dette gjelder både av situasjoner, men også av personer som inngår i dem. Refleksjon før, under og etter handling blir sett på som nødvendig for klok handling og fortsatt læring. Med refleksjon menes her en menneskelig aktivitet der man gjenerobrer sine opplevelser, tenker og vurderer dem. En refleksjonsprosess kan deles inn i faser der man først henter frem og undersøker det som skjedde, så gjenkaller man de følelsene dette skapte i oss. Til slutt i prosessen revurderer man opplevelsen eller erfaringen. Det er gjennom å gå tilbake i situasjonen slik den faktisk var, og prøve å finne ut av den, at vi kan frembringe erfaringer som vi igjen og igjen vil måtte rekonstruere, eller nyansere fordi erfaringene kan være knyttet til ulike situasjoner (Tveiten, 2015). I en refleksjonsprosess kan positive følelser brukes som drivkraft til å komme videre, samtidig som det er viktig å hente frem negative følelser som for

eksempel ubehag og redsel, for å ikke bli hindret i å være oppmerksomme på viktige forhold her. Når man så vurderer erfaringer som er blitt gjort kan disse innlemmes i kognitive og emosjonelle strukturer som vi har med oss fra tidligere. En vurdering av erfaringen kan gi informasjon om det har kommet til noe nytt, eller en ny nyanse, eller en bekreftelse av det vi allerede visste (Strømfors & Edland-Gryt, 2016). De nye erfaringene blir gitt mening og kan brukes som bidrag til mer innsiktsfull handling.

En implikasjon av en slik forståelse av refleksjon er at refleksjon ikke bare er en indre mental prosess, men at den også har sosiale og historiske forutsetninger som også er nedfelt i begreper og tankemodeller som benyttes i refleksjonen. Den er ikke individuell fordi den benytter seg av det sosialt konstruerte språket, og har konsekvenser som omfatter andre, og er dermed også en sosial prosess (Tveiten, 2015).

Det krever mot og innsikt å legge nye perspektiver til på egne erfaringer slik at man kan se dem i nytt lys og vinne ny innsikt. En reflekterende veiledning er ment å fungere som hjelp til refleksjon gjennom at veilederen skal bidra til å få frem det nye perspektivet som kan få den opplevde erfaringen til å bli omdannet til ny læring (Lauvås & Handal, 2014).

2.5.3 Terapitradisjonen

Terapitradisjonen i veiledning har utgangspunkt i en psykologisk eller psykiatrisk praksis (Tveiten, 2015). Terapeuten, eller den som skal veilede har behandling som fokus, og behandlingens form er ofte gjennom samtale definert som veiledning (Lauvås & Handal, 2014). Metoder og innfallsvinkler i denne form for veiledning kan ligne metoder eller innfallsvinkler i psykologisk praksis, men det er noen vesentlige forskjeller. Disse forskjellene handler blant annet om at det i terapi settes søkelys på en behandling av et problem eller tilstand, mens det i veiledning innen terapitradisjon fokuseres på virksomhet og roller som skal utøves. Terapi blir ansett som å være langt mer dyptgående enn veiledning etter terapeutisk tradisjon, og det kreves annen fagkompetanse i terapi enn i veiledning (Johannesen et al., 2010). En terapeutisk tenkning kjennetegner likevel veiledningsformen, men hensikten er at den som blir veiledet skal øke sin affektive kompetanse for å kunne bruke denne kompetansen i møte med andre, og må ikke forveksles med terapi. Den terapeutiske tradisjonens innfallsvinkler kan være relevant i arbeid med følelser, men tar utgangspunkt i erfaringer, følelser og opplevelser knyttet til erfaringene (Tveiten, 2015).

2.6 Miljøterapeutrollen i arbeid med sårbare familier

Det miljøterapeutiske arbeidet krever en forankring i holdninger, analyse, kunnskaper og ferdigheter. Miljøterapeutenes personlige holdninger og ferdigheter er et viktig instrument i dette arbeidet. I følge Kvaran og Holm (2020) er det noen aspekter ved denne delen av arbeidet som kan trenes opp, mens andre deler berører dimensjoner som personlighet, empati, livssituasjon og egen utvikling.

Å etablere en arbeidsallianse for å få til endring innebærer at fagpersonen lytter oppmerksomt til brukerens perspektiv og fortelling om hva det er som skal behandles eller løses, og kommunikasjon er nødvendig i dette arbeidet. Det som skiller profesjonell kommunikasjon fra annen kommunikasjon er at i profesjonell kommunikasjon forholder fagpersonen seg til brukeren i kraft av sin profesjonelle rolle (Eide & Eide, 2007). I en systemisk forståelse av kommunikasjon slik den kan forekomme i miljøterapeutisk arbeid, kan kommunikasjon også handle om flere aspekter enn ord og samtale.

Den britiske biologen og sosialantropologen Gregory Bateson regnes for en viktig teoretiker innen systemisk familierapi (Johannesen et al., 2010; Ulleberg, 2014). En systemisk tenkning innebærer at man tenker årsak-virkning i sirkulære sammenhenger, og ikke direkte lineære. Når mange faktorer virker sammen kan man ha nytte av sirkulær tenkning, og man må studere samspillet for å forstå årsakssammenhenger. Man er opptatt av det som ligger mellom ordene, og ikke nødvendigvis selve de verbale uttrykkene. Denne innfallsvinkelen til kommunikasjon bygger på at ord og uttrykk kan forstås forskjellig avhengig av hvem som deltar i kommunikasjonen, og hvor den foregår. Videre innebærer det også at det man *ikke* sier og ikke gjør, er også kommunikasjon (Bateson, 1972). Det vil si at budskap formidles også i en kontekst også av nonverbale signaler. For eksempel kan det å ikke kommentere når et barn lider overlast, kommunisere at det er mindre viktig å ta hensyn til barnet, eller at man ikke våger å utfordre foreldre i spørsmål om barneomsorg.

Med disse hovedelementene knyttet til endringsarbeid, som grunnlag for det arbeidet som skal gjøres med sårbare småbarnsfamilier i senter for foreldre og barn, kan en trekke slutninger om at det kreves en særlig og spisset kompetanse og ferdigheter innen et bredt og nyansert teoretisk og metodisk spekter for å kunne si at en arbeider miljøterapeutisk. Det er med dette som bakteppe det søkes kunnskap i det komplekse landskapet om miljøterapeutens erfaringer knyttet til sitt arbeid når det er behov for å styrke foreldres omsorgskapasitet.

3. FORSKNINGSGJENNOMGANG

I forskningsgjennomgangen har jeg hatt hovedfokus på tema som omhandler hva som er virksomme elementer i tiltak for målgruppen sped- og småbarn i risiko. Jeg har også inkludert noen studier som omhandler generell terapeutisk effekt og fellesfaktorer for virksomme elementer fra psykoterapeutisk forskning. Dette med bakgrunn i oppgavens definisjon av miljøterapi som en terapeutisk tilnærming i endringsarbeid med sårbare familier. Det var vanskelig å finne studier som omhandler familier i senter for foreldre og barn der miljøterapi var en del av tilbudet. Jeg har vurdert at studiene som er innlemmet i forskningsgjennomgangen likevel har flere treffpunkt som gir relevant kunnskap inn til mitt tema. I tillegg til litteratursøk gjennom internasjonale databaser, har jeg gjort manuelle søk i litteraturlister som jeg har vurdert som relevant.

3.1 Søk etter litteratur

I søk etter litteratur som kunne belyse problemstillingen i studien ble det utarbeidet et PICO-skjema. PICO er en forkortelse for elementer som ofte vil være med i et forskningsspørsmål, og er et verktøy for å stille fokuserte spørsmål i kunnskapsbasert praksis, da bruk av skjemaet gir struktur og klargjør spørsmålet (Helsebiblioteket, 2020). Skjemaet er særlig nyttig når det gjelder å vurdere ett tiltak opp mot et annet, men kan også være nyttig med tanke på å spisse populasjonen, uavhengig om forskningsspørsmålet er et effektspørsmål eller ikke. I utarbeidelsen av problemstillingen i masteroppgaven brukte jeg PICO-skjema som hjelpemiddel for å gjøre problemstillingen tydelig, og klargjøre hvordan jeg best kunne spisse mine søk etter forskning på det aktuelle fagområdet.

Ut fra problemstillingen «*Hva er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet når målet er å styrke foreldres omsorgskapasitet i risikofamilier med små barn?*», så skjema slik ut:

P (populasjon)	foreldre med barn i risikofamilier
I (intervensjon)	miljøterapi
C (sammenligning)	ikke aktuelt i denne masteroppgaven
O (utfall)	styrke omsorgskapasitet

Søkeordene ble satt sammen i ordsekker som følger:

Ordsekk 1; family*, or mother or father or parent

Ordsekk 2; infant*, or babies, or child*, or toddler*

Ordsekk 3; abuse, or neglect, or maltreatment

Ordsekk 4; resident* or unit* or home*

Ordsekk 5; home visit or therapy* or treatment* or socioeducational or milieu therapy*

Jeg slo sammen ordsekk 1 og 2, deretter kombinerte jeg (AND) med ordsekk 3, 4, og 5. Til slutt avgrenset jeg søket tidsmessig til 2010-2020. Jeg søkte i Web of Science og APA Psyc info, og fikk rundt 700 treff på hver av dem. Jeg gikk igjennom overskrifter og relevante sammendrag. I tillegg til disse søkene ble det gjort manuelle søk gjennom aktuelle artiklers referanselister.

Gjennom litteratursøk i internasjonale databaser ble det funnet få studier på intervensjoner som ligner det norske tilbudet om opphold på senter for foreldre og barn. I gjennomgang av litteraturen ble det tydelig at det så ut som at hjemmebaserte og polikliniske programmer rettet mot målgruppen var mer utbredt og anvendt enn døgnopphold. Av denne grunn ble det også søkt etter studier som omhandlet effekt av ulike behandling og veiledningsprogrammer knyttet til målgruppen høyrisikofamilier med sped- og småbarn i alderen 0-6 år.

3.2 Hva virker i tiltak for familier med små barn i risiko for omsorgssvikt

Berry og medarbeidere (2016) gjorde en studie fra et døgnbasert foreldreopplæringscenter for foreldre og barn i Australia der de undersøkte om tiltaket hadde effekt for å bedre foreldres omsorgskapasitet. Studien var kombinert av en kvalitativ og en kvantitativ tilnærming, og forskerne brukte data fra intervjuer, fokusgrupper, direkte observasjoner, notater fra observasjoner og spørreskjema fra 24 sykepleiere og 13 foreldre. Resultatene pekte på tre sentrale temaer for å bedre foreldres omsorgskapasitet; foreldrenes engasjement, foreldrenes kapasitet for å ta til seg læring, og hvordan de klare å overføre dette til sin egen hverdag i hjemkommunen. Videre viste resultater at foreldres oppfatning av egen kompetanse bedret seg signifikant. Studien viste også til detaljert informasjon om hvordan foreldrenes

primærkontakt, her sykepleieren, bidro med sitt skreddersydde arbeid for å oppnå positive resultater i relasjon til foreldrene. Aktuelle områder var selvtillit og trygghet i foreldrerollen, og fornøydhet. Studien har ifølge forfatterne bidratt til å få nyttig informasjon om sykepleiernes støtte i prosessen med å styrke foreldrenes omsorgskapasitet.

I en metastudie gjennomført av Bakermans-Kranenburg og kollegaer (2003) ble det gjort en sammenstilling av resultatene fra 70 studier på effekt av en rekke behandlingsformer med mål om å fremme foreldresensitivitet og tilknytning i tidlig barndom. Metastudien konkluderte med at intervensjonene som benyttet et moderat antall møter, samt hadde et klart adferdsfokus, framsto som mest effektiv for å oppnå endring både i familier med og uten komplekse vansker. Videre fant forfatterne at intervensjoner av kortere varighet, som fremmer sensitiv omsorgsadferd var mest effektive for å redusere insensitiv omsorgsadferd. De mest effektive intervensjonene hadde et tydelig adferdsmessig fokus.

Mikton og Butchart (2009) gjennomførte en systematisk oversikt over forskning på forebygging av barnemishandling. De undersøkte blant annet programmer som tilbød hjemmebesøk av opplært personell, med hensikt å tilby støtte, opplæring og informasjon for å hindre barnemishandling. Studiene som ble innlemmet i oversikten undersøkte hvordan man kunne bedre barnas helsesituasjon, foreldrenes omsorgskapasitet og omsorgsferdigheter. Av 17 oversikter med noe dokumentert effekt fra hjemmebesøksprogrammer for familier med sped- og småbarn, var det likevel usikkerhet om hva som var de virksomme komponentene i programmene.

Flere av oversiktene utpekte hjemmebesøksprogrammet, Nurse Family Partnership (NFP) med dokumentert effekt. En kontrollert randomisert undersøkelse ved bruk av NFP kunne vise til 48 % reduksjon av barnemishandling i en oppfølgingsstudie når barnet var 15 år. NFP har vært under utprøving i Norge fra 2016, og blir i den norske evalueringen vurdert som å ha overføringsverdi til norske forhold, og det anslås at programmet sannsynligvis kan forebygge omsorgssvikt og omsorgsovertagelse (Pedersen et al., 2019). NFP er et høy-intensivt, lisensiert tiltaksprogram for helse- og psykososiale utfordringer hos sårbare førstegangsfødende mødre og deres barn (Olds, 2002; Olds et al., 2007). Programmet dokumenterer redusert forekomst av partnervold, redusert tobakksbruk i graviditeten og i spedbarnsalderen, redusert foreldrestress, og økt forekomst av amming (Mejdoubi et al., 2013; Sawyer et al., 2013). Studier indikerer også forbedring i flere barnerelaterte utfall som fysisk

mishandling og forsømmelse av barnet, barns utvikling og problemadferd, og fødselsutfall (Mejdoubi et al., 2015; 2013, Miller, 2015; Robling et al., 2016; Sawyer et al., 2013). I USA har programmet vist seg å ha størst effekt hos de mest sårbare familiene – blant enslige mødre som er unge, har lav inntekt, kognitive utfordringer og lav tro på egen mestring (Ball, et al. 2012; Olds, 2006). Programmet har en relasjonell tilnærming og et styrkefokus, og bygger på anerkjent kunnskap om tilknytning, samspill og utvikling hos barn, i tillegg til helseråd for gravide og spedbarn. Programmet har en tydelig læringsstruktur, der kunnskap og erfaringer fra ulike land blir behandlet og videreformidlet av det internasjonale NFP-kontoret (Pedersen et al., 2019).

Attachment and Biobehavioral Catch-Up (ABC), bygger på tilknytningsteori og neurobiologisk stressteori, og er et manualbasert veiledningsprogram som finner sted i hjemmet (Dozier et al., 2016). Gjennom flere RCT-studier er ABC er rangert med høy evidens og også som en virksom metode til foreldre med små barn som har behov for hjelp innenfor barnevernet (Bernard et al., 2012; Caron et al., 2016). Et fremhevet terapeutisk element i metoden er hyppig bruk av direkte tilbakemeldinger på foreldrenes handlinger overfor barnet, med en frekvens på ca. en kommentar i minuttet (Dozier et al, 2016). Tilbakemeldingene kan inneha inntil tre komponenter: 1) å beskrive barnets adferd og omsorgspersonens respons, 2) å knytte omsorgsadferden til intervensjonsmålet, og/eller 3) indikere et mulig utfall av omsorgspersonens respons på lenger sikt (Dozier & Bernard, 2017). Begrunnelsen for å benytte hyppige og direkte tilbakemeldinger er at dette sammen med øvelse på ønsket adferd hjelper foreldre til å generalisere adferden til hverdagen (Dozier & Bernard, 2019). Hyppige, direkte tilbakemeldinger på adferd anses som mer effektivt for å oppnå endring, enn å jobbe med å endre foreldres indre arbeidsmodeller (Dozier & Bernard, 2017).

I en av studiene om metoden deltok 113 familier med små barn, som var identifisert til å være i risiko for omsorgssvikt og mishandling (Bernard et al., 2012). Resultatene antydte at ABC fremmer organisert og trygg tilknytning blant små barn som i utgangspunktet var i risiko for omsorgssvikt. Lind og kollegaer (2014) fant i en annen RCT-studie at barn i intervensjonsgruppen uttrykte mindre negativ affekt under utfordrende oppgaver, mindre sinne mot foreldre og mindre sinne generelt, enn tilsvarende risikogruppe med barn som mottok en annen intervensjon ett år etter intervensjonen. I en oppfølgingsstudie av samme utvalg som Lind med kollegaer (2014) tre år etter intervensjonen, fant Bernard og kollegaer

(2014) at barn i ABC intervensjonsgruppen hadde en mer normal produksjon av stresshormonet kortisol enn sammenligningsgruppen. Resultatene indikerer en langtidseffekt av ABC intervensjonen på fysiologisk regulering. I en fjerde studie fant Bernard og kollegaer (2015) at intervensjonen forbedret mødrenes sensitivitet.

I en annen studie med et utvalg av 78 familier ble det av Caron og kollegaer (2016) undersøkt hvorvidt her-og-nå kommentarer var aktive behandlingskomponenter for å fremme foreldres omsorgskapasitet. Analyse av observasjonsdata fra samspillsdyader mellom barn og foreldre før og etter programmet viste at frekvensen og kvaliteten på kommentarene fra ABC veilederne predikerte en økning i sensitivitet og nedgang i invaderende adferd hos omsorgspersonene (Caron et al., 2016).

En annen mindre observasjons- og intervjustudie viste at mødre som har opplevd traumer i egen barndom profiterte mindre ved intervensjoner som har søkelys på å endre adferd (Moran et al., 2005), og forskningen er ikke entydig på hva slags intervensjon som har størst effekt på hvem. I en oversiktsstudie bestående av 192 familier der foreldrene hadde kognitive utfordringer fant Coren og kollegaer (2018) at ulike foreldreveiledningsintervensjoner for foreldre med kognitive utfordringer gav ulike resultat, der flere av de inkluderte studiene også viste lav kvalitet i evidensgrunnet, og oppfordret derfor å vurdere resultatene med forsiktighet. Forfatterne etterlyste også studier som undersøkte hvordan intervensjoner virker, for hvem og under hvilke forutsetninger.

Van der Put et al., (2017) gjorde en metaanalyse av 121 forebyggende og kurative intervensjoner med hensikt å identifisere virksomme komponenter i risikofamilier. I de kurative intervensjonene fant de best effekt der intervensjonen hadde innhold av sosial og emosjonell støtte til foreldrene, i tillegg til å styrke foreldreferdighetene.

Funnene gjør seg også gjeldende i norsk barnevernkontekst. Skilbred og Havnen (2017) fant i sitt forskningsprosjekt at mange av foreldre innen barnevernet hadde behov for råd, konkret informasjon og instruksjoner, fremfor en mer reflekterende tilnærming til veiledning.

3.3 Fellesfaktorer for virksomt endringsarbeid fra et psykoterapeutisk perspektiv

I søk etter forskning som omhandler generell terapeutisk effekt, og hvilke fellesfaktorer i psykoterapeutisk forskning som har effekt ble det funnet en kvantitativ studie utført av

Norcross og Wampold (2018). Forfatterne undersøkte sammenhengen mellom terapeutisk relasjon og utfall for klienten. De fant følgende virksomme elementer ved de gode terapeutiske relasjonene; når terapeuten klarte å tilpasse seg til klientenes etnisitet og kultur, og å tilpasse seg til religiøs identitet, og behandlingspreferanser. Dette var alle variabler som ville bedre behandlingsresultatet. I tillegg til disse mer overordnede elementene fant forskerne at klientenes måte å håndtere utfordringer på, eller mestringsstil, grad av motstand og nivå i endring sannsynligvis også har innvirkning. Forfatterne trekker også frem at det å skreddersy terapien på denne måten ikke bare korrelerer med økt positivt utfall, men også er en direkte årsak til et vellykket utfall der klienten føler seg bedre.

I en metaanalyse fra Martin og kollegaer (2000) kom det frem at effektstudier ikke har kunnet påvise signifikante sammenhenger mellom spesifikke terapeutiske metoder og effekt (Martin, et al., 2000). Ut fra disse funnene kan det tyde på at psykoterapeutiske behandlingsformer generelt gir effekt, uavhengig av hvilken spesifikk metode som er benyttet i tilnærmingen. Det som imidlertid studien viser er at en sentral variabel som synes å ha effekt, er kvaliteten på relasjonen mellom klient og terapeut. Hvorvidt en god relasjon utvikles som følge av at terapeuten er faglig kompetent, eller om det er den gode relasjonen er utgangspunkt for at brukeren nyttiggjør seg behandlingen eller intervensjonen kan en sette spørsmålsteget ved (Martin, et al., 2000).

4. METODE

I dette kapitlet redegjøres det for metodiske valg som er tatt, fra utarbeidelsen av prosjektplanen til slutførelsen av masteroppgaven. Metode kan i denne sammenhengen forstås som «den fremgangsmåten vi velger for å innhente og etterprøve kunnskap om virkeligheten; for å besvare spørsmål om hvordan ting henger sammen, og teste om antagelsene våre stemmer med erfaringene våre» (Thomassen, 2018, s. 63).

4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

En forenklet definisjon av vitenskap er at vitenskap ønsker å si noe om hva som kjennetegner den kunnskapen som en fagdisiplin inneholder, både hvilke kunnskap faget gir, og om virksomheten som leder frem til denne kunnskapen. Spørsmålet om hva som er vitenskap har vært et hovedtema i den vitenskapsfilosofiske debatten hele det forrige århundret, og gir

dermed ikke et klart og tydelig svar som alle kan være enig i (Thomassen, 2018). Som forsker kan man ha ulikt syn på hva som er viktig å få frem i forskning, og hvordan denne informasjonen anskaffes. Vitenskap er alltid en del av en tradisjon, som er etablert i et sosialt felleskap, og kan sees på som en praksis utformet i en bestemt sosial og historisk kontekst (Thomassen, 2018). Thomas Kühn var en av de første som analyserte vitenskapen som en sosial praksis, og introduserte begrepet paradigme på 60- og 70-tallet, som i vid forstand innebærer det teoretiske rammeverket som forskningen utføres på, innen et gitt tidspunkt (Thuren, 1993). Rammeverket bestemmer hvilke spørsmål som stilles, hvilke problemstillinger som utforskes og hvilke metoder som anvendes. Paradigme betegner dermed de forutsetninger som styrer den vitenskapelige praksisen (Thomassen, 2018).

4.1.1 Konstruktivistisk perspektiv

Et konstruktivistisk perspektiv er vanlig ved bruk av kvalitativ metode der forskeren er opptatt av kompleksiteten i menneskers mening (Creswell & Creswell, 2018). Målet for forskning i dette perspektivet er å forstå så mye som mulig av informantenes syn på det gitte tema, eller den situasjonen som det forskes på. I denne masteroppgaven søkes det etter dybdekunnskap fra intervjupersonenes erfaringer (opplevelser, vurderinger og refleksjoner), og ikke etter kausale årsakssammenhenger i den sosiale virkeligheten. På bakgrunn av dette fokuset i tilnærming til studietemaet mitt, valgte jeg innsamling av data basert på kvalitativ metode, ved bruk av semistrukturerte intervjuer. Denne metoden ble vurdert som mest hensiktsmessig for å besvare forskningsspørsmålene. Ut fra et konstruktivistisk perspektiv er det ikke mulig for forskeren å være distansert og objektiv (Silverman, 2001). I tillegg til det informantene formidlet, var jeg også opptatt av hvordan interaksjonen mellom meg selv som intervjuer, og informanten kunne påvirke det empiriske materialet. Til grunn for denne tilnærmingen i min masterstudieligger et syn på virkeligheten som sosialt konstruert. Et slikt syn innebærer at hvordan man oppfatter seg selv og andre, og verden rundt oss, er subjektivt og foranderlig. I et «strengt» konstruktivistisk perspektiv hevdes det at en universell verden med absolutte realiteter er umulig å vite noe om, da ethvert individ er med på å konstruere realiteter ut fra sitt ståsted og sin livsverden (Hatch, 2002). Denne masterstudien er basert på at intervjupersonene forteller om sine erfaringer utfra den enkeltes tolkning, opplevelser og livserfaring i den gitte kontekst.

4.1.2 Fenomenologi

Begrepet fenomenologi betyr læren om fenomener, og er både en filosofi og en kvalitativ metodisk tilnærming (Johannessen et al., 2016). Innen den kvalitative metode innebærer en fenomenologisk tilnærming å beskrive og utforske mennesker og deres erfaringer med, og forståelse av et fenomen. Dette betyr at mennesket må studeres som et handlende, følede, menende, opplevende og forstående individ. Målet med en fenomenologisk metodisk tilnærming er å studere verden slik mennesker oppfatter den. I dette ligger det å gi en presis beskrivelse av menneskets egne perspektiver, opplevelse og forståelse. I et kvalitativt design, betyr en fenomenologisk tilnærming at forskeren utforsker og beskriver mennesker, deres erfaringer med, og forståelse av et fenomen. Forskeren tilstreber å forstå meningen, gjennom handling eller ytring, med et fenomen sett gjennom en gruppe mennesker sine øyne. Når forskeren tolker handlingen eller ytringen, må denne sees i lys av den sammenhengen den forekommer innenfor. Målet er å få økt forståelse og innsikt i andres livsverden. Gjennom analyse av det fenomenet som studeres, dannes grunnlaget for å utvikle en forståelse av fenomenet (Thagaard, 2018).

I denne studien innebærer det at jeg som forsker tar på meg «forståelsesbriller» til de menneskene som skal studeres, altså miljøterapeuter i senter for foreldre og barn. I et fenomenologisk perspektiv er det nødvendig å være oppmerksom på et at det ikke finnes «rene fakta», eller objektive opplevelser, men at de alltid er koblet til den tolkningen mennesker gjør selv, i denne studien informantenes beskrivelser av miljøterapi. Det er denne tolkningen jeg er interessert i når jeg ber mine informanter om å beskrive sine arbeidserfaringer fra miljøterapi. I forskning som tar utgangspunkt i praksis og praksisens egenart, har en fenomenologisk tilnærming vist seg å være et godt egnet utgangspunkt (Thomassen, 2018). En fenomenologisk forståelsesramme passer overens med bruk av det kvalitative forskningsintervjuet i denne studien, da det søkes etter en forståelse av hvordan miljøterapeuter erfarer og forstår sitt arbeid. En slik tilnærming kan også være hensiktsmessig når forskeren ikke på forhånd har kunnskap om hvilke viktige variabler som kan komme frem (Creswell & Creswell, 2018).

4.1.3 Hermeneutikk

En hermeneutisk prosess er en fortolkende prosess (Repstad, 2000). Hermeneutikk, eller fortolkningslære er et forsøk på å reflektere over hvordan man faktisk tolker og forstår, og kan benyttes i et kvalitativt samfunnsvitenskapelig prosjekt. Den hermeneutiske sirkelen

brukes ofte for å beskrive fortolkningsprosessen, og innebærer en veksling i forståelse mellom helhet og del. Det betyr at man fra en ofte vag og intuitiv oppfatning av teksten som en helhet, tolker de enkelte delene, for deretter å relatere delene til helheten igjen. Denne sirkelprosessen gjentas, og gir mulighet for en kontinuerlig utdyping av meningsforståelsen (Repstad, 2000).

Hermeneutikken bygger på tanken om at mening kun kan forstås i lys av den konteksten det vi studerer og er en del av. Som en forutsetning for å gi et fenomen mening, ligger også forskerens egen forståelsesramme som grunnlag for å starte en forståelsesprosess. Det er denne forståelsesprosessen som gir undersøkelsen retning, samtidig som det kreves at forskeren tar i bruk sin forforståelse og reflekterer over denne. I prosessen med å oppnå ny forståelse, innebærer det at forskerens forforståelse kan endres og korrigeres, slik at ny mening kan oppstå, og ny kunnskap kan finne sted (Thomassen, 2018). Denne forskningstilnærmingen tar ikke utgangspunkt i allerede fastlagte kategoriseringer av det fenomenet som undersøkes, og det kreves at man er seg svært bevisst egne forutsetninger i tolkningsarbeidet, og forklarer og tydeliggjør dette, for eksempel hva angår ens eget verdigrunnlag, og hvordan disse påvirker ens tolkninger. I denne studien utgjør miljøterapeuters opplevelse og erfaringer med miljøterapi i senter for foreldre og barn, gitt fra verbal fortelling, og overført til transkribert tekst, det datamaterialet som skal bli analysert og fortolket.

4.2 Utvalg

Ut fra studiens overordnede mål om å frembringe dybdekunnskap, var det ikke nødvendig å trekke et statistisk tilfeldig utvalg for å belyse forskningsspørsmålene. Det ble gjort et strategisk utvalg, som er vanlig å gjøre i kvalitative studier. Det vil si at utvalget ble gjort ut fra en vurdering om hvem som kunne belyse problemstillingen på dybdenivå med best mulig med detaljrikdom i informasjonen (Trost, 2010).

Hovedintensjonen var å oppnå tilgang til historier og erfaringer som hadde relevans for problemstillingen i masteroppgaven (Ryen, 2017), og ønsket var derfor å få frem variasjoner av erfaringer og opplevelser innenfor gruppen miljøterapeuter i senter for foreldre og barn. For å få en viss variasjon i utvalget slik Trost (2010) anbefaler, var det ønskelig å rekruttere et tilstrekkelig antall informanter med ulike historier og erfaringer.

Utvalget bestod av åtte informanter ansatt som miljøterapeut i senter for foreldre og barn. To hadde utdanning som sosionom, to var utdannet barnevernspedagog, en var utdannet vernepleier, og tre var utdannet barnehagelærer. I tillegg til grunnutdanningen hadde de fleste videreutdanninger innen barnevern, familieterapi og barn og unges psykiske helse. Av arbeidserfaring hadde de vært ansatt ved senter for foreldre og barn mellom to og nitten år. De med kortest erfaring hadde tidligere arbeidet i kommunal barneverntjeneste, og hadde god kjennskap til fagfeltet.

4.2.1 Utvalgskriterier

Et sentralt kriterium i utvelgelsen var at informantene var ansatt som miljøterapeut i senter for foreldre og barn. Videre ble det forutsatt at miljøterapeuten var i direkte kontakt med inneboende familier i sitt daglige arbeid. For å sikre at informantene hadde bredde og erfaring fra miljøterapeutisk arbeid, ble det satt som kriteria at de skulle ha vært ansatt ved senter for foreldre og barn i minst to år. Dermed unngikk jeg at nyansatte eller nyutdannede uten tilstrekkelig erfaring meldte seg til intervju (Kvale, 2004). Det var også ønskelig at miljøterapeuten skulle ha sosialfaglig grunnutdanning, enten som barnevernspedagog, sosionom eller vernepleier. Hensikten med å inkludere type utdanning var å sikre å få informanter med et barnevernsfaglig fokus fra sin utdanning.

Ved å sette disse kriteriene ønsket jeg å rekruttere de informantene som jeg antok satt inne med mest informasjon om, og ha mest å bidra om tema miljøterapi, for slik å unngå å sitte igjen med et for smalt utvalg slik Miles og Huberman (1994) advarer mot i kvalitative studier. Jeg erfarte at det var utfordrende å sette opp klare utvalgskriterier slik Trost (2010) peker på som en mulig utfordring i kvalitative studier. Jeg søkte derfor å finne flere variabler som kunne være relevant i forhold til studiens problemstilling, men endte med utdanningsbakgrunn og erfaring som hovedkriterier.

Jeg gjorde et foreløpig anslag om at 6 - 8 informanter ville være tilstrekkelig for å gi ønsket kunnskap om det valgte tema. Med dette antallet håpet jeg å oppnå et rikt informasjonsgrunnlag i mine data, der et metningspunkt i informasjonen etter hvert ville gjøre seg gjeldende i prosessen med informasjonsinnhentingen, slik at flere intervjuer ikke ville gi vesentlig ny kunnskap (Kvale, 2004).

4.2.2 Rekrutteringsprosessen

For å sirkle inn aktuelle informanter vurderte jeg det som hensiktsmessig å bruke nøkkelpersoner, eller «gate-keepers» (Trost, 2010) i første runde av rekrutteringen. Å bruke nøkkelpersoner i rekrutteringen innebærer at man må gå gjennom andre personer for å få tak i informanter til å intervju. En slik tilnærming kan ifølge Trost (2010) være nyttig å bruke når man søker etter informanter som det er vanskelig å rekruttere uten hjelp av andre. Da jeg ikke hadde tilgang til navn på alle miljøterapeuter ansatt i senter for foreldre og barn, var bruk av sentrenes avdelingsledere i rekrutteringsprosessen min inngangsbillett til informanter. Det ble også vurdert at avdelingslederne ved utvalgte sentre for foreldre og barn best kunne vurdere hvilke miljøterapeuter ved deres arbeidsplass som oppfylte de gitte kriteriene, da avdelingslederne har oversikt over de ansattes utdanningsbakgrunn og arbeidserfaring. En mulig risiko ved å bruke avdelingslederne som nøkkelinformanter kunne være tidsaspektet i rekrutteringen, da avdelingslederne sannsynligvis ofte ville ha travle arbeidsdager, og oppdraget med å sirkle inn informanter kunne stå i fare for å bli nedprioritert. Tatt dette i betraktning vurderte jeg likevel å kontakte avdelingsledere i første runde av rekrutteringen. Gjennom å kontakte dem fikk jeg også muligheten til å få godkjenning fra nærmeste leder slik Ryen (2002) anbefaler, siden intervjuet sannsynligvis ville gjennomføres i informantens arbeidstid.

Et annet hensyn jeg la til grunn i denne prosessen var å unngå at avdelingslederne skulle oppleve å få et for stort ansvar i utvelgelsen av informanter, slik Trost (2010) peker på som en mulig risiko ved bruk av ressurspersoner. Kontakten med avdelingslederne som nøkkelpersoner ble derfor begrenset til en skriftlig henvendelse i utvalgsprosessen.

Jeg forfattet en epost til avdelingslederne ved de utvalgte sentrene der jeg informerte om masterprosjektet og hvilke informanter jeg søkte (se vedlegg 2). I eposten la jeg til at jeg ønsket kontaktinformasjon til aktuelle informanter, for så å ta direkte kontakt med dem. Jeg fikk oppgitt åtte navn anbefalt av mine «gate-keepers» som alle hadde sagt ja til at jeg kunne kontakte dem. Noen av informantene hadde annen grunnutdanning enn mine gitte kriterier, men de hadde relevant erfaring og videreutdanninger og ble derfor inkludert i utvalget. Jeg kontaktet så alle åtte informantene personlig via epost der jeg la ved et skriv som redegjorde for studien (se vedlegg 3). Målet mitt var å få gitt informasjon direkte til informantene så tidlig som mulig i rekrutteringsprosessen, da en tredjepart, som «gate-keepers», sjelden kan redegjøre godt nok for prosjektet (Ryen, 2002). Jeg var klar over at ved å ta direkte kontakt med aktuelle informanter kunne de oppleve et visst press til å delta, jeg var derfor nøye med å

informere om frivillighet, motivasjon og samtykke allerede ved første kontakt. De åtte intervjuene var gjennomført innen desember 2020.

4.3 Tematisk fokus og utarbeidelse av intervjuguide

En viktig balanse i arbeidet ved bruk av intervju som metode er å kombinere interessen for betydningen av interaksjonen i intervjusituasjonen, og interessen for den kunnskap intervjupersonen gir om sine erfaringer (Thagaard, 2018). Målet mitt var å legge opp til en planlagt intervjusamtale med klare, fastlagte tema som utgangspunkt for alle intervjusamtalene slik Kvale (2004) beskriver innholdet i et utforskende intervju.

Med dette som utgangspunkt valgte jeg å utarbeide en semistrukturert intervjuguide med bestemte tema, men som også kunne brukes fleksibelt slik at det skulle være mulig å følge opp interessante tråder som kunne fremkomme underveis i det enkelte intervju. I følge Thagaard (2018) og Kvale (2004) gir en delvis strukturert intervjuguide muligheter til å følge med på intervjupersonenes fortelling, og samtidig sørge for å følge opp informantens svar, søke etter ny informasjon og nye innfallsvinkler til temaet. Ved en slik tilnærming ønsket jeg å fange opp de temaene som var viktige for at problemstillingen skulle bli tilstrekkelig belyst. Hovedtemaene i guiden sammenfalt med forskningsspørsmålene, som også var forankret i de tre sentrale elementer som kjennetegner miljøterapi. De tre elementene er planlegging, individualisering og systematikk, som må oppfylles før man kan betegne miljøaktiviteter som terapeutiske (Landmark & Olkowska, 2016).

Arbeidet med intervjuguiden var et møysommelig arbeid der jeg stadig reviderte oppsatte spørsmål, for på denne måten å sikre mest mulig åpne og utforskende spørsmål. Jeg utformet intervjuguiden utfra en søken etter detaljert kunnskap om miljøterapeutenes opplevelser og erfaringer, med spørsmål som inviterte både til beskrivelser av konkrete erfaringer (for eksempel hvilke felles aktiviteter det ble tilrettelagt for), og mer reflekterende spørsmål, for eksempel om å skape en arbeidsallianse. Jeg vektla også utforming av mer åpne spørsmål som inviterte til refleksjoner rundt betydningen av miljøterapeutenes erfaringer (for eksempel hvordan miljøterapeutene jobbet med det relasjonelle aspektet ved miljøterapi, hvilke verdier og etiske refleksjoner man gjør underveis i sitt arbeid for å gi støtte til endring hos foreldre. I overgangene mellom temaområdene inkluderte jeg tid til små pauser, med den hensikt å få

anledning til å reflektere over intervjusamtalen og vurdere fremdriften slik Thagaard (2018) anbefaler.

I mitt første utkast hadde jeg mange skråstilte oppfølgings- og hjelpespørsmål som jeg hadde forfattet for å være sikker på å ha nok spørsmål. Utover i prosessen med intervjuguiden fjernet jeg de fleste underspørsmål, til jeg stod igjen med tre tematiske fokusområder (se vedlegg 4), slik det blir anbefalt i utarbeidelsen av en semistrukturert intervjuguide (Ryen, 2002; Trost, 2010). Jeg gjennomførte et prøveintervju med en miljøterapeut som jeg kjente fra før.

Hensikten med prøveintervjuet var først og fremst å prøve ut intervjuguiden i forhold til om spørsmålene var forståelige og åpent inviterende, og om rekkefølgen var hensiktsmessig. Slik fikk jeg mulighet til å justere og utbedre intervjuguiden, og oppdage om det var noe jeg burde endre eller være observant på med spørsmålsstillingen min. Videre ønsket jeg å teste hvordan bruk av papir, penn og diktafon fungerte under et intervju. Jeg ønsket også å vurdere om den avsatte tiden var tilstrekkelig, om det var behov for pause underveis eller om det var noe uforutsett jeg burde ta hensyn til, slik Kvale (2004) anbefaler.

Under prøveintervjuet ble det avdekket noen utfordringer i forhold til rekkefølgen og utformingen av spørsmålene. Noen formuleringer ble tatt ut og erstattet med andre, og et spørsmål som inneholdt flere tema ble stykket ned til flere og kortere spørsmål. Jeg gikk også nøye gjennom spørsmålene for å gjøre dem mer konkrete, som Trost (2010) anbefalte. Jeg fikk også erfare intervjuerrollen, og var særlig oppmerksom på å være bevisst min forforståelse av miljøterapeutisk arbeide i senter for foreldre og barn, og hvilken betydning denne kunne ha på min innvirkning i intervjuene, gjennom blant annet spørsmålsformuleringen og fokus i intervjusamtalen.

Jeg var bevisst at min relasjon til «prøveinformanten» kunne medføre at jeg unnlot å stille oppfølgingsspørsmål eller utforske videre, grunnet en antagelser om felles forståelse av et fenomen, slik Ryen (2002) advarer mot ved bruk av informanter man kjenner. Jeg erfarte at det var nyttig å teste bruk av diktafon, siden dette var et nytt arbeidsverktøy for meg.

Prosessen hjalp meg også til å bli tryggere i situasjonen, da jeg fikk erfaring som hjalp meg til å legge bort mulige forstyrrelser, som tekniske utfordringer, nervøsitet og uklare spørsmål. Ifølge Hatch (2002) er dette forhold som kan påvirke intervjusituasjonen negativt, og dermed true troverdigheten i dataene. Jeg innlemmet ikke prøveintervjuet i det empiriske materialet, og slettet det etter gjennomgang og revidering av intervjumalen.

4.4 Gjennomføring av intervjuene

For å sikre god oppmerksomhet på mitt intervjuobjekt, som er en grunnleggende forutsetning for samtaleferdigheter i god kommunikasjon (Lauvås & Handal, 2014), ønsket jeg i utgangspunktet å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt med informantene. Et ansikt til ansikt intervju ville ikke bare gi meg informasjon om det som ble sagt, men også gi meg muligheten til å fange opp viktige signaler om eksempelvis pausebehov, engasjement og nye tema som kunne vise seg gjennom kroppsspråk og mimikk fra informanten. I følge Thagård (2018) kan man gå glipp av slik informasjon dersom intervjuet gjøres via videooverføring. Jeg måtte likevel ta forbehold ved planlegging av denne tilnærmingen, på grunn av den pågående Covid-19 pandemien.

Alle intervjuene ble gjennomført digitalt på Teams i perioden 30.10.-21.12.20. Lengden på intervjuene varierte fra 55 til 65 minutter. Informantene fikk innkalling til Teamsmøte på et avtalt tidspunkt, og alle gjennomførte intervjuet digitalt. Alle informantene satt alene i egnet lokale under intervjuet. Gjennomføringen fungerte godt, og det var kun ved ett tilfelle at det oppstod problemer med nettverket, men det løste seg raskt. Ved digital gjennomføring kan man miste noe av det intuitive og spontane, samtidig som det ikke vites hvorvidt intervjuene hadde gitt annen informasjon hvis de foregikk ansikt til ansikt. En fordel som kan trekkes frem var at pandemien hadde pågått en stund, og informantene hadde derfor erfaring med digitale møter.

Det ble gitt rom for at aktuelle tema som informantene var opptatt av ble gitt plass, og tema som fanget min interesse ble også utforsket i form av spørsmål som oppstod der og da. Selv om det var et digitalt møte opplevde jeg at det var mulig å være fleksibel, og fleksibiliteten syntes å bidra til at relevante erfaringer og historier kom frem. Alle informantene gav uttrykk for at de hadde formidlet viktig informasjon om temaet, og noen la til tema som de var ekstra opptatt av mot slutten av intervjusituasjonen. Det ble tatt lydopptak under intervjuene, og jeg hadde penn og papir tilgjengelig, for å ha muligheten til å ta notater om tema til oppfølging.

I etterkant av intervjuene noterte jeg mine egne refleksjoner, følelser, tanker og ideer i en logg. Jeg leste alltid i loggen før de neste intervjuene, for å minne meg om det var tema eller områder jeg burde justere. Loggen hjalp meg også å hindre at analytiske dimensjoner gikk tapt, slik både Hatch (2002), Silverman (2001) og Trost (2010) peker på som viktig i prosessen.

Jeg vurderte fortløpende hvilket antall informanter som ville være det rette for denne studien, vel vitende om at et for stort antall fort kunne medføre at materialet ble uhandterbart og vanskelig å få overblikk over. For meg var det av avgjørende betydning å ikke miste oversikten over intervjumaterialet, for å sikre at jeg klarte å se alle viktige detaljer som enten skilte eller var sammenfallende i intervjuene, slik Trost peker på (2010). I forhold til antall ble også tid og ressurser tatt i betraktning, slik Ryen påpeker (2002), og jeg avsluttet informasjonsinnhenting etter å ha intervjuet åtte informanter.

4.5 Analyse- Systematisk tekstkondensering

Ifølge Hatch (2002) bør en reflektere over egne antagelser, følelser og forutinntatthet før en starter analyse av data. På denne måten kan en analysere hva det eventuelt er i teksten en har fortolket og hvorfor. Først når en er bevisst egne tolkninger, kan en starte med så objektive øyne som mulig med å analysere data (Hatch, 2002). I kvalitativ forskning glir flere faser over i hverandre, deriblant tolkning og analyse (Kvale, 2004). I fenomenologisk metode er det vanlig å analysere meningsinnhold. Det vil si at forskeren er opptatt av innholdet (Johannessen et al., 2016). Ifølge Trost (2010) begynner ofte analysen allerede ved innsamling av data. I denne studien begynte analysen i intervjuene med den enkelte. Jeg tok notater underveis og i etterkant for å bevare og huske aspekter som fanget min interesse. I etterkant av intervjuene lyttet jeg igjennom opptakene på nytt. Underveis i arbeidsprosessen fant jeg frem til en analysemodell som jeg valgt å følge.

Analysene i denne studien ble gjort i tråd med Malterud (2017) sin modell for systematisk tekstkondensering, på engelsk Systematic Text Condensation (STC). Dette er en metode for tematisk tverrgående analyse av kvalitative data, og gir ifølge Malterud (2017) nybegynnere mulighet til å gjennomføre analysen på en systematisk og overkommelig måte. Da metoden ikke er knyttet til spesielle filosofiske røtter eller kvalitative metodetradisjoner, er den anvendelig til analyse av mange typer empirisk data. Jeg vurderte metoden som hensiktsmessig, da det søkes etter å analysere meningsinnhold i datamaterialet, gjennom å lese materialet fortolkende for å forstå den dypere meningen i informantene sine erfaringer. Jeg vil bruke den engelskspråklige forkortelsen STC når jeg heretter omtaler metoden. Metoden består av fire hovedfaser.

4.5.1 Første trinn: Helhetsinntrykk - fra villnis til foreløpige temaer

Jeg begynte et foreløpig systematisk analysearbeid etter å ha gjennomført de fem første intervjuene. Dette gav meg mulighet til å justere kursen underveis i datainnsamlingen, før jeg satte strek angående rekruttering og intervjufokus, slik Malterud (2017) forslår som en mulig fremgangsmåte i analysearbeidet. Jeg innlemmet de tre siste intervjuene underveis i analyseprosessen, og fortløpende etter at de var gjennomført. Jeg erfarte at denne tilnærmingen gjorde arbeidet gjennomførbart og meningsfullt, og datamaterialet ble ikke for omfattende.

For å bli kjent med materialet og danne meg et helhetsinntrykk, leste jeg først gjennom det transkriberte materialet fra de fem første intervjuene. Materialet bestod av ca. 50 transkriberte tekstsider. Underveis i prosessen var jeg bevisst min forforståelse preget av mange års erfaring fra barnevernsfaglig arbeid med sårbare småbarnsfamilier. Jeg tilstrebet derfor å ha en høy bevissthet om egen forforståelse, og ha forskningsspørsmålene i mente, med mål om at denne tilnærmingen ville gi meg gode muligheter til å kunne oppdage nye og interessante funn fra det empiriske materialet. Under gjennomlesningen lette jeg etter foreløpige tema som kunne belyse problemstillingen og forskningsspørsmålene i min studie. Underveis i gjennomlesingen noterte jeg foreløpige tema i en prosjektlogg, samtidig som jeg leste materialet med et overordnet blikk, uten at jeg begynte prosessen med å systematisere. Etter å ha lest igjennom de fem transkripsjonene oppsummerte jeg aktuelle temaer fra tekst og notater, og satt igjen med fire foreløpige tema. Jeg satte opp en liste der jeg gav hvert av disse temaene et midlertidig navn som representerte mine intuitive og databaserte inntrykk av materialet så langt: *Tilgjengelighet, veiledning, omgivelser og relasjon*.

4.5.2 Andre trinn: Meningsbærende enheter- fra foreløpige temaer til koder og sortering

I denne fasen var alle åtte intervjuene inkludert samtidig i analysearbeidet. Jeg arbeidet med å finne foreløpige temaer fra materialet som skulle studeres nærmere, hele tiden med tanke om hvordan disse kunne tenkes å belyse min problemstilling. Transkripsjonene ble gjennomgått linje for linje for å identifisere det Malterud (2017) kaller meningsbærende enheter. I STC innebærer denne delen av analysen å skille relevant tekst fra irrelevant, og sortere den delen av teksten som kan tenkes å belyse problemstillingen. Denne sorteringen innebar at jeg sorterte tekst ut fra temaene fra første trinn. Jeg fant meningsbærende enheter både som hele setninger, replikker, enkeltord og lengre sitat. Under letingen etter meningsbærende enheter ble tekstoffanget redusert siden jeg kun valgte ut tekst som hadde informasjon om ett eller

flere av temaene fra forrige trinn. Jeg fulgte Malterud (2017) sin anbefaling, om å heller inkludere for mye enn for lite på dette tidspunktet i analysen.

Under prosessen fra tema til koder, ble de meningsbærende enhetene identifisert, systematisert og merket manuelt med en fargekode. Under dette arbeidet søkte jeg å identifisere og sortere alle de meningsbærende enhetene i teksten. Jeg startet med fire kodegrupper, der jeg sorterte ved hjelp av de foreløpige temaene fra trinn 1. Underveis i prosessen justerte og utvidet jeg kodene noe, i forhold til hvilke ideer og innspill de meningsbærende enhetene gav. I en parallell prosess overveiet jeg stadig hvorvidt kodene inkluderte enheter og fenomener over samme tema. Jeg noterte også mulige nye navn på kodegrupper i loggen, som kunne tenkes å være mer dekkende, alt ut fra hva jeg lærte av funn i materialet underveis i arbeidet. I bakhodet hadde jeg også et mål om at kodegruppene etter hvert skulle bli mer robuste, innholdet skulle være om samme forhold, og danne grunnlag for beskrivelser av felleselementer i temaene, i tråd med metodens fremdrift. Underveis oppdaget jeg også at kodene hadde flere nyanser, og jeg kjente på behovet for å lage undergrupper.

For å ikke miste oversikten utsatte jeg dette arbeidet til senere, slik Malterud (2017) anbefaler, men jeg noterte navn på mulige undergrupper i prosjektloggen. Temaer som ikke ble vurdert som relevante for problemstillingen ble lagt til side. All opprinnelig tekst ble også bevart i sin opprinnelige form, slik at jeg på et senere tidspunkt kunne gå igjennom og vurdere på nytt mine valg og funn gjort på dette stadiet. Å bevare opprinnelig tekst var viktig fordi kodingen innebar en systematisk dekontekstualisering der deler av teksten ble skilt fra sin opprinnelse, for så å bli satt sammen med beslektede tekstelementer. Jeg brukte prosjektlogg for å notere mine veivalg underveis, for på denne måten å sikre meg en lettere vei tilbake hvis jeg gikk i feil retning i kodearbeidet. Jeg tilstrebet en fleksibel tilnærming i prosessen der jeg stadig vurderte min definisjon som ble lagt til grunn for *gruppering av de meningsbærende enhetene*. Etter endt prosess hadde jeg fremdeles fire kodegrupper, men navnene på dem var i ferd med å endres, og gav en bedre tilpassing til de meningsbærende elementene i hver enkelt gruppe.

4.5.3 Tredje trinn: Kondensering- fra kode til mening

I analysens tredje fase hentet jeg systematisk ut mening fra hver kodegruppe. Jeg så på en kodegruppe om gangen, og gikk igjennom alle tekstbitene i hver av dem. Jeg startet med den gruppen som jeg var mest nysgjerrig på, som vekket mest interesse hos meg. Jeg fant materialet rikt og relevant da innholdet hadde tekst med ulike nyanser over samme tema, slik at ulike meningsaspekter kom frem.

Jeg sorterte materialet inn på nytt, i subgrupper der de ulike nyansene representerte noen hovedaspekter. Jeg brukte loggførte stikkord fra forrige fase som støtte i identifisering av de aktuelle subgruppene. Det var likevel ikke før alle tekstbitene i en og samme kodegruppe var gjennomgått, at jeg brukte alle de fremkomne stikkordene underveis i prosessen som utgangspunkt for inndeling i de nye subgruppene, som fra nå av var analyseenheter.

I denne prosessen var jeg bevisst at min forforståelse var av sentral betydning for hva jeg valgte ut, og hvilke tema jeg festet meg ved. I denne prosessen hadde det også vært nyttig å ha en annen person til å vurdere materialet, men det lot seg dessverre ikke gjøre. Siden jeg var alene med arbeidet, brukte jeg god tid og tilstrebet å fange opp nyanser i materialet som ikke nødvendigvis var åpenbare for meg ved første øyekast. Jeg analyserte materialet så objektivt som mulig, og med bevissthet om min forforståelse.

På dette tidspunktet i analysen hadde jeg redusert opprinnelig tekst på 80 sider, til fire kodegrupper av meningsbærende enheter, et dekontekstualisert utvalg slik metoden beskriver.

Jeg var nå kommet til et sentralt punkt i fremgangsmåten i STC som omfattet å lage kondensat. Det innebar at jeg skulle sette sammen kunstige sitater forankret i data, altså sette sammen konkret innhold fra de enkelte meningsbærende enhetene ved å omsette dem til en mer generell form. I utformingen av det første kunstige sitatet begynte jeg med en av de meningsbærende enhetene som jeg fant mest rik og uttrykksfull, for så å skrive inn tekst fra de øvrige meningsbærende enhetene tilhørende samme subgruppe. Jeg tilstrebet å være så tekstnær som mulig ved å bruke ord og uttrykk som mine informanter hadde brukt. I denne prosessen gikk jeg igjennom hver eneste meningsbærende enhet. Noen av enhetene ble vurdert å ikke høre til, og ble flyttet til andre subgrupper, men i samme kodegruppe.

Parallelt i denne prosessen søkte jeg etter hva tekstene kunne fortelle om min problemstilling. Til slutt valgte jeg det Malterud (2017) beskriver som gullsitat, det vil si et sitat skrevet i jeg-form som best mulig illustrerer innholdet i det mer omfangsrike hovedkondensatet. På denne måten gikk jeg igjennom hver kodegruppe med tilhørende subgrupper, og dannet kondensater knyttet til alle tema eller fenomener knyttet til den aktuelle subgruppen. Kondensatene ble skrevet i et arbeidsnotat som skulle brukes som utgangspunkt for resultatpresentasjonen.

Fra helhetsinntrykket i første fase, der *relasjon, tilgjengelighet, veiledning, og omgivelser* var mine foreløpige tema, ble kodegrupper og subgrupper utviklet til de følgende:

«å bruke seg selv»	«å tilpasse handling»	foreldreveiledning	omgivelser
relasjon (tillit)	tid	råd	struktur
kommunikasjon	fleksibilitet	veiledning	praktisk hjelp
som kollega	gyldne øyeblikk	opplæring	aktiviteter
som fagperson		medvirkning	felleskap

4.5.4 Fjerde trinn: Syntese- fra kondensering til beskrivelser, begrep og resultater

I dette trinnet av analysen ble funnene sammenfattet i form av fortolkende synteser som dannet grunnlaget for nye beskrivelser og begreper som skulle kunne deles med andre (Malterud, 2017). Ifølge forfatteren er det viktig formidle sammenfatningene på en måte slik at de er lojale i forhold til deltagerens stemmer, og at de gir leseren innsikt og tillit. I dette arbeidet har forskeren et stort ansvar for sin rolle som fortolker. I denne prosessen vurderte jeg fortløpende hvorvidt materialet og resultatene fortsatt gav en gyldig beskrivelse sett i forhold til den sammenhengen det var hentet ut fra. Jeg tok for meg hver kodegruppe og subgruppe, og brukte kondensatene til å lage en analytisk tekst for hver av gruppene. I tillegg valgte jeg ut gullsitat for å illustrere og konkretisere mine hovedfunn. De foreløpige kodegruppene ble endret underveis til andre begreper som syntes å passe bedre til innholdet i gruppene.

4.6 Egen posisjon

I forhold til mitt faglige ståsted og erfaringer har jeg arbeidet en årrekke i barnevernsfeltet, hvorav 14 av disse var i senter for foreldre og barn. Jeg er dermed ikke nøytral i forhold til hva denne studien undersøker. Som aktiv deltager i eget forskningsprosjekt er jeg klar over min påvirkning i flere ledd av undersøkelsen, eksempelvis i intervjusituasjonen. Å være bidragsyter kan by på både fordeler og ulemper. Som forsker på eget fagfelt kan eget bidrag medføre at jeg har oversett viktige detaljer i undersøkelsen, eller gjort forhastede konklusjoner gitt egne erfaringer. På en annen side kan min faglige bakgrunn ha bidratt til kvalitet og dybde i intervjusamtalene, da kompetansen min kan ha bidratt til å stille utfyllende spørsmål nettopp med bakgrunn i egne erfaringer. I følge Thagård (2018) reduseres muligheten for sosial avstand når forskningen foregår i et miljø som forskeren kjenner godt fra før.

En intervjusituasjon kan sammenlignes med samspillsituasjon, der kvaliteten ikke kan fastsettes etter en bestemt mal (Thagård, 2018), og en sensitiv tilnærming til informantens signaler var etter mitt skjønn sentralt for å innby til tillit og samtale. I en tillitsvekkende intervjusituasjon er det viktig å unngå avstand til informanten, og jeg var opptatt av å vise en genuin interesse for dem i intervjusituasjonen. Jeg var særlig opptatt av å tilrettelegge for en god og avslappet atmosfære slik at informantene ville dele sine erfaringer med meg, noe som er sentralt for å unngå intervju av dårlig kvalitet (Thagård, 2018). I intervjusituasjonen var jeg oppmerksom på faren for å overse nyanser som ikke var i samsvar med egne erfaringer, slik Thagaard (2018) peker på.

Under rekruttering og presentasjon ble informantene klar over at jeg hadde tilsvarende utdanningsbakgrunn som dem. Et positivt utfall kunne da være at de følte seg mer lik, og derved tryggere i situasjonen. En negativ konsekvens som jeg var oppmerksom på kunne være at vi kunne ta for gitt en felles forståelse av et kjent tema, uten å gå dypere inn i det. Slik kunne jeg stå i fare for å miste viktig informasjon. Et annet viktig aspekt å være oppmerksom på er maktrelasjonen under intervjuet. I møte med miljøterapeutene kan relasjonen oppfattes asymmetrisk, da særlig med tanke på rollene vi var i. Som intervjuer hadde jeg et styrende og strukturerende ansvar under samtalen (Kvale, 2004). I tillegg var jeg oppmerksom på at informantene kunne bli opptatt av å fortelle meg det de trodde jeg var opptatt av å høre, og beskrive sine erfaringer i den hensikt å gjøre et godt inntrykk og fremstå som en dyktig fagperson. Mitt bidrag og kompetanse når det gjelder å legge til rette for gode arbeidsrelasjoner i intervjusituasjonene vil påvirke hvilken informasjon jeg får. Dette inkluderer kroppsspråk og mimikk, hvordan jeg inviterer både verbalt og nonverbalt til videre samtale om informantens erfaringer. Hvorvidt forskerens bakgrunn samlet sett representerer en ressurs eller en forstyrrelse, avhenger av høy grad av refleksivitet i forhold til disse spørsmålene gjennom hele forskningsprosessen (Kvale, 2004). Dette har jeg søkt å tilstrebe gjennom den skriftlige fremstillingen.

4.7 Etske dimensjoner og personvern/NSD

Prosjektet ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) den 27.08.20. med vedlagt utformet informasjonsskriv til informantene og intervjuguide. Søknaden ble vurdert å ivareta nødvendige forhold knyttet til personvernlovgivningen den 31.08.20 (se vedlegg 1). Denne studien hadde ikke til hensikt å avdekke personsensitive opplysninger, men i informasjonsskrivet, og i forkant av intervjuene ble taushetsplikten tematisert. Informantene

ble minnet om at de ikke måtte navngi klienter når de gav eksempler fra praksis. Alle informantene var bevisst sin taushetsplikt slik de er pålagt i sitt arbeid. Fremkommet informasjon om informantene ble behandlet konfidensielt, og lydfiler og transkripsjoner ble anonymisert ved at informantens navn ble erstattet med en kode, som brukt for å holde rede på de ulike delene av materialet. Listen med navn og kode ble lagret på et eget område adskilt fra resten av oppgaveteksten. Listen ble slettet når oppgaven var ferdigstilt.

Informantene kunne få ut transkribert tekst fra sitt intervju dersom de ønsket det. Ved studiens slutt hadde ingen av informantene etterspurt dette. Informert samtykke ble innhentet fra alle informantene, og de fikk skriftlig og muntlig informasjon om studiens hensikt og metode. Det ble gitt både skriftlig og muntlig informasjon til informantene at de kunne trekke sitt samtykke når som helst i prosessen uten å oppgi grunn dersom de ønsket det (se vedlegg nr. 3, s. 2).

4.8 Kvalitet i forskningen: Gyldighet og pålitelighet

Det er ulike oppfatninger om hvorvidt det er mulig, og hensiktsmessig å formulere universelle kriterier for kvalitet i kvalitativ forskning (Kvale, 2004; Silverman, 2001; Trost, 2014). Det synes likevel å være enighet om at kvalitet henger sammen med at forskeren stiller kritiske spørsmål under sitt arbeid. Mine kritiske spørsmål i denne undersøkelsen har hatt gyldighet og pålitelighet som viktige målsettinger under hele arbeidsprosessen.

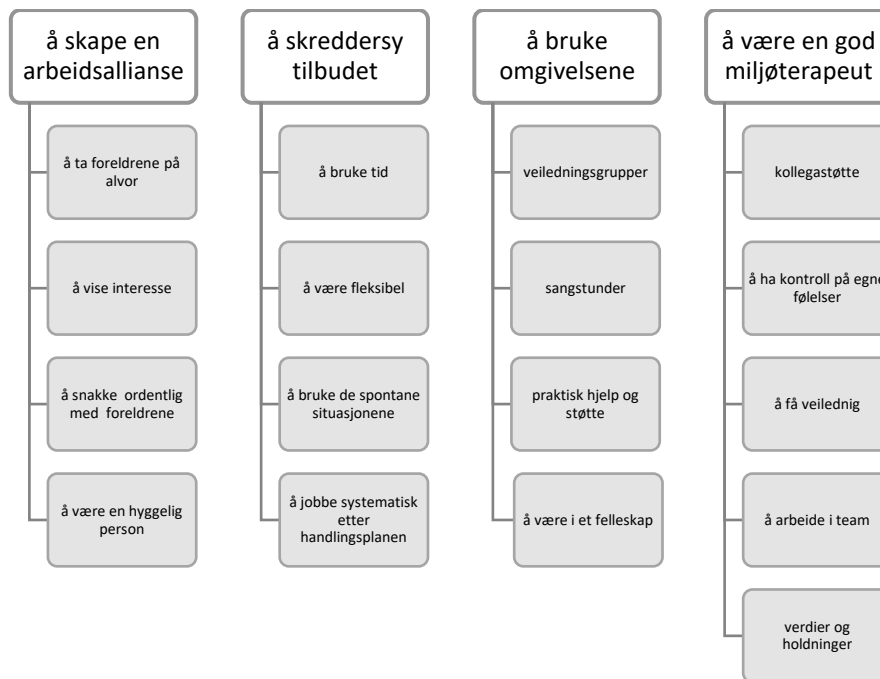
Gyldighet omhandler i den grad en studie virkelig undersøker det den er ment å undersøke (Kvale 2004). Ifølge Kvale (2004) kan gyldighet forankres i syv stadier som er gjennomgående gjennom hele forskningsprosjektet. Sentrale momenter er; Planlegging og etiske hensyn, intervjupersonens troverdighet, måten et intervju går fra muntlig til skriftlig form ved kontroll av informasjon og analyse i forhold til korrekt tolkning. I denne studien var jeg opptatt av å få frem informantens erfaringer og refleksjoner. Utfordringer var å utarbeide en god intervjuguide, og stille meg så åpen og nøytral som mulig under gjennomføring av intervjuene, for å unngå at informantene gav meg svar som de trodde jeg ønsket (Kvale, 2004). I behandling av data og analysearbeidet var jeg særlig bevisst på min forforståelse, og hva jeg la til grunn for mine tolkninger. Under hele arbeidsprosessen har jeg reflektert rundt egen posisjon og hvordan denne påvirker mine spørsmål, handlinger, og tolkninger. Slik refleksivitet er sentral for kvaliteten i kvalitative undersøkelser (Kvale, 2004; Trost, 2014).

Grad av troverdighet i en kvalitativ undersøkelse kan også vurderes ut fra om undersøkelsen har overføringsverdi. I denne undersøkelsen kan det være av betydning om den kan gi verdifull kunnskap til lignende settinger for andre miljøterapeuter ansatt i sentre for foreldre og barn, og hvorvidt fremkommet kunnskap kan overføres til andre situasjoner og populasjoner (Kvale, 2004). Intervjupersonene i denne studien var valgt ut fra gitte kriterier for å kunne gi rik informasjon fra egen praksis. En begrensning i forhold til overføringsverdi kan være hvorvidt kunnskapen også vil gjelde andre miljøterapeuter ved andre sentre med annen praksis og arbeidskultur. Jeg diskuterer mine analyser direkte i teksten, og leseren kan selv vurdere kvalitet og overføringsverdi som kunnskapen frembringer. I en kvalitativ studie peker Kvale (2004) på viktigheten av nøyaktighet ved transkribering, koding og analyse, som i tillegg til å fungere som en kvalitetskontroll også kan sikre mulighet for etterprøvbarehet, ved å sjekke detaljer i «primærdata», det vil si data som i den grad det er mulig er adskilt fra forskerens fortolkninger (Thagaard, 2018). Dette studie sin troverdighet hviler på oppgavens utforming og redegjørelse av ulike valg som teoretisk posisjon, datagrunnlagene for analyse (tykke nok beskrivelser) og etiske vurderinger underveis.

5. PRESENTASJON AV FUNN OG DISKUSJON

Det var fire overordnede temaer som var særlig fremtredende i datamaterialet fra miljøterapeutenes beskrivelser av sentrale elementer i arbeidet med å styrke foreldrenes omsorgskapasitet. Det første var knyttet til hvordan miljøterapeutene arbeidet for å skape en arbeidsallianse med foreldrene. Dernest til hvordan de tilrettela og skreddersydd tilbudet tilpasset den enkelte familiens behov. Det tredje overordnede tema var struktur og rammers betydning i det miljøterapeutiske arbeidet, og det siste tema var hvordan den enkelte miljøterapeut sin personlige kompetanse var medvirkende til utfallet av miljøterapien.

I det følgende vil temaene bli presentert og beskrevet. Funnene vil bli drøftet opp mot aktuell teori og forskning fortløpende i teksten. For å synliggjøre informantenes erfaringer fra praksis, og gi leseren nærhet til datamaterialet presenteres de fleste sitatene i et romslig omfang.

Figur 2. Miljøterapeutenes arbeid

5.1 Å skape en arbeidsallianse

I intervjuene fortalte samtlige miljøterapeuter at de var opptatt av å skape en arbeidsallianse med foreldrene for å komme i posisjon til å hjelpe dem i omsorgsutøvelsen. De vektla relasjonen mellom forelderen og seg selv som profesjonell stor betydning i dette arbeidet, og de fleste uttrykte eksplisitt en forståelse for hvor vanskelig det kunne være for foreldre å få tillit til dem. En miljøterapeut sa følgende:

Det er noen få foreldre som har tillit til oss når de kommer hit til senteret, men de er i mindretall, de fleste trenger tid for å bli trygge. I starten pleier jeg å gi dem mye informasjon, både fakta om senteret, og konkret informasjon om det å være foreldre når de er her. Dette gjør jeg for å gi dem oversikt. Jeg er også tilbakeholden med å være direkte og påpeke mangelfull omsorg og slikt i starten, for det kan man ikke gjøre uten et tillitsforhold. Etter hvert som vi blir mer kjent kan man gradvis snakke med dem om mer utfordrende tema, da tåler de det bedre og vi kan få en god diskusjon sammen.

De fleste miljøterapeutene fortalte at de var opptatt av å være ærlige med foreldrene, som forutsetning for å oppnå tillit. En miljøterapeut uttrykte seg slik:

Når jeg skal begynne å bygge en relasjon til foreldrene er det viktig for meg å være ærlig fra første stund. Jeg er veldig tydelig på bekymringen som ligger til grunn for oppholdet, og at utfallet kan gå begge veier. Jeg tror tydelighet og ærlighet er helt nødvendig for å klare å skape en slags trygghet.

Funnene tyder på at det å komme i posisjon for å hjelpe var noe alle miljøterapeutene var opptatt av. De hadde en tilnærming til foreldrene som inkluderte en forforståelse om at foreldrene strevde med tillit og var i en presset situasjon, slik at det var særlig nødvendig med en forsiktig tilnærming. Ærlighet og tydelighet ble også presentert som sentrale elementer i relasjonsbyggingen (Norcross & Wampold, 2018).

5.1.1 Å ta foreldrene på alvor

Mange av miljøterapeutene fortalte at det var viktig for dem å vise foreldrene at de tok dem på alvor. En miljøterapeut fortalte at det var særlig betydningsfullt for henne å være bevisst hvordan hun forholdt seg til barna, slik at hun ikke tok for mye plass i kontakt med dem. Hun begrunnet dette med at barna ikke skulle foretrekke å søke mot henne fremfor foreldrene. Hun hadde erfart flere ganger at foreldre kunne bli såret når barna deres søkte mot personalet. Hun sa det slik:

Det er så viktig å være mentalt til stede i møte med både foreldrene og med barnet, men samtidig å kjenne min besøkelsestid, og spesielt for barnet da, for jeg vet at jeg er kontaktsterk i møter med barn. De blir raskt opptatt av meg, for jeg ser dem, og barn merker raskt når noen ser dem. Derfor har jeg en bevissthet om hvordan jeg forholder meg til barna, slik at jeg ikke legger sten til byrden hos foreldrene, altså at de ikke skal føle at de kommer enda mer til kort. Samtidig jeg er opptatt av å være veldig til stede i møte med familiene, det er viktig for meg at jeg husker ting vi har snakket om, og viser at jeg tar dem på alvor.

Slik jeg forstod denne miljøterapeuten var hun opptatt av å balansere sin tilnærming til familien ved å være sensitiv på hvordan hun fremstod, og være observant på hvordan hun best kunne bygge opp og bevare foreldrenes integritet i foreldrerollen. Fra materialet fremkom det at flere av miljøterapeutene hadde lignende historier fra praksisfeltet. Samtlige var opptatt av både forholdet til barna og til foreldrene, og hvordan de best kunne ivareta og respektere dem uten å avvise barna, og uten å krenke foreldrene.

Flere miljøterapeuter sa at de ønsket at foreldrene skulle oppleve dem som lyttende til det foreldrene fortalte. En sa det slik:

Det viktigste jeg bidrog med var relasjonen, at jeg som profesjonell tør å være i relasjon og å gi av meg selv, at jeg ikke tenker at det å være profesjonell er å være på avstand, men at jeg faktisk lytter og er nær, at jeg ønsker å være i dialog, at jeg prøver å ikke bestemme meg på forhånd for hva jeg skal se etter, men heller er åpen og tålmodig, og raus med at ikke alle er som meg, at de kanskje har noen andre tanker om hva en hverdag skal inneholde enn det jeg selv synes at er ok.

Slike utsagn ble presentert av flere, og jeg forstod at de var opptatt av å være nærværende og lyttende til hva foreldrene hadde å fortelle om sitt foreldreskap og hvordan de utøvde sin foreldrerolle, at dette hadde en reell betydning for det videre samarbeidet. Flere formidlet at de tilstrebet å ikke være forutinntatt, selv om de ofte hadde kjennskap om forhold ved foreldrene som var knyttet til høy bekymring for barnas omsorgssituasjon. Slike holdninger samsvarer også med anbefalinger knyttet til arbeid med familier fra andre kulturer (Nugent et al., 2018). Den enkelte familie forstås med sin særegne kultur, og det kan argumenteres for at slike hensyn bør tas i alt sosialt arbeid uavhengig av en families etniske opphav, altså i en utvidet kulturforståelse. Når man skal jobbe kultursensitivt anbefaler Nugent med kollegaer (2018) å bruke tid på å bygge opp et arbeidsfellesskap basert på tillit. Foreldrenes stemme skal bli hørt, og man må ta seg tid til å gjøre seg kjent med foreldrenes kommunikasjonsstil, det vil si være oppmerksom på foreldres kommunikasjonsmåte, blikk, gester og ordlegging.

Noen miljøterapeuter vektla å hjelpe foreldrene til å beholde, og å styrke det foreldrene mestret. «*Det er jo foreldrene som kjenner sine barn best, selv om vi ikke alltid er enig med deres oppfatninger*». Jeg tolket slike utsagn som at dette var viktige aspekt i relasjonsarbeidet for ikke å frata foreldrene deres foreldreautoritet. Beskrivelsene tydeliggjør kompleksiteten i det å skape en arbeidsallianse med foreldrene der miljøterapeutene skal komme i posisjon til å hjelpe. Det er nødvendig å bygge tillit, men også utfordrende når det er høy bekymring for barnas omsorgssituasjon, og man ikke kan gi lovnad og effekt av endringsarbeidet, eller utfall i barnevernssaken. Dersom miljøterapeutene er for raske til å påpeke feil og mangler i omsorgen, eller ikke er lyttende til foreldres historier og syn på foreldreskapet kan det være vanskelig å oppnå en felles arbeidsplattform og nødvendig tillit. I virksomt endringsarbeid fra et psykoterapeutisk perspektiv peker Nordcross og Wampold (2018) på betydningen av hvordan klienten håndterer utfordringer på, for eksempel ved grad av motstand. Å ta på alvor

det som foreldrene er opptatt av, kan bidra til å dempe motstand, øke et felles fokus, som igjen kan legge grunnlag for en arbeidsallianse. Funnene samsvarer med Martin et al. (2000) sin studie der kvalitet på relasjonen ble trukket frem som en sentral variabel som syntes å ha effekt i behandling. En utfordring i barnevernsfeltet vil ofte aktualiseres i den strukturbaserte ulikheten mellom miljøterapeut og foreldre, og vil alltid ligge som en premiss for samarbeidet mellom dem. Slike ulikheter i maktbalansen kan ikke underkjennes (Skau, 2005), men bør heller erkjennes og tematiseres.

5.1.2 Å vise interesse

Miljøterapeutene fortalte at det var viktig for dem å vise genuin interesse for foreldrene. I samtaler og samhandling kunne de for eksempel spørre foreldrene om deres interesser, fritid og arbeid, hva de var opptatt av i forhold til familielivet og barna. Slik jeg forstod informantene var de fleste opptatt av å snakke med foreldrene om hverdagslige hendelser som en inngang til å bli bedre kjent. Flere var også opptatt av å være praktisk tilgjengelig og hjelpsomme, for på denne måten å vise at de ønsket å hjelpe foreldrene. En sa det slik:

Når en familie flytter inn tenker jeg det er viktig å møte dem med interesse, altså det å være hyggelig og imøtekommende, hjelpe dem praktisk med å komme inn og vise dem rundt. I starten er det viktig å bare være sammen med dem og hjelpe dem, for de lurer jo ofte på tusen ting. Jeg starter med det jeg kan hjelpe dem med i dag, og jeg interesserer meg for dem. For eksempel hadde vi nylig en tømrer som bodde her, og da kunne vi snakke om tema rundt den jobben med byggearbeid, og jeg brukte tid på å snakke om sånne ting da, og viste at vi interesserer oss for deres interesser og arbeid, så da må du gå inn i det å spørre og utforske litt hva de holdt på med, og ikke bare snakke med dem om foreldrerollen, for det kommer du tidsnok til. I tillegg tenker jeg at du ved å være til stede også observerer ganske mye hvordan de fungerer. Ved å være der, og se å snakke med dem om andre ting, så får du et inntrykk av hvordan de gjør ting, og hva slags forhold har de seg imellom, hva slags kultur de har som familie da. Jeg tenker at alt dette kan du få en formening om gjennom å snakke om i ufarlige ting da.

Slik jeg oppfattet denne miljøterapeuten ønsket hun å redusere stress-skapende faktorer ved å gi praktisk hjelp og støtte i overgangen til innflytting i tiltaket, samtidig som det gav mulighet for relasjonsbygging. Å tilnærme seg forsiktig til en familie ved bruk av ulike interpersonlige

kvaliteter, som det å snakke om foreldrenes interesser fremkom også i Berry med kollegaer (2016) sin studie fra et døgnbasert foreldreopplæringscenter i Australia, der sykepleiere var opptatt av å etablere en terapeutisk relasjon til sårbare foreldre. Funnene kan også forstås i overensstemmelse med Christiansen (2019) som peker på at mange foreldre trenger praktisk hjelp, og hjelp til å redusere ytre stress før de kan klare å ta imot mer reflekterende veiledning knyttet til omsorgsutøvelse. Jeg oppfattet at denne miljøterapeuten også vektla anerkjennelse av foreldrene som et viktig tema i relasjonsbyggingen. Anerkjennelse innebærer ikke bare ros eller belønning for noe man har gjort, men det å bli tatt imot, respektert, lyttet til, bekreftet, og svart er sentrale momenter i anerkjennelse (Nordcross & Wampol, 2018; Suchman et al., 2009; Watson & Kalogerakos, 2010).

En anerkjennende tilnærming kan bidra til at miljøterapeutene får mer helhetlig informasjon om familien. Kjennskap til hvem foreldrene er som personer kan tenkes å gi en bedre forståelse av familien, og et nyansert syn på foreldrene. Slik kunnskap kan også bidra til et bredere vurderingsgrunnlag knyttet til hva som kan medvirke til ønsket endring i utvikling i den enkelte familie.

5.1.3 Å snakke ordentlig med foreldrene

Miljøterapeutene fortalte at de ofte stilte spørsmål til foreldrene for å få konkret informasjon, for eksempel knyttet til rutiner i hverdagen. Flere av miljøterapeutene fortalte at de ønsket å få en forståelse for kompleksiteten i familiens livssituasjon, og gjennom samtale kunne de få vite foreldres tanker og refleksjoner rundt omsorgsutøvelsen. Mange nevnte at det kunne være vanskelig å forstå foreldres rasjonale om hvorfor de gjorde som de gjorde, og de vektla at det var viktig å være oppmerksom på foreldres eventuelle traumer og barndomserfaringer som kunne være en del av årsaken til deres vansker. En sa det slik:

Når vi skulle snakke om barnet hennes, så ble hun lett usikker fordi hun hadde opplevd så mye kritikk fra barndommen av, hun hadde liksom ikke troen på at hun kunne noe som helst, så derfor sa jeg alltid til henne hvorfor jeg spurte om ting, for eksempel sa jeg noe sånt som; her på huset er vi så nysgjerrige på hvilke tanker foreldre har om barna sine, og hva foreldre og barn gjør sammen, alt fordi vi vil forstå bedre hvordan vi kan hjelpe, så når jeg spør deg hvordan du gjør det når du skal legge jenten din, så er det fordi jeg prøver å forstå hvordan dere to har det sammen i den situasjonen, hva som er lett og hva som kan være mer vanskelig.

Slik jeg oppfattet denne miljøterapeuten var hun opptatt av å kommunisere tydelig, for på denne måten å skape trygghet hos forelderens. Det neste hun gjorde var å klargjøre hvorfor hun ville lytte til denne forelderens historie. I kommunikasjon er det å lytte også en aktiv handling, slik Bateson (1972) vektlegger i systemisk kommunikasjonsforsåelse, men også ikke-verbale signaler og antydninger om meningsinnhold kan ha en like stor betydning som det eksplisitte budskapet (Nugent et al., 2018). Informanten var bevisst både verbal og ikke verbal kommunikasjon slik jeg oppfattet henne. Ved å snakke mens noen lytter gir man til kjenne sin versjon av virkeligheten som medvirker til å gjøre den gyldig. På denne måten åpnes det for muligheten til forandring og utvikling ved at denne personens versjon av samtalen kan drøftes, tolkes og utvides (Ulleberg, 2014).

Miljøterapeutene fortalte også at de var opptatt av å gi mye informasjon til foreldrene, for å skape forutsigbarhet og på denne måten å trygge dem. Flere fortalte at de var vant til at foreldre kanskje ikke torde å spørre om ting, eller ikke forstod, men unnlot å spørre likevel. En informant fortalte:

Jeg er veldig ærlig på mitt mandat, og at det er en skjev maktfordeling mellom oss og foreldrene. Jeg forteller at det vi vurderer skal de hele tiden få vite om, ingenting er hemmelig. Jeg tenker det er veldig viktig å snakke ordentlig med dem, slik at de ikke skal føle seg lurte. Mange er jo veldig redde og har mange dårlige erfaringer med det offentlige dessverre. Jeg tenker at åpenhet og ærlighet i samtale med foreldrene er helt nødvendig.

Alle miljøterapeutene fortalte at de var opptatt av å lytte til det foreldrene sa, og jeg tolket funnene som at miljøterapeutene var opptatt av å ivareta respekt og likeverdighet til tross for en skjevhet i maktfordeling. En miljøterapeut som hadde mye erfaring med å arbeide i motstand sa det slik: «Mange foreldre kommer med svak motivasjon, og de sier at de ikke trenger hjelp i det hele tatt, men at de vil bare bli kvitt barnevernstjenesten, så da vi begynner vi ofte der, hvor foreldrene er».

Når det gjelder å starte opp et samarbeid sa flere av informantene at det å samtale med foreldrene var avgjørende for å få tak i hva foreldrene var opptatt av. En sa det slik:

Vi snakker med dem om hvilken erfaring de har med å få hjelp, hvilke type veiledning de liker, og hvordan det de liker å ta imot veiledning, i hvilke situasjoner, for eksempel om de vil ha direkte tilbakemelding etter en situasjon har oppstått eller om de vil ha en samtale senere, eller om de har andre tanker om hvordan de vil ha det. Det er jo et

utall muligheter her, og vi som er miljøterapeuter må også forsøke å være kreative i vår måte å snakke med foreldrene om disse tingene på altså, og vi prøver så godt vi kan å involvere foreldrene i det som skjer rundt dem, og spørre dem for eksempel om det vi gjorde i dag var greit for dem, om noe burde vært gjort annerledes. Når foreldrene forteller hvordan de ønsker å ha det, er det jo særlig viktig at vi som terapeuter tilbakemelder om dette til kollegaene våre slik at foreldrene opplever at vi tar dem på alvor [...], vi ønsker å holde brukermedvirkning høyt, å ha innflytelse i sin en prosess ja, det er viktig at de kjenner at de har påvirkning, at de eier saken sin selv [...], det er ikke alltid lett altså, men vi streber mot det.

Funnene tydet på at det å ta foreldrenes synspunkt på alvor var viktig i det miljøterapeutiske arbeidet. Slik jeg tolket miljøterapeutene handlet dette om å etterspørre foreldres oppfatninger og vurderinger ut fra deres erfaringer som foreldre. Å være lydhøre overfor det foreldrene var opptatt av kunne også bidra til å gi miljøterapeutene økt innsikt i foreldrenes resurser så vel som utfordringer. En miljøterapeut sa det slik:

Jeg har jo mange ganger blitt overrasket over at foreldre ofte kan ha løsninger og synspunkt som er helt genial, og som vi [miljøterapeutene] ikke hadde kommet på, så jeg prøver å tenke at det er ikke alltid at det er jeg som vet svaret, men å spørre etter hva de [foreldrene] tenker, eller hva de tror kan være en god måte å gjøre dette på, så kan man få svar man kanskje ikke hadde trodd at de hadde selv, og som man selv ikke hadde tenkt på, noen ganger så overrasker de veldig. Jeg tror jo på at det å finne noen løsninger, eller finne noen svar selv er veldig godt og styrkende for dem, og ofte en bedre måte å jobbe på enn at vi gir dem svarene.

Slik jeg tolker disse funnene treer elementer fra det relasjonelle prinsipp i miljøterapi inn allerede tidlig i møte mellom miljøterapeut og forelder. Betydningen av respekt og positiv bekreftelse vektlegges som forutsetning for et vellykket samarbeid (Watson & Kalegorakis, 2010). Kompleksiteten i arbeidet kom tydelig frem fra flere av informantene, og en sa det slik:

Noen ganger hender jo at vi ikke kan ta slike hensyn [...], når vi ser at foreldrene påfører barna sine skadelig omsorg, eller en ulykke er i ferd med å skje, da må vi raskt handle på tross av foreldrenes integritet, for det er jo barna som er hovedpersonene i dette. Etterpå må vi reparere med foreldrene, altså gå igjennom hendelsen og snakke om hva som skjedde, så sånn sett blir vi jo også her rollemodeller for hva vil at de skal gjøre overfor sine barn, reparere brudd etterpå.

Slik jeg tolker denne informanten tydeliggjør hun hvilke konflikter man kan møte på i arbeidet med å skape en arbeidsallianse, og hvordan denne også kan forsøkes å løses. Det er miljøterapeuten som tar ansvar for handling i situasjonen slik det kreves av en kompetent og profesjonell yrkesutøver. Sitatet tydeliggjør at miljøterapeuten må foreta en vurdering av barnets behov der og da, og være i stand til å handle i samsvar med sin faglige vurdering, også når det kan bringe dem i konflikt med forelderen. Slike utfordringer er vanlig å møte for barnevernsarbeidere generelt, og inngår som en del av det krevende arbeidet som gjøres i barnevernssaker. Ifølge Skau (2005) trenger ikke utfordrende situasjoner nødvendigvis å bety at man handler «ovenfra og ned», fordi man kan gi motstand også fra en respektfull og likeverdig posisjon. Slik jeg forstår informanten over er det nettopp denne muligheten til reparasjon i etterkant av utfordrende hendelser som kan bidra til å hjelpe foreldrene i det videre endringsarbeidet. Foreldres motivasjon til endring kan være en fordel, men er likevel ikke en garanti for at endring vil skje. Et viktig moment som kan inngå i dette arbeidet vil også være hvordan fagpersonen er i stand til å forstå foreldrenes ambivalens, uvillighet og engasjement slik at arbeidet med endring kan tilpasses best mulig (Ward et al., 2014).

5.1.4 Å være en hyggelig person

Flere av miljøterapeutene sa at de prøvde å være imøtekommende og positiv i kontakten med foreldrene. De fortalte om erfaringer med at foreldrene ofte har et høyt stressnivå når de kommer til sentrene. Miljøterapeutene gav uttrykk for at de var opptatt av å redusere foreldrenes stress så mye som mulig. En miljøterapeut fortalte:

Jeg prøver å være en hyggelig person å være sammen med, å gi folk oppmerksomhet, bruke litt humor, å kunne småprate litt om alt, for det også er veldig viktig når det gjelder miljøterapi her, at vi også kan ha det hyggelig sammen, da kan de lettere senke skuldrene litt. Det å gi folk oppmerksomhet tenker jeg at kan være viktig fordi det gir dem noen flere referansepunkter til deg, slik at du ikke bare er den som sitter ned og bærer alvor med deg. Det tror jeg har mye å si altså, det at jeg liker å være sammen med dem som bor her. Jeg vil vise at jeg liker dem og at jeg liker barna deres, ja ikke minst barna deres. Det går ofte i rett hjertet til foreldrene, det at vi ser og bekrefter det som fungerer. Det ligger jo der som et bakteppe hele tiden, samtidig må vi være ærlig på det som ikke fungerer.

Jeg forstod at for denne miljøterapeuten var det viktig å vise menneskelig varme og oppriktig interesse for familiene, samtidig som det lå en bevissthet om at vanskelige tema også måtte bringes opp når det var nødvendig. Eksempelet fra praksis gjenspeiler hvordan miljøterapeuten er oppmerksom på seg selv og egne reaksjoner i relasjon til forelderen. Ifølge Watson og Kalegorakis (2010) er det av vesentlig betydning at den som skal hjelpe andre må ha et element av personlig ekthet som handler om å være åpen for de følelsene man møter i seg selv som terapeut i møte med klienten. Forfatterne hevder videre at hjelp som kommer innenfra påvirker ens omsorgshandlinger som igjen merkes av dem du skal hjelpe.

Slik jeg tolket mange av miljøterapeutenes utsagn om nettopp den usikkerheten som foreldrene måtte forholde seg til, kunne det være vanskelig å hjelpe foreldre i omsorgsutøvelsen når de var preget av stress. Flere gav uttrykk for at foreldrene kunne vise en dårlig fungering enn det de ellers ville ha gjort, for eksempel på hjemmearena. Noen fortalte også at familier hadde noen ganger fått flytte hjem og fortsette oppfølgingen i hjemmet fordi et døgnopphold var for belastende for dem. En miljøterapeut fortalte:

Disse familiene har så mange dårlige erfaringer, og ungene erfarer at foreldrene er superredde og mistroiske til hjelpeapparatet, at de har dyp skepsis [...], ja det er en utfordring å ikke påføre dem enda mer stress i en allerede vanskelig situasjon, som også kan gjøre dem til dårligere foreldre enn det de faktisk er. Jeg tenker at hvis du skal hjelpe redde mennesker så trenger du tid til å vise at du ønsker dem vel ikke sant, først da kan de få et tillitsforhold slik at vi kan samarbeide om det som er vanskelig.

Sitatet tydeliggjør kompleksiteten i det å skape en trygg relasjon til foreldre der det er høy bekymring for omsorgen for barnet. Slik jeg forstod miljøterapeuten arbeidet hun målrettet mot å etablere kontakt med foreldrene på en slik måte at de følte seg ivaretatt og respektert. Som et sentralt element i det å hjelpe, ligger også behovet for å redusere stress, da stress er forbundet med en rekke negative konsekvenser for barnet. Reduksjon av foreldrestress kan påvirke foreldres mulighet til å inngå i endring, og således ha en positiv innvirkning på relasjonen mellom foreldre og barn (Coren et al., 2018).

5.2 Å skreddersy tilbudet

Miljøterapeuter i denne masterstudien fortalte at det å skreddersy tilbudet til familiene var avgjørende for hvorvidt de klarte å hjelpe foreldrene til å styrke sin omsorgskapasitet. Flere trakk frem multikompleksiteten i familiene som særlig utfordrende, og at en tilpasset intervensjon og tilnærming hadde avgjørende betydning for om tiltaket hadde positiv

virkning. De skreddersydde og målrettede intervensjoner som sentrene kunne tilby de mest sårbare familiene ble vurdert som en nødvendighet for å gi foreldrenes muligheter til utvikling av grunnleggende foreldreferdigheter og generell omsorgsutøvelse. Flere trakk frem at når de planla arbeidet i en familie med omsorgssvikt, var det vesentlig å tenke nøye gjennom situasjonen og hva akkurat denne familien trengte av hjelp til. Alle hadde høyt fokus på hvordan barnet ble ivaretatt, og om barnet hadde tilfredsstillende omsorg mens tiltaket pågikk. Flere trakk frem at nettopp denne forsvarlighetsvurderingen opp mot barnets sikkerhet ble godt ivaretatt gjennom et opphold på institusjon fordi institusjonens rammer gir muligheter for å sikre at familien blir tilstrekkelig sett gjennom et døgnopphold.

5.2.1 Å bruke tid

De fleste miljøterapeutene fortalte at tiden var en vesentlig faktor knyttet til endring og utviklingsarbeidet med sårbare familier. Det ble trukket frem at endringsprosesser er tidkrevende, og at målgruppen ved sentrene har særlige utfordringer. Flere formidlet at tiden utgjør et viktig element knyttet til muligheten for å arbeide med foreldres motivasjon, endringsprosesser og relasjoner. Miljøterapeutene trakk frem at muligheten for å se familien daglig og i mange ulike situasjoner gav flere muligheter for å tilrettelegge og tilpasse tilbudet nettopp til den enkelte familien. En miljøterapeut sa det slik:

Jeg har sånn tro på at barnet kan få det bedre fordi det er tilgjengelige miljøterapeuter som jobber med å støtte familien i enhver situasjon, med tolkning av barnets signaler og i alle slags situasjoner og overganger. Det at vi har nødvendig tid til rådighet er avgjørende, for det tar lang tid å endre seg, det vet vi jo alle som har prøvd, og man trenger ofte hjelp til det som er mest vanskelig.

Flere miljøterapeuter fremhevet at tiden var helt avgjørende i seg selv, fordi endring tar tid, men også i forhold til at de selv var «tett på» og kunne fange opp flere potensielle veiledingssituasjoner. Tilvarende funn fra hjemmebasert arbeid med foreldre med intellektuelle utfordringer peker også på betydningen av å være til stede i ulike situasjoner og over tid (Coren et al., 2018). Slik jeg forstod informantene omfattet også tid hyppighet, ikke kun antall dager i et tidsperspektiv, men også antall muligheter i løpet av en dag. En sa det slik:

A kunne gi de [foreldrene] muligheten til å lykkes gjennom miljøterapi er avgjørende for de familiene vi jobber med, jeg har erfart at dersom vi satser for høyt lykkes vi

ikke, og min erfaring er at vi alltid må begynne lavere enn det vi først tenkte [...], hvis vi i realiteten skal ha sjanse til å jobbe med endring i disse familiene så tror jeg vi må ha dem inn på døgn her for å jobbe tett på miljøterapeutisk.

Slik jeg forstod dette utsagnet innebar det å ha familier over tid og i ulike situasjoner en mulighet til å fortløpende oppdage detaljerte behov i familien, og mulighet til å justere og tilpasse kursen tilsvarende. På denne måten kan en si at innsatsen blir mer treffsikker gitt at en treffer rett i de pågående vurderingene. Utsagnene bekrefter det Larsen (2020) omtaler med hensyn til tid i det miljøterapeutiske arbeidet. Han definerer tiden over to perspektiver, strukturelt og innholdsmessig. Den strukturelle tidsgrensen kan være nødvendig og nyttig for å stille seg spørsmålet om man arbeider på rett oppgave, og om det gir de ønskede resultater. Slik foregår det en evaluering underveis i arbeidet som kan resultere i en beslutning om å fortsette, endre kurs eller avslutte. En annen sa det slik:

Vi ser dem mer, og vi ser når vi lykkes med endring. Vi ser hvordan mor tolker barnet og forstår med nytt blikk, ved hjelp av at vi har vært tett på over tid, slik sett er miljøterapien kjempeviktig for vi kan være så mye sammen med familiene som trenger hjelp, og det at vi er flere som bidrar på ulikt vis, og utfyller hverandre og overlapper, er unikt på sentrene.

Flere miljøterapeuter trakk frem betydningen av at tilgjengelighet på døgnbasis gav gode muligheter for tilpassing av intervensjon. En miljøterapeut sa at tiden både kunne være en fordel, men samtidig gi utfordringer. Hun sa det slik:

En hjemkonsulent som kommer til avtalt tid er jo noe annet, for de er jo ikke der på kveldene, så da hadde ikke familien fått hjelp når det virkelig gjelder i vanskelige situasjoner som oppstår, for det kan skje når som helst på døgnnet, og da kan vi bistå [...], det som kanskje er den største fallgraven er hvordan vi bruker tiden, at du ikke ser skauen for bare trær til slutt fordi, du får så enormt mye informasjon at du mister oversikt.

Slik jeg forstod denne miljøterapeuten kunne tid og tilgjengelighet også innebære en utfordring med hensyn til å holde struktur og en tidsramme, og følge planlagte mål. Slike utfordringer blir av flere beskrevet i litteraturen om miljøterapi (Landmark & Olkowska, 2016; Larsen, 2020; Skårderud & Sommerfeldt 2013) og utfordrer miljøterapeuten i sin rolle

som representant både for struktur, men også med ansvar for å tilføre en reell mulighet for kontakt og arbeidsprosess i møtet med familien. At tid gir muligheter med tanke på å skreddersy tilbudet ble formidlet av de fleste miljøterapeutene, en sa det slik:

Vi må skynde oss sakte for å finne ut hvilken familie dette er, hvor tålmodig må jeg være her? Hva kan jeg begynne med? Hva kan jeg spørre om? Hva kan jeg gå i gang med her uten at jeg lager større avstand, men bringer mer nærhet og tillit, og for meg så er det absolutt helt nødvendig for å klare å være en god miljøterapeut. Heldigvis har vi handlingsrom fordi familiene er jo her en stund, og det gir oss mulighet til å være mye sammen.

Min forståelse av informantenes utsagn er at det å ha god tid oppleves som sentralt i endringsarbeidet. Alle miljøterapeutene gav uttrykk for at de hadde god tid, og muligheter til å bruke nødvendig tid. God tid er imidlertid en subjektiv opplevelse, og det kan kanskje også handle om miljøterapeutenes opplevelse av å ha handlingsrom innen et gitt tidsperspektiv. Både innhold og form i dette handlingsrommet kan betegnes som skreddersøm kun når det er fininnstilt. I et miljøterapeutisk perspektiv slik Larsen (2020) skriver, er tid også relasjonelt i form av den tiden miljøterapeuten bruker til å lytte, veilede og gi tilbakemeldinger i forhold til arbeidet med forandring og utvikling.

5.2.2 Å være fleksibel

Miljøterapeutene fortalte at en viktig del av skreddersømmen i de mest komplekse familiene var å ha muligheten til å være fleksibel. De fremhevet at døgnoppholdet gav de en unik mulighet for tilpassing. En sa det slik:

Hvis noe ikke passer for familien i dag, må det vente til i morgen eller neste gang, fordi når du møter noen som ikke er i stand til å ta imot der og da, er det bedre å utsette, og den vurderingen foregår i hodet vårt hele tiden ikke sant, hvor kan du gå inn nå, og hva må du vente med, for det er ingen vits å komme med ting som bare skaper motstand. Jeg tenker på hva som er rett for denne familien, og så tenker jeg at det er ganske viktig at vi har rom for å gjøre noen vurderinger underveis, fordi ingen situasjoner er lik. Jeg tror at det å vente på dem [foreldrene] er viktig for at de skal kjenne at vi ikke tramper på dem, og ikke rammer dem for hardt, for det er vanskelige ting å ta opp mange ganger, og veldig personlige ting.

Slik jeg forstod denne miljøterapeuten var det viktig å vurdere foreldrenes følelsesmessige tilgjengelighet der og da, og ha en fleksibel mulighet til å endre oppsatt plan for å komme i posisjon til foreldrene. Slik jeg tolker denne miljøterapeuten finnes det en overordnet plan med et mål, men at veien til målet må justeres underveis, og at det ligger et stort ansvar på den enkelte fagperson. Man får et inntrykk av at det er svært komplekse vurderinger som gjøres underveis i døgntiltak, med hensyn til å vise respekt for familien, å finne «riktig timing» samtidig som man har en plan som kanskje må endres eller forskyves. Her trer miljøterapiens strukturelle prinsipp inn, der balansegangen mellom å ivareta struktur og planlagte aktiviteter konkurrerer med fleksibilitet tilpasset den enkeltes behov (Landmark & Olkowska, 2016). I en norsk kunnskapsstatus om hjelpetiltak i barnevernet fant Christiansen med kollegaer (2015) at tilgjengelighet og fleksibilitet fra den som skulle hjelpe, kunne ha betydning for hvordan foreldre klarte å benytte seg av et hjelpetiltak fullt ut. En fleksibel tilnærming der en tilrettelegger for og inkluderer foreldres deltagelse, så vel som å være sensitiv for timing, kan dermed synes å være en forutsetning for samarbeidet mellom foreldre og fagpersoner i tiltaket.

Mange miljøterapeuter fortalte at det var nettopp fleksibiliteten som også var med på å gjøre arbeidet spennende og meningsfullt. Flere sa at de følte at de fikk brukt seg selv som fagperson i utforskningen av hva som ville gagne familien best med hensyn til valg av tilnærming i veiledningsøyemed. En sa det slik:

Vi må jo hele tiden prøve å finne ut hva slags problematikk som er gjeldende i de ulike familiene, og det er veldig bredt spenn. Det vi alltid snakker om er hvordan vi kan tilpasse veiledningen til det denne spesielle familien trenger, og det vet man av og til litt om på forhånd, noen foreldre kan ha en diagnose, eller det finnes informasjon om hva som er prøvd av veiledning tidligere. Man kan ha en viss pekepinn, men likevel, en diagnose er jo bare et ord, så vi må jo bli litt kjent først, og vi kan snakke litt om hvordan foreldrene lærer best. Vi kan for eksempel spørre dem om de lærer best visuelt, eller om de lærer best ved at vi snakker sammen. Vi kan også spør om hvordan de liker å få praktisk veiledning. Da spør vi kanskje om de vil at vi skal vise først, eller om de først vil se på at vi utfører før de selv prøver, eller om det er andre måter de vil at vi skal prøve, så jeg synes vi prøver å tilpasse veiledningen individuelt. To foreldre i samme familie kan også helt forskjellige behov, så vi søker jo alltid å se om vi kan treffe, eller hvor skal vi legge oss, så må vi justere underveis, stoppe opp og tenke hvorfor treffer vi ikke nå? Eller treffer vi nå? Må vi gå lengre ned? Eller prøve en

annen inngang? Vi må vi føle oss litt fram med den kompetansen vi har da, så kan det jo selvfølgelig likevel være komplisert fordi det kan være mye motstand og redsel som kan stå i veien for å ta imot hjelp, og den redselen er det vanskelig å tilpasse seg til, for den er jo der nesten uavhengig av hva vi gjør, så vil det være et element da, som påvirker det vi klarer å skape sammen.

Slik jeg tolket denne miljøterapeuten sine utsagn la hun kunnskap om foreldrenes situasjon til grunn, i tillegg til at hun sjekket ut foreldres synspunkter. Hun tilpasset tilnærming og veiledning utfra den enkeltes behov, ønsker og fungering. Ulike former for veiledning ble gitt både som læring gjennom imitasjon (Lauvås & Handal, 2014), gjennom observasjon og deltagelse, men også med gjennom en mer reflekterende tilnærming i samtale (Lauvås & Handal, 2014). Coren og kollegaer (2018) fant at foreldre med kognitive utfordringer profitterte på at læringsmålene knyttet til foreldreferdigheter ble stykket opp i små steg. Å gi kunnskap til foreldrene om barnets behov gjennom å være rollemodell og styrke ønsket foreldreadferd er sentralt for å bygge opp foreldres omsorgskapasitet (Berry et al., 2016). Funnene fra denne masteroppgaven gjenspeiler flere typer tilnærminger og kan tolkes som et uttrykk for fleksibilitet innenfor de rammene tiltaket gir. Samtidig peker utfordringene på hjelperrollen, da det gis uttrykk for at foreldrenes redsel kan stå i veien for å klare nødvendig endring.

I Skilbred og Havnen (2017) sin forskningsartikkel om hvilke former for råd og veiledning det er behov for i barnevernets hjelpetiltak, viser de til at brukerne av tjenestene hadde et tydelig ønske om mer råd og konkret informasjon fremfor behovet for diskusjoner og refleksjon. Forfatterne vektla betydningen av å kartlegge foreldrenes behov og forutsetninger for så å finne en fornuftig balanse mellom konkrete råd og en mer reflekterende tilnærming. Dette for å unngå at for detaljerte råd kan virke fremmedgjørende i forhold til foreldres erfaringer, og for å få frem og myndiggjøre foreldrenes egne refleksjoner. I tolkningen av datamaterialet oppfattet jeg at alle miljøterapeutene var opptatt av å ha handlingsrom til å arbeide selvstendig og tilpasse sin tilnærming til familiene. De hadde i hovedsak positive beskrivelser av arbeidsmåten, men det ble også løftet frem noen utfordringer som blant annet at det kunne være vanskelig å arbeide enhetlig når de var flere ulike personer som kunne vektlegge ulikt. En av miljøterapeutene uttalte:

Det at det er flere personer som jobber der innebærer også noen utfordringer ved at vi kan ha litt ulike terskler, eller vurderinger av hva som for eksempel er godt nok renhold, og hva er sunn nok mat, hvor viktig det er at man kommer til frokost, og litt

sånne problemstillinger. Det kan nesten sammenlignes med slik det kan være innad i en familie. Vi blir aldri ferdig med disse diskusjonene, de dukker opp med jevne mellomrom. Bakdelen med disse problemstillingene er jo at det kan forvirre familiene litt, de opplever at vi kanskje gir litt forskjellige råd og tilbakemeldinger, og da vet de ikke helt hvem de skal høre på.

Slike uttalelser kan forstås i lys av mulige fallgruver når man er tett på i en miljøterapeutisk organisasjon, og gjenspeiler Skilbred og Havnens (2017) oppfordring om å unngå for detaljerte råd. Slik jeg forstår informanten er den aktuelle problemstillingen som løftes også preget av ens verdigrunnlag, og ikke nødvendigvis forankret i veloverveide faglige vurderinger. Larsen (2020) peker på at virksomme faktorer i miljøterapi finnes i nettopp organisasjonskulturen, og danner grunnlaget for arbeidet. Behovet for en åpen og selvreflekterende praksis kan synes nødvendig for å bringe inn nye tanker og kunnskap til felleskapet (Landmark & Stokvold, 2016), og kan virke skjerpene i organisasjonens faglige forankring.

5.2.3 Å bruke de spontane situasjonene

De fleste informantene trakk frem de spontane øyeblikkene som noe særegent ved miljøterapi, som kunne gi en unik mulighet til å jobbe med individuelt tilpasset endringsarbeid i familiene. De spontane øyeblikkene kunne oppstå i dagligdagse situasjoner, og oftest som et samvær enten i planlagte eller ikke planlagte gjøremål. På grunn av miljøterapeutenes tilgjengelighet rundt familiene over tid, og i ulike situasjoner opplevde de at de hadde en økt mulighet for å fange opp det latente i spontane øyeblikk. Flere trakk frem at når man er sammen over lengre tid kan det oppstå mange små situasjoner som kan benyttes terapeutisk. En sa det slik:

Vi er ganske gode til å bruke de situasjonene som oppstår der og da, til å hjelpe foreldrene. Jeg tenker det skal være minst mulig vi gjør som er tilfeldig, det er en tanke bak det vi gjør som terapeuter, og vi har en genuin mulighet til å utnytte alle de øyeblikkene som ligger der foran oss. Altså det å kunne bruke alle de små øyeblikkene til å gå inn i en terapeutisk relasjon, det øyeblikket som oppstår der og da, og det kan være tapt hvis vi ikke fanger det opp. Fordi vi er til stede, kan vi klare å fange opp slike øyeblikk, selv om det alltid vil være noen som glipper da, så er sjansene større for at tilsvarende anledning kommer dersom det er mønstre i familien som viser seg.

Flere miljøterapeuter var også opptatt av å kunne bruke en kombinasjon mellom strukturerte veiledningsavtaler, og de spontane situasjonene for på denne måten å følge opp familien tett både gjennom samtale og handling. En sa det slik:

Så kan man bruke det som er fra den mer strukturerte veiledningen, og rett inn i dagliglivet. Den kombinasjonen tror jeg er bra. For eksempel hadde vi en mor som fikk cos [Circle of Security] veiledning individuelt. Når vi var i miljøet sammen med henne kunne vi der og da gripe fatt i situasjoner som viste hvor barnet var på sirkelen [tolke barnets signaler og behov], eller ikke akkurat vise henne da, men gripe en situasjon og hjelpe henne til å reflektere og handle i den samme hendelsen, det har virket så mange ganger, og jeg tror det supplerer godt til den vanlige veiledningen, som ofte ikke er tett nok hvis du skjønner [...].

Slik jeg forstod det kunne spontane situasjoner også benyttes til samtaler når det skjedde noe spesielt. Spontane samtaler kunne skje nettopp med utgangspunkt i en konkret hendelse, uten at det var planlagt. De kunne også foregå på steder eller i situasjoner som var annerledes enn i de planlagte samtalene på kontoret eller i familiens hybel. En fortalte følgende eksempel fra en mor som strevde med å se og handle fra barnet signaler:

Når jeg er inne [i fellestuen], så ser jeg at [mor] er mest opptatt av hva som skjer på telefonen. [Barnet] ligger ganske stille på matten, ser på hendene sine og prøver å få fatt i en leke. Mor ser i telefonen sin. Når jeg ser at det ikke skjer mye mellom dem så kan jeg bruke dette øyeblikket til å snakke om barnet hennes som ligger der, og trenger kontakt. Det er ikke så lett å se egentlig, for hun krever så lite, men sånne situasjoner kan vi snakke om, prøve å vekke mor litt til livet, vekke interessen hennes altså.

Slik jeg forstod denne informanten kunne spontane situasjoner brukes til å hjelpe foreldre til å bli oppmerksom på barnet sitt, og videre oppmuntre til kontakt og samhandling direkte i situasjonen. Hun fortalte videre:

Det hender ofte at foreldrene ikke tror at barnet vil ha kontakt med dem når de ikke søker, men når vi kobler dem sammen så kan det oppstå et øyeblikk med positivt samspill, og jeg tror det er viktig at vi er der akkurat da, og støtter foreldrene, gir dem den positive «feed- backen» de trenger for å forstå hvor viktige de er for barnet sitt.

Slik jeg forstod denne informanten hjalp hun å gjøre mor oppmerksom på barnet ved å benevne barnets behov. At barnet får opplevelsen av å bli sett og benevnt ved at forelderen viser sitt engasjement i barnet, gir barnet erfaringer med å være interessant og inkludert, og følelsen av å bli anerkjent og elsket. Sensitiv omsorg fremmer trygg tilknytning og barnet har en forventning om tilgjengelige foreldre (Smith, 2007). Å øke foreldres sensitivitet er funnet som virksomme komponenter i hjemmebaserte program for familier med barn i risiko for omsorgssvikt (Gubbels et al., 2021).

Bruk av spontane situasjoner kan gi flere muligheter til gjentakelse der ulike nyanser fra lignende situasjoner kan bidra til at foreldre og barn får nye erfaringer sammen, som bidrar til å danne positive bånd mellom dem. I et utviklingspsykologisk perspektiv vil også slike erfaringer bidra til å gi barnet en opplevelse av mestring (Nordanger & Braarud, 2017). Situasjoner med umiddelbar tilbakemelding på barnets signaler og behov der og da, har likhetstrekk med sentrale elementer fra virksomme psykososiale intervensjoner for sped- og småbarn som for eksempel ABC (Eng et al., 2018).

5.2.4 Å jobbe systematisk

De fleste miljøterapeutene fortalte at senterets institusjonsplaner var det overordnede dokumentet som satte miljøterapien i system. Noen nevnte også Forskrift for sentre for foreldre og barn (2010), som et styrende dokument for all drift. De strukturelle arbeidsverktøyene som ble benyttet til daglig var familienes handlingsplaner. Handlingsplanene ble utarbeidet utfra barnevernstjenestens tiltaksplaner, men som et mer detaljert og spisset dokument knyttet til oppholdet i sentere. Informantene sa også at kommunens tiltaksplaner var ment å peke ut hvilke områder familien trengte å styrkes på, og at den skulle være så konkret som mulig, slik at det var lett å forstå målet med oppholdet og hva det skulle arbeides med. De fleste sa at de hadde en rutine som sikret at når familien hadde flyttet inn, ble det utarbeidet en individuell handlingsplan knyttet til det enkelte barn. De fleste miljøterapeutene fortalte at det som regel var flere i et team rundt familien som utarbeidet planen sammen med foreldrene. Hensikten var både å sikre medvirkning fra foreldrene, få frem barnets stemme gjennom beskrivelser av barnets behov og strukturere arbeidet. De ulike arbeidsområdene og temaene til hver enkelt familie ble lagt oppå den strukturen som allerede var i senteret, og som handlet om rutiner, aktiviteter, husregler og rammer. Jeg forstod det slik, at med denne strukturen var hensikten både å sikre et tilpasset

tilbud, og samtidig bruke de ressursene som lå i tiltakets strukturelle rammer slik miljøterapi ofte blir beskrevet (Kvaran & Holm; 2020; Larsen, 2020; Olkowska & Landmark, 2016).

Jeg mener vi er blitt ganske gode til å jobbe mer strukturert og ha med oss målsettingen med oppholdet gjennom alt vi gjør. Ofte så snakker vi om det på overlappingen, med foreldrene, og i teamet om hva som er det viktigste å jobbe med akkurat nå, og de temaene vi fokuserer på skal jo stemme med målene som er satt i handlingsplanen, det gjør det også litt lettere å snakke med foreldrene om hva vi har blitt enig om at skal bedres og utvikles, for vi har det jo «svart på hvitt», i møtene med barnevernstjenesten og i daglig praksis med familiene.

Flere av informantene fortalte at de tilstrebet å jobbe systematisk og strukturert, men at det kunne være vanskelig å gjennomføre planene i praksis. En fortalte det slik:

Det er litt vanskelig å dokumentere miljøterapi godt fordi det skjer så mye, og så må du ofte skrive litt med en gang, og så opplever jeg i hvert fall at det er veldig mye man kan komme på i ettertid og en trenger kanskje litt tid for seg selv til å tenke gjennom hva det var som skjedde der, og ja, det å dokumentere miljøterapi det er ganske vanskelig fordi man er inne i miljøet når det skjer masse småting hele tiden, så gjør vi mye uten å tenke over det. Det kan være vanskelig å skille ting, det er en fallgrube i forhold til det miljøterapeutiske arbeidet, det er masse som ikke dokumenteres tenker jeg, for eksempel mange av de spørsmålene vi stiller til foreldrene for å få de til å reflektere rundt ting, de beskrives ikke alltid godt nok i dokumentene.

Denne informanten fortalte om erfaringer fra sin arbeidshverdag som gjenspeiler utfordringer det kan være med å jobbe systematisk og fleksibelt på samme tid, da man kan bli overveldet av alle små og store hendelser i løpet av den tiden man er sammen med familien. Slike uttalelser kan tolkes som et uttrykk for de utfordringer som kan oppstå med å skille ut vesentlig fra mindre vesentlige hendelser, og likevel være trygg på at man har fanget opp og arbeidet med de viktigste temaene. Flere av de andre informantene fortalte lignende historier om at det kunne være vanskelig å vite med sikkerhet at man hadde veiledet foreldrene nok. Denne usikkerheten kunne gjenspeiles i et behov for å dokumentere «alt», noe som ikke opplevdes verken som mulig eller ønskelig, men mer som et uttrykk for en ansvarsfølelse knyttet til kvalitet i det arbeidet man utførte.

5.3 Å bruke omgivelsene

De fleste informantene fortalte at omgivelsene på sentrene gav dem muligheter til å ha felles miljøterapeutiske aktiviteter. Videre fortalte de at aktivitetene gav unike muligheter for å utforske og lære nye ferdigheter, og ikke minst at felles samlinger i ulike former bidro til positive opplevelser i et felleskap. Noen trakk frem det samlende elementet som særlig betydningsfullt, mens andre fortalte mer om muligheten til å lære nye ferdigheter og utvide sitt repertoar som mest betydningsfullt. Alle informantene fortalte at det å bruke omgivelsene i felleskap var samlende for beboerne, og at de opplevde disse tilbudene som et viktig bidrag til å gi gode opplevelser for både foreldre og barn. Mange sa at dette var en av de viktigste kjerneoppgavene i arbeidet som bidro til læring uten at det var gitt i en tradisjonell læresituasjon, som for eksempel ved samtale eller gjennom ulike veiledningsprogrammer. Flere var også opptatt av at noe av aktiviteten var ment som et trivselstiltak og kunne ha preg av mer uformelt samvær, selv om det var strukturert og overordnet planlagt med et klart mål. Andre aktiviteter kunne ha et mer spisset læringsfokus.

5.3.1 Foreldreveiledningsgrupper

De fleste miljøterapeutene fortalte at sentrene tilbød ulike gruppetilbud som inkluderte veiledning og opplæring. Foreldrene ble vanligvis anbefalt å delta, men det hendte at noen foreldre ikke ønsket deltagelse i fellesgrupper. Miljøterapeutene gjorde derfor individuelle vurderinger med bakgrunn i en erkjennelse av at gruppeveiledning ikke passet for alle foreldre, og noen foreldre falt derfor utenfor slik deltagelse. Slik jeg forstod informantene ble det vanligvis forsøkt å tilpasse gruppesammensetningen, men det kunne noen ganger by på utfordringer grunnet beboergruppen sin sammensetning og antall. Flere miljøterapeuter hadde erfart at det var mest hensiktsmessig at foreldrene var på et tilsvarende fungeringsnivå som resten av deltagerne i gruppene. Slik jeg tolket informantene ønsket de å ivareta den enkelte forelder slik at ingen følte seg tilsidesatt eller at de ikke strakk til. Funnene tydet på at det gjennomgående var et høyt fokus på å gjennomføre gruppevirksomhet til tross for enkelte utfordringer. En fortalte det slik:

Det er ofte vanskelig å opprettholde kontakt med helsestasjon når foreldre bor her, for de er gjerne langt hjemmefra, så derfor kompenseres vi med en barselgruppe her. Vi bruker de samme temaene som helsestasjonen bruker, og vi samler mødrene med barn på samme alder da, og da utveksler de ofte erfaringer og sier for eksempel; «ja, vet

du, det har jeg også prøvd, og det gikk veldig fint [...]»., kanskje du skal prøve [...], så kommer de med råd til hverandre, og så er de jo veldig motivert for å lære, eller de fleste er det, og så er det litt mer ufarlig med en sånn barselgruppe enn om de må få veiledningen i en-til-en samtale, da blir det liksom litt mer alvorlig, men på en barselgruppe så er alle likestilte på en måte, og da er det jo også barnet som er i fokus mer enn omsorgs utøvelsen. Ja, så er det mange som har barn fra før av som de kan komme med eksempler og erfaringer fra tidligere.

Denne informanten vektla verdien og muligheten i de strukturerte gruppeaktivitetene der deltagerne kunne bruke hverandre ved å sammenligne erfaringer, støtte hverandre og utveksle ideer. I denne type uttalelser finner man elementer fra miljøterapiens grunntanke der søkelys på medvirkning i demokratiske prosesser skal bidra til innsikt (Lewis, 1971). Aktiviteter som informanten beskriver samsvarer også med teori om gruppedynamikk og gruppeveiledning som fremhever at samspill og kommunikasjon kontinuerlig påvirker gruppen (Tveiten, 2015). Gruppedynamikken har derfor stor betydning for om deltagerne oppnår hensikten og målet med aktiviteten. Dersom det er en positiv gruppedynamikk kan gruppen som læringsarena bidra til at de ulike deltagerne føler seg likeverdig, slik informanten over beskriver. På den annen side kan kommunikasjon og samhandling i gruppen by på utfordringer. Dette kan føre til en opplevelse av ujevn status for deltagerne slik at noen kan føle seg underlegen i forhold til de andre, og derved unngå og dele erfaringer og opplevelser. Her aktualiseres også betydningen av gruppelederens kunnskap om kommunikasjon som for eksempel en bevissthet om at all adferd har kommunikasjonsverdi, at både verbal og nonverbal kommunikasjon foregår kontinuerlig, og signaler tolkes og reageres på kontinuerlig (Bateson, 1972). Misforståelser og følelsesmessige reaksjoner hos den enkelte bør fanges opp for å ivareta den enkelte deltageren i gruppen, for å sikre fremdrift og måloppnåelse (Tveiten, 2015). Skårderud og Sommerfeldt (2013) vektlegger også betydningen av individuelle hensyn knyttet til gruppedeltagelse i miljøterapeutiske aktiviteter. De peker på at det for noen mennesker vil være utfordrende med gruppeterapeutiske intervensjoner, særlig der en refleksiv tilnærming til ulike tema er satt som mål for utbytte. Forfatterne løfter også en problemstilling der de peker på at få personer innen miljøterapeutiske organisasjoner har en formell gruppeveilederutdanning, og at gruppelederrollen tidvis kan være svært utfordrende når en møter mennesker som har store vansker i det sosiale, og trenger hjelp til å fungere bedre sammen med andre.

En annen miljøterapeut fortalte om hvordan gruppene også kunne bidra til å vekke nysgjerrighet og interesse hos foreldrene gjennom opplæring, og det å bli gjort oppmerksom på barnet sitt: *«Så går vi igjennom en utviklingsplan som vi har, og foreldrene synes det er veldig spennende å følge med barnet sitt, altså nå har hun blitt så og så mange uker, da skal hun kunne det og det»*. Slik jeg tolket denne informanten var det viktig å gi foreldre konkret kunnskap om barns behov og utvikling, for på denne måten å vekke foreldrenes interesse og engasjement. Funnene støttes også av Ward med kollegaer (2014) som fant at å vekke foreldrenes interesse for barnet, kan også medvirke til økt motivasjon for endring.

Jeg forstod at slike grupper hadde en mer tradisjonell undervisningsform der miljøterapeuten formidlet viktig og grunnleggende kunnskap om barn. Slik jeg forstod informanten inkluderte denne tilnærmingen også et mål om å få foreldrene i en mer refleksiv posisjon, slik at de selv kunne finne løsninger og søke mer kunnskap. Denne kombinasjonen av opplæring og hjelp til refleksjon gjenspeiler tilsvarende funn som Skilbred og Havnen (2017) synliggjorde i sin artikkel om hvilke former for råd og veiledning det er behov for i barnevernet.

5.3.2 Sangstunder (stimulerende aktiviteter)

De fleste miljøterapeutene fortalte at de hadde jevnlig sangstunder med barn og foreldre. Noen hadde det daglig, mens andre hadde det en gang i uken. De fleste var opptatt av at det å ha et tilbud til barna var en viktig verdi i seg selv. Noen fortalte at sangstunder også var en måte å holde fokus på barna, gjennom å la barna få den viktigste plassen i aktiviteten. En sa det slik: *»[...] og mange kan oppdage underveis hvilke sanger deres barn liker. Vi er jo også med på å finne ut av dette sammen med dem, men det er så fint å se når foreldre oppdager nye sider ved barna»*.

Flere fortalte også at sangstundene var praktisk tilrettelagt slik at barn som var store nok kunne delta aktivt og påvirke ved å velge sanger ved at de brukte sangkort med gjenkjennbare bilder til hver sang. I tillegg trakk flere frem at foreldre ofte trengte rollemodeller og erfaringer på hvordan man kunne synge med barna sine, for på den måten å få flere gledesfylte aktiviteter sammen. En informant fortalte det slik:

Altså det å sitte sammen å synge og gjøre bevegelser til sangene sammen med barna, ja, folk har ulike erfaringer med det også, for noen er det veldig naturlig, mens for mange foreldre kan de bli veldig selvbevisst. Det er mange som bor her som har opplevd triste ting i oppveksten, med mobbing og utenforskap, de har så dårlig

selvbilde. De synes at det å vise seg frem er fryktelig skummelt, og det å skulle syngesammen med barnet sitt, eller gjøre en bevegelse mens andre kan se dem kan være veldig ubehagelig, men jeg har erfart at det å være sammen med barna i et sånt fellesskap hvor man gjør noe sammen, kan hjelpe med at foreldrene blir litt vant til det, og at de kan få hjelp til å bli mer opptatt av hva skjer mellom dem og barnet deres. Slik kan de også få et repertoar i forhold til lek og sang, og se hva andre gjør, og hvordan andre har det sammen, man får hjelp til å være sammen og ta del der og da.

Flere trakk frem læringsaspektet for foreldrene som et viktig moment ved bruk av sangstunder, og en sa det slik:

Noen foreldre har absolutt ingen erfaring og har aldri har hørt noen barnesanger selv i oppveksten, og da får de presentert en måte å lage stunder for ungene som er ok da, så det er en slags veiledning i å lære noe som er ok å bruke til barna. Jeg har inntrykk av at mange foreldre har nytte av disse stundene, og det kommer barna til gode fordi foreldrene blir litt inspirert og skjønner at dette er fint for ungene sine, jeg synes også det kan virke som at slike aktiviteter kan være med på å styrke selvtilliten til foreldrene, når de ser at barnet liker at foreldrene synger for dem, så det blir jo litt selvforsterkende, da synger de mer, og får flere gode stunder sammen, som kan virke reparerende for de tidligere opplevelsene barna har med seg.

Det kom også frem at noen foreldre ikke hadde nytte av sangstunder, at de kunne vegret seg og vise motstand. Slik jeg forstod informantene prøvde de alltid å motivere til deltagelse, men dersom foreldre ikke ønsket å være med ble valget akseptert selv om det innebar at barnet gikk glipp av sangstundene. Musikk kan ha ulike funksjoner og gi ulike assosiasjoner og kan vekke til live reaksjoner som deltagerne i musikkstunden ikke hadde forventet, både gode følelser og kanskje triste minner (Tveiten, 2015). Slik jeg tolket informantene mine lå det også et særlig ansvar på miljøterapeuten under slike aktiviteter. De var oppmerksom og bevisst hva som kunne vekkes av følelser hos foreldrene, og arbeidet målrettet om hvordan man kunne hjelpe dem med vekst og selvforståelse gjennom slike aktiviteter (Solbjør & Kleiven, 2013).

Slik jeg forstod miljøterapeutene hadde sangstundene flere funksjoner. Et viktig aspekt var å gi et tilbud til familien som kunne gi utviklingsstøttende erfaringer for barnet, men også for foreldrene. Slike stimulerende tiltak ansees som viktig i små barns hverdag (Shipman et al.,

2005). Musikk kan fremme den emosjonelle kommunikasjonen i foreldre-barn dyaden der både samarbeid, turtaking og andre komponenter i interaksjonen blir stimulert (Jacobsen & McKinney, 2014). Tilrettelegging av felles aktiviteter, slik som sangstunder gir arenaer for gode læringssituasjoner i en dagligdags atmosfære. Gjennom slike aktiviteter kan også foreldrene lære om ulike aktiviteter som de kan gjøre sammen med barna sine, og ta disse erfaringene med seg når de flytter ut fra senteret. Sangstunder kan også brukes terapeutisk, og ha en sekundærfunksjon som springbrett til videre intervensjonsteknikker. Slike bidrag kan hjelpe foreldre til mer innsikt, og kan også avdekke både styrker og utfordringer hos foreldrene og kan også gi opplevelse av medvirkning, og ikke minst en økt selvtillit hos foreldrene.

5.3.3 Praktisk hjelp og støtte

Mange av miljøterapeutene fortalte at en viktig del av arbeidet deres var å bidra med hjelp og støtte direkte i situasjoner som oppstod. Slik jeg forstod dem kunne dette dreie seg om alt fra praktisk hjelp til dagligdagse oppgaver som for eksempel opplæring i matlaging og klesvask til mer støttende oppgaver når foreldre stod overfor utfordringer der de var usikre og trengte en veiledende støtte. Slik jeg forstod informantene kunne oppgavene her være av svært variabelt innhold, men fellesnevneren var at man som miljøterapeut var tilgjengelig for familiene døgntilgjengelig, og kunne derved både fange opp, og bidra raskt ved behov.

Flere av informantene fortalte at de også bidro med praktisk hjelp på ulike arenaer. Mange foreldre kunne være svært usikre når de for eksempel skulle følge barnet til undersøkelser ved sykehus eller helsestasjon, og vegret seg for å stille spørsmål til helsepersonell om forskjellige tema. En miljøterapeut fortalte:

Mange strever med lavt selvbilde, og kan være redd for å fremstå som mindre intelligent hvis de spør om ting som de tror de burde kunnet fra før, så ender de opp med å ikke spørre, og da får de jo heller ikke svar. Her hos oss kan vi forberede vanskelige gjøremål i forkant gjennom samtale, men også praktisk hjelpe familien ved at vi er med, og så kan vi snakke om situasjonen i etterkant, og styrke foreldres mestringsfølelse når de har klart å være i en for dem utfordrende situasjon.

Jeg forstod flere av informantene slik, at de ved å hjelpe foreldrene med praktiske oppgaver, også fikk konkret informasjon om hvilke ferdigheter foreldrene trengte mer opplæring på. En sa det slik:

Her hos oss har jo familiene ansvar for å vaske sin egen hybel, og det gir jo oss miljøterapeuter mye informasjon om hvilke praktiske ferdigheter foreldrene har. Det er jo dessverre mange som ikke har lært hvordan et hjem bør holdes, og da mener jeg ikke at det skal være perfekt, men en viss hygiene må holdes for at det skal være et sunt og trivelig miljø de tilbyr barna sine. Det at vi er så tett på og ser dagliglivet deres gir oss veldig gode muligheter for opplæring og oppfølging. Jeg hadde en gang en mor her som sa at hun ikke visste hvordan man kunne se om det var behov for rengjøring, og ikke minst hvordan man skulle både passe barnet sitt og vaske samtidig. Hun var egentlig ganske fortvilet, og vi klarte sammen med henne å vise og lære henne hvordan vaskeproblemet kunne løses. Jeg tror hun opplevde en enorm mestringsfølelse ved å klare det.

Denne typen uttalelser viser hvordan konkret informasjon kunne bli brukt aktivt for å tilrettelegge for individuell opplæring av nødvendige dagligdagse oppgaver som inngikk i en families organisering av hverdagen. Jeg tolket informanten dit hen at hun var opptatt av å lære bort slike praktiske ferdigheter for at foreldrene kunne bli mer selvhjulpne, og klare nødvendige oppgaver i dagliglivet. En slik forståelse kan tolkes i lys av Medvik (2012) sin omsetning av Antonowskys salutogene modell, til en forståelse innen miljøterapeutisk praksis. Forfatteren peker på hvordan graden av salutogene faktorer kan virke inn på trivsel og ivaretagelse av enkeltindividet og i felleskapet. Hun løfter frem sentrale begrep i den salutogene modellen som følelse av sammenheng, med delkomponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Følelsen av sammenheng påvirker evnen og kapasiteten til å håndtere utfordrende situasjoner. I arbeid med foreldre som strever med sin omsorgskapasitet kan en slik forståelse være aktuell, da foreldrene trenger å bli styrket i sin helhetlige fungering. Ved å få tett nok oppfølging, og rett hjelp og støtte i overgangssituasjoner kan de få hjelp til å bli mer selvhjulpne. Her aktualiseres også Vygotskys «den nærmeste utviklingszone», og synliggjør betydningen av å tilpasse vanskelighetsgraden i oppgavene som skal løses. Å oppleve mestringsfølelse gjennom sosial støtte, og å få hjelp til å skape sammenheng når man opplever hverdagen som forvirrende og usikker, kan virke styrkende på foreldrenes helhetlige fungering, som igjen vil kunne virke positivt for omsorgskapasiteten.

Flere informanter vektla også de mulighetene som sentrenes fysiske rammer kunne gi, slik at de ansatte kunne bidra med hjelp, som familiene ikke hadde like god tilgang på i sitt eget hjem, og en miljøterapeut hadde denne erfaringen:

Det var også ganske viktig med de fysiske rammene, for hun [moren]levde under veldig fattigslige og stusselige kår. Hun hadde ingen som kunne hjelpe henne med noen ting, og jeg tror det er undervurdert noen ganger i barnevernsfamilier, hvor vanskelig det er å oppdra og ha omsorg for et barn når ressursene er så få, når ingen kan kjøre deg til noe som helst, ingen kan passe barnet ditt når du selv må til tannlegen, og når du har dårlig råd, og bekymrer deg for alt. Det å komme i andre fysiske rammer, å ha mer på plass rundt seg, og folk som kan hjelpe, det tror jeg gir en helt annen ro. Vi kan hjelpe både med å regulere foreldrene, men også rent praktisk med å passe barn, for eksempel hvis foreldrene skal til legen. Så klarer vi jo også å avdekke hjelpebehov i familien, for eksempel som at de kan trenge et besøkshjem, eller at kommunen kan tilby en ordning på timesbasis med barnepass slik at en fast person kan passe barna når moren hun skulle til samtaler med psykolog og sånt, du vet, det er så mye som faller i fisk hvis sånne ting ikke er på plass.

Slike utsagn synliggjør familiers sammensatte utfordringer, både knyttet til egen deres fungering, men også i forhold til manglende nettverk og fattigdomsproblematikk. Funnene viser at noen familier kan ha behov for at miljøterapeutene er tettere på, og kompenserer for oppgaver som familienettverk ellers ville kunne dekke. Å synliggjøre den enkelte families utfordringer, og etablere et samarbeid med andre offentlige kontorer som eksempelvis NAV, kan ha betydning for å gi nødvendig og helhetlig hjelp til disse familiene etter endt opphold, som også er et fokus i Berry og kollegaers (2016) studie fra døgnbasert foreldreopplæringscenter i Australia.

5.3.4 Å være i et felleskap

Mange miljøterapeuter fortalte at institusjonens rammer var en av de viktigste faktorene som var forskjellig fra å arbeide på familiens hjemmearena, og at strukturene var med på å danne felleskapet. De fremhevet at rammene var med på å skape trygghet og forutsigbarhet blant annet gjennom rutiner i hverdagen. Det å ha faste møtepunkt i felleskapet, som for eksempel morgenkaffe ble trukket frem som et viktig trivselstiltak, flere sa at det var en fordel at man ikke var personavhengig med hensyn til gjennomføring, fordi det lå i tiltakets struktur. En miljøterapeut fremstilte det slik:

Jeg liker det miljøterapeutiske aspektet ved arbeidet, det savnet jeg i førstelinjen, der det ble veldig mye kontor, «du- og -jeg -én time», men her får vi litt mer flyt, det blir

en annen relasjon altså, så det tror jeg er en styrke for mange av familiene her, selv om det er krevende å bo her [...], jeg tror det er mange foreldre som egentlig har det veldig hyggelig her, de får et fellesskap med hverandre, og med oss. Det er fine lokaler, fint uteområde, og det er hyggelig å være her. Mange av dem som kommer hit har ikke så mange i livet sitt, så de får noe sosialt her, som også dessverre blir et tap der når de flytter herfra.

Flere trakk frem at felleskapet også kunne være en arena for læring, og en sa det slik:

Jeg opplever at felleskapet i miljøet gir foreldremuligheter til å lære av hverandre, dele erfaringer, og støtte hverandre, og kanskje vise hverandre at noe er vanskelig, og at det kan gå bra. Jeg tror også det hjelper på motivasjonen til de som strever litt, at de kan møte mer positive holdninger fra andre i felleskapet, og det er alltid fint når det er noen som er litt positiv, det tror jeg bidrar til å motivere de som ikke er så positiv, og også når det ikke kommer fra oss som jobber her, men fra andre som er i samme båt, det kan gi litt håp om endring.

Mange hadde også erfaringer fra mer utfordrende sider ved felleskapet, fordi det å bli kjent med andre med noenlunde tilsvarende historie som deg selv, kan også by på utfordringer. En sa det slik: «Det kan jo også være vanskelig når de [foreldre] ser at det går galt med en familie, de kan bli mer usikre og redde». Slik jeg forstod denne miljøterapeuten kunne det være vanskelig for sårbare familier å ta inn over seg de andres vansker, det at felleskapet åpner for at man ser hverandre og blir kjent med hverandres utfordringer kan også medføre økt stress og redsel. Flere trakk frem at felleskapet kunne være både positivt, men også vanskelig for barna, og en sa det slik:

[...], og så er det viktig for ungene å få være sammen med andre barn. Bakdelen er at det ofte kan utløse ekstra belastninger, det at barn kan utfordre hverandre og det kan bli mer konflikter som foreldrene må løse, det kan oppstå ulike behov når man skal dele fellesarealer, og som foreldre skal man klare å møte de situasjonene som oppstår, og det kan være vanskelig, men også veldig utviklende, siden foreldrene kan få hjelp direkte i utfordrende situasjoner. Når foreldrene klarer å løse vanskene, erfarer jo barna også at de får hjelp.

Muligheten til å være tett på med hjelp finner man også i foreldreveiledningsprogrammet ABC, der foreldre får hyppige tilbakemeldinger på sine handlinger overfor barnet (Dozier et

al., 2016). Flere miljøterapeuter fortalte at de brukte mye tid på å bygge relasjoner og være rollemodeller gjennom ustrukturerte aktiviteter i felleskapet. En miljøterapeut fortalte at foreldrene fikk viktige erfaringer gjennom felles samvær:

Vi bruker oss selv både i relasjonsbygging som miljøterapien er avhengig av, og mer direkte som rollemodeller i vanlige gode rolige situasjoner, for eksempel ved hvordan vi snakker til barna med rolig stemme, og tilpasset posisjon. Slike situasjoner bruker vi, og kommer bedre i posisjon til foreldrene når vi kan samhandle og drøfte ting der og da, samtidig som vi viser vårt engasjement i dem.

Informantens erfaringer samsvarer med Berry med kolleger (2016) sine funn fra et døgnbasert foreldreopplæringscenter i Australia, der sykepleieren sin rolle ble trukket frem som viktig i forhold til det å være rollemodell. Å bruke omgivelsene i det miljøterapeutiske arbeidet synes å være sentralt både for å skape nye og supplerende erfaringer i her og nå situasjoner, og å arbeide med hjelp til å skape mening, sammenheng, innsikt og forståelse gjennom refleksjon over egen situasjon i ulike kontekster.

5.4 Å være en god miljøterapeut

Alle informantene fortalte om viktigheten av å bruke seg selv som person i det faglige arbeidet. Flere kom med konkrete eksempler på hvordan ulike sider ved en selv som person og profesjonell var med på å påvirke arbeidet. Slik jeg forstod informantene formidlet de alle en bevisst holdning til både positive og negative sider ved å bruke seg selv som fagperson. Flere fremhevet vanskene med å tydeliggjøre kriteriene på et vellykket terapeutisk arbeid, men alle fortalte om rollen som miljøterapeut, der deres personlige bidrag fremstod som betydningsfullt for kvaliteten i arbeidet med hver enkelt familie, samtidig som de definerte at mye av det miljøterapeutiske arbeidet foregikk i felleskap med andre, og at de også var en del av en større helhet, slik fig. 2, s. 47 illustrerer. Alle informantene omtalte eget arbeid som spennende og utfordrende, men også en jobb med mange sterke inntrykk og opplevelser.

5.4.1 Kollegastøtte

De fleste fortalte av de opplevde arbeidet sitt som svært meningsfullt, men også krevende fordi det stadig oppstod situasjoner som var utfordrende med hensyn til å gjøre riktige valg og vurderinger. Flere trakk frem betydningen av kollegastøtte som avgjørende for å klare å gjøre en god jobb for familiene. En sa det slik:

Kollegastøtte er et viktig tema da. Å våge å stille hverandre spørsmål, for vi er jo forskjellige mennesker, og man må tørre å si det hvis det er noe man reagerer på, ja samarbeidet mellom oss terapeuter er nødvendig for å gjøre et godt stykke arbeid i disse sårbare familiene. Det er jo lett å bli oppgitt og utslitt, og noen ganger kan vi også kjenne på irritasjon i forhold til foreldrene, og da er det jo et signal om å stoppe litt opp og tenke, hva er det som gjør at jeg reagerer sånn som dette? Det er helt nødvendig å holde terapeutrollen høyt oppe, og tørre å se på oss selv med et kritisk blikk. Det kan jo også være vanskelig å se seg selv utenfra hele tiden, og da er det godt å vite at vi er kollegaer som hjelper hverandre når vi kjører oss fast, med å se om det er noen måter vi kan gjøre jobben annerledes på. Hos oss er vi heldigvis flinke til å bruke hverandre, både når ting er vanskelig, og når vi har gjort noe bra [...], det må være rom for å luften følelser da, det må være er takhøyde for det i gruppen.

Slik jeg forstod denne informanten var hun opptatt av egen personlig kompetanse og betydningen av kollegastøtte både som hjelp i faglige utfordrende situasjoner, men også i forhold å håndtere egne følelser og reaksjoner som hun kunne møte på i arbeidet. Jeg forstod også at hun var opptatt av refleksjon over egen fremtoning. I litteratur om miljøterapi og den profesjonelle rollen er fagpersoners evne til refleksjon ofte tematisert. Refleksjon kan bidra til å bevisstgjøre ens handlinger og hvordan andre reagerer på dem, og kan også utfordre ens egne holdninger og væremåte (Skau, 2005). En slik bevisstgjøring omtaler Lillevik og Øien (2019) som selvrefleksjon. En forutsetning for selvrefleksjon er at man forholder seg til seg selv, observerer seg selv, egne følelser og forestillinger fra en posisjon utenfor seg selv. Selvrefleksjon åpner for muligheten til å se hvilken påvirkning man har på omgivelsene, og ligger tett opp mot mentaliseringsbegrepet (Skårderud og Sommerfeldt, 2013), som viser til evnen til å se andre innenfra og en selv utenfra. Selvrefleksjon handler om å få innsikt i noe ved en selv, og er et resultat av tankemessig bearbeidelse av erfaringer. Hensikten med å oppnå økt selvinnikt, gjennom utvikling som fagperson vil kunne være en sikring mot krenkelser, umyndiggjøring og maktmisbruk (Lillevik & Øien, 2019).

Slik jeg forstod denne informanten kan et godt arbeidsmiljø med gode kollegaer virke som fremmede i prosessen med selvrefleksjon, da hun peker på at direkte tilbakemeldinger kollegaer imellom var med på å løfte frem refleksjonstema til ettertanke og utvikling.

Utsagnet til denne miljøterapeuten er i tråd med Larsen (2020) som peker på at dyktige miljøterapeuter kjennetegnes blant annet ved en positiv relasjon til gode kollegaer, som gjør den enkelte miljøterapeut betydningsfull.

De fleste informantene sa at de arbeidet i sentre med lav utskiftning av personale, altså var det mange kollegaer som hadde arbeidet sammen i en årrekke, og kjente hverandre godt. En som beskrev betydningen av å kjenne hverandre sa det slik: *«Vi kjenner hverandre veldig godt og vi blir jo trygg på hverandre da, vi kjenner hverandres styrker og utfordringer uten at vi nødvendigvis trenger å snakke om det til enhver tid»*. Slike utsagn kan tyde på at ved å kjenne hverandre godt, basert på langvarige arbeidsrelasjoner kan man føle seg tryggere sammen uten verbal kommunikasjon. At kommunikasjon foregår på flere nivå slik Bateson (1972) sin kommunikasjonsteori peker på, er synliggjort tidligere. Taushet i samvær, enten det er kollegialt eller sammen med familier i sentre for foreldre og barn kan dermed ha mange nyanser og betydninger. Slik denne informanten omtaler betydningen av taushet, tolker jeg det dithen som at tausheten også kan brukes til å gi mening. Tausheten i et samvær, kan ifølge Skau (2005) ha like mange farger, nyanser og betydninger som talen. Videre peker forfatteren på at det å være oppmerksom i et godt samspill, er like viktig som det å si noe, og at oppmerksom krever stillhet. Etter hvert som man utvikler sin personlige kompetanse kan man oppnå en større sikkerhet, og således bli tryggere i vurderingene av når man bør tale, og når tausheten taler for seg. Slik jeg tolker informantens uttalelser er det nettopp denne bevisste tausheten som verdsettes i den trygge arbeidsrelasjonen til kollegaer, som gjør at arbeidet fungerer mer sømløst. Slike uttalelser kan forstås i lys av hvorvidt man føler faglig og psykologisk trygghet i arbeidsrelasjonene.

Kollegastøtte ble også trukket frem som viktig når det oppstod spesielle hendelser, og flere fortalte at det kunne være vanskelig når det oppstod situasjoner som for eksempel når foreldre var ute av stand til å ta seg av barna. Noen informanter fortalte også om mer dramatiske hendelser som kunne oppstå: *«Det berører sterkt når barnet blir utsatt for vold fra sine foreldre.»* Flere fortalte om opplevelser fra familier som de ikke hadde klart å hjelpe av ulike grunner, men også om den jevne slitasjen det kunne medføre i arbeidet med komplekse saker over år. En sa det slik:

Vi er jo også opptatt av å kunne debriefe når det har skjedd noe spesielt som har berørt oss, men vi får også brukt overlappingen til å snakke igjennom hendelser det når det er rolig på huset, så sånn sett tror jeg det styrker oss, men jeg tenker også at det er kjempeviktig å ha en leder som tar imot og som tåler vår frustrasjon for at vi skal kunne klare å være gode og profesjonelle miljøterapeuter for familiene.

Isdal (2017) skriver om utbrenthet i hjelpeyrkene, og fremhever at hjelpeyrkene gir sterke inntrykk, når man arbeider med familier med store hjelpebehov og dramatiske livshendelser og erfaringer. Isdal (2017) skiller mellom de ekstreme og de daglige opplevelsene i arbeidshverdagen. Det ekstreme betegnes som hendelser man legger merke til, som mer dramatiske hendelser. Det det daglige er hendelser og situasjoner man venner seg til. Slik jeg forstår informanten over beskriver hun elementer av begge disse erfaringene fra sin arbeidshverdag, og hun peker på viktigheten av å ha kollegastøtte, og støtte av leder for å kunne bearbeide opplevelser. Både dagligdagse og mer dramatiske hendelser kan medføre slitasje for dem som er i disse møtene. Isdal (2017) peker på at nærhet til den som lider kan ha betydning for i hvilken grad man blir beveget eller påvirket av andres lidelse. Han beskriver den daglige slitasjen som vandråper som faller på stein, man merker det ikke, men over tid settes varige merker. Ifølge forfatteren utgjør den daglige slitasjen ofte større skade for helsen enn de mer ekstreme tilfellene, som ofte blir fanget opp og bearbeidet i form av rutinemessig debriefing. I senter for foreldre og barn arbeider man tett i relasjon til familiene, og ofte over tid. Det relasjonelle arbeidet er en viktig del av metodikken i det miljøterapeutiske arbeidet, og miljøterapeutene er utsatt med hensyn til å ta inn over seg familienes lidelser. Gode miljøterapeuter har blitt kjennetegnet ved at de hadde høy grad av trivsel i arbeidet (Larsen, 2020). Det å ha muligheter til å snakke med kollegaer om opplevde situasjoner og erkjenne at man arbeider i et risikoyrke kan være viktig for å for å unngå helsemessige belastninger som svekker miljøterapeutens fungering og trivsel på arbeidsplassen.

5.4.2 Å ha kontroll på egne følelser

Som en forutsetning for å være en god fagperson, vektla flere miljøterapeuter å ha kontroll på egne følelser. I møte med familiene erfarte de at foreldrene ofte var redde, og at de hadde behov for å bli møtt av et personale som fremstod trygge og rolige. De tenkte mye på hvordan det ville virke på familiene dersom de selv ikke klarte å tilpasse seg følelsesmessig til den

familien og situasjonen de møtte. Flere fortalte om egne erfaringer der de hadde opplevd å trenge en pause fra direkte arbeid med familiene, og mange hadde også opplevd at kollegaer strevde i lignende situasjoner. En sa det slik:

Noen ganger så kommer jo det følelser frem som vi kanskje burde holdt for oss selv, og vi har jo også et ganske tydelig kroppsspråk mange av oss. Det kan komme uheldig ut, for sånn som jeg kjenner familiene her så er de jo kjempesensitive, de fanger lett opp stemninger, så vi må hele tiden vurdere «er jeg klar til å møte denne familien i dag?», det viktigste er kanskje det blikket man har på seg selv, hvordan man selv er regulert og hvis vi skal være et terapeutisk miljø så er det like viktig at du har blikket inn mot deg selv som ut mot andre. Du må vite hva som er dine triggere, og du må tåle det de andre sier til deg, ja, det er kjempeviktig å representere en stabilitet, både på utsiden og på innsiden som person, og så må du ha en ro til å stå i det usikre, fordi det er mye usikkert i en sånn institusjon som dette her.

Slik jeg oppfattet denne miljøterapeuten var hun opptatt av å alltid være forberedt og reflektert før hun møtte familiene i sitt arbeid. Lillevik og Øien (2019) peker på at vår personlige kompetanse til å håndtere ulike følelser og utfordringen er en integrert del av vår totale profesjonelle kompetanse, og er derfor ikke mulig å legge fra seg i det man kommer til arbeidsstedet. De viser til at det å være hjelper innebærer store relasjonelle utfordringer, da man står i mellommenneskelig relasjon til dem som skal hjelpes, og den personen man er, er med på å påvirke hvordan man fremstår i møte med andre. Som hjelper, eller miljøterapeut, bør man derfor ikke tillate seg å være ureflektert når det handler om eget bidrag i samhandling med dem som skal hjelpes. Ens egen væremåte eller reaksjonsmønster kan virke triggende eller dempende på brukerens avmakt, og av den grunn er det nødvendig å stille seg spørsmål slik denne informantene gjorde; «hvem er jeg i møte med andre?» Slik jeg tolket miljøterapeutens utsagn, var hun opptatt av å fremstå med ekthet og samsvar, eller kongruens som beskrevet som et viktig element i terapi (Watson & Kalegorakos, 2010) og miljøterapiens forutsetninger (Strømstad et al., 2018) for å oppnå tillit og samarbeidsallianse.

Flere var opptatt av hvordan ulike sidene ved ens egen personlighet og fungering kunne påvirke arbeidet med familiene, og tema som hvordan man for eksempel håndterte avvisning kunne medføre utfordringer i personalgruppen. En kjent problemstilling for de fleste var at noen foreldre kunne fungere slik at personalet opplevde å bli satt opp mot hverandre. En følge av slike hendelser kunne være at det oppstod splittelse og uoverensstemmelse i personalgruppen der man som fagperson kunne stå i fare for å føle seg tilsidesatt og alene i

arbeidet, slik også Lillevik og Øien (2019) peker på som mulige konsekvenser av arbeid i konfliktfylte situasjoner. Jeg oppfattet at miljøterapeutene hadde ulike erfaringer med hvordan slike situasjoner ble håndterte og løst, men alle ønsket seg god ledelse og et åpent og godt arbeidsmiljøklime der det var rom for å diskutere.

5.4.3 Å få veiledning

De fleste miljøterapeutene fortalte at de fikk en form for veiledning, men flere sa også at de ikke fikk tilstrekkelig oppfølging og veiledning. Noen fikk veiledning knyttet til egen utvikling og profesjon, og noen fikk mest saksveiledning. De fleste vektla veiledning som sentralt med tanke på å kunne møte familiene med nødvendig innsikt. En sa det slik:

Vi evaluerer familiene kontinuerlig, med betydelige konsekvenser for dem, og da er det utrolig viktig at vi tør å ha fokus på egen praksis, som for eksempel hvem blir jeg når jeg ikke blir hørt? Man kan ikke bare være opptatt av hva familien gjør, men også hvordan vi håndterer ting oss imellom. Vi må tørre å se på egen praksis med et vennlig blikk var det en som sa til meg engang, og det syns jeg var veldig fint sagt, for det er noe med å tørre å se, se på hvorfor jeg reagerer sånn eller sånn på den familien, hva er det i meg som vekkes og hvordan blir jeg da, blir jeg avvisende, blir jeg «kort», eller hvem blir jeg? Hvorfor liker jeg den familien bedre enn den andre? Hva er det mellom oss som funker eller som ikke funker? Det tror jeg er kjernen til et godt miljøterapeutisk arbeid da, å tørre å se på hvem jeg selv blir mot andre både med familiene, men også med kollegaene.

Slik jeg oppfattet denne informanten var hun opptatt av at organisasjonen skulle tilby veiledning til de ansatte der fokuset lå på utvikling av personlig kompetanse. Flere av informantene uttrykte seg i lignende ordelag, og jeg oppfattet at alle hadde et stort engasjement, og ønsket å utgjøre en forskjell for familiene de arbeidet med. Slike utsagn kan forstås i lys av teori om profesjonell kompetanse der det blir tematisert hvordan veiledning er forutsetning for utvikling. Skau (2005) skriver blant annet at dersom man ikke lar den allmenne vitenskapsbaserte kunnskapen flyte sammen med vår personlig og erfaringsbaserte viten, har kunnskapen begrenset verdi. Det betyr igjen at man må prioritere tilegnelsen av personlig kunnskap, slik informantene over er opptatt av. Ifølge Skau (2005) er den vitenskapsbaserte kunnskapen stadig i utvikling og fornyes, noe som kan innebære rask foreldelse av tidligere kunnskap. Å endre og utvikle den vi er som person er nok en langt

langsommere prosess der man trenger tid. Tiden er likevel ikke nok for at endring skal skje, man må også tilføre noe nytt (Killen, 2017). I prosessen med faglige utvikling trenger man tilførsel av bevissthet og energi for at ikke utviklingen skal stagnere. Å reflektere over egen yrkesutøvelse kan sees på som en nødvendighet, også for å unngå at man ubevisst kan fremstå som skremmende og krenkende i møte med dem man skal hjelpe (Lillevik & Øien, 2019). Gjennom en aktiv og reflekterende innsats i forhold til det man opplever i arbeidshverdagen kan man fortsette å utvikle personlig kompetanse og påvirke hvilke betydninger ulike opplevelser får på sikt, slik Skau (2005) vektlegger som sentrale elementer i utvikling av personlig kompetanse.

5.4.4 Å arbeide i team

Alle informantene fortalte at de enten arbeidet i team, eller hadde gjort det tidligere. Slik jeg forstod dem hadde de litt ulik organisering der noen var i faste team, mens andre rullerte ettersom hvilke familier de arbeidet med. Felles for alle informantene var at de trakk frem teamarbeidet som en styrke i det faglige miljøterapeutiske arbeidet. Noen trakk frem betydningen av, og muligheten til å dele kunnskap med kollegaer og fortalte det slik:

Vi som har jobbet lenge har også fått mye opplæring og utdanning, og vi har et stort ansvar for å bringe kunnskapen videre i gruppen. Det synes jeg vi får god anledning til siden vi jobber så tett i teamene, det gir så god mulighet til faglige diskusjoner og utveksling av kunnskap oss imellom.

Slik jeg oppfattet denne informanten var teamarbeidet en viktig arena for å gi faglig påfyll til hverandre, og bringe kunnskap videre, samtidig som teamene gav muligheter til kvalitetssikring av arbeidet. Flere informanter fortalte at teamene sin sammensetning var av betydning, da de som regel bestod av både barnevernsfaglig kompetanse og psykologkompetanse, noe som bidro med ulike perspektiv i drøftingene. Noen informanter fortalte at de på sin arbeidsplass også hadde flere ansatte som barnehagelærer og sykepleiere som bidro med sin kompetanse inn i teamene. Uttalelsene kan forstås som et uttrykk for at en tverrfaglig tilnærming til et komplekst fagområde var et viktig element i kvalitetssikringen av arbeidet.

Teamarbeid opp mot kompleksiteten i det faglige arbeidet var noe alle informantene var opptatt av. Flere fortalte eksempler fra problemstillinger som kunne oppstå i ulike nyanser,

men med stadig behov for å gjøre tilpassede vurderinger og intervensjon til akkurat den gitte familien. En sa det slik:

Vi jobber jo heldigvis i team da, så vi jobber egentlig sjelden alene. Det å jobbe miljøterapeutisk med flere andre ansatte er jo en kvalitetssikring som er viktig siden det er et så vanskelig arbeid vi gjør. Det at man er flere som kan se hva jeg gjør, det er jo en helt klart en kvalitetssikring, fordi det gir oss muligheter til å drøfte og justere i etterkant, at vi får flere stemmer og tolkninger inn i hverandres utførelse av arbeidet. Selv om mange av oss har jobbet lenge synes jeg stadig vi møter på nye utfordringer som vi kan løfte i teammøtene. Jeg opplever at vi jobber sammen hele tiden, og da føler man seg tryggere når viktige avgjørelser skal tas, det å vite at vi sammen har kommet frem til de vurderingene som blir gjort. Jeg tror også at det kan være med på å motvirke at vi blir utbrent, slik man ofte ser i førstelinjen.

Slik jeg forstod informantene var teamene satt sammen av fagpersoner. Noen informanter fortalte at foreldrenes deltagelse var inkludert i teamene, mens andre sa at planer ble drøftet med foreldre i andre møter. En teammodell der klienten deltar aktivt og innlemmer virksomme elementer i terapi kan fremme utvikling og forandring hos klienten (Strømstad et al., 2018), slik kjernekomponentene i miljøterapi blir beskrevet (Larsen, 2020). Teammøtene kan benyttes som en arena for å planlegge og organisere hverdagen for familiene, der utarbeidelse av ukeplaner i tråd med handlingsplaner kan brukes som et hjelpemiddel for et systematisk arbeid slik Olkowska (2016) fremhever som sentralt i miljøterapeutisk arbeid.

5.4.5 Verdier og holdninger

Slik jeg oppfattet miljøterapeutene var de både opptatt av, og positive til å diskutere egne holdninger og verdier, både med kollegaer, men også å diskutere verdispørsmål med familiene som de arbeidet med. Miljøterapeutene vektla grunnleggende respekt som en vesentlig verdi i arbeidet. De fleste fortalte mest om egne verdier og holdninger, men noen nevnte også organisasjonens holdninger og fokus som betydningsfulle i verdispørsmål. De fremhevet at man som miljøterapeut var avhengig av at organisasjonen, med ledelse, var opptatt av tema som verdier og holdninger, slik at organisasjonskulturen kunne bidra til utvikling. Noen trakk også frem at lovgrunnlaget om barnevernets arbeid også er basert på verdier, og skal sikre at rammene for kvalitet i arbeidet er ivaretatt. En sa det slik:

Jeg tenker at vi har vi har et godt lovverk som gir føringer for alt det vi gjør av faglig arbeid, så hvis vi følger det så har vi kommet langt på vei. Jeg tenker også at det er viktig med en grunnleggende respekt for mennesker, en holdning om at alle mennesker fortjener å ha fått prøvd. Alle mennesker har noe potensiale som de kanskje ikke har fått vist godt nok tidligere. Det kan finnes noen muligheter der som ingen har oppdaget enda. Vi må leite godt, i alle kriker og kroker før vi kan si til foreldre at de ikke strekker til som omsorgspersoner for barna sine, det tenker jeg er veldig viktig når vi jobber med de familiene som vi jobber med, selv om det kanskje for en utenforstående kan virke ubegripelig at de kan få lov å ha et barn, og så er det noe der og med ærlighet og redelighet, og ha gitt dem en sjanse, og lett godt nok.

Slik jeg oppfattet denne miljøterapeuten var en viktig verdi for henne å være grundig i arbeidet med familiene. Hun berører det vanskelige skjæringspunktet man møter i sentre for foreldre og barn, der man skal arbeide med endring og utvikling, samtidig som man har en kontrollfunksjon som innebærer å evaluere fremdrift og måloppnåelse. I dette arbeidet ligger også å formidle bekymring der nødvendig endring i foreldres omsorgsutøvelse ikke skjer. Informanten peker på betydningen av å lete etter positiv endring. Slik jeg tolker dette utsagnet handler det også om en grunnleggende etisk bevissthet der man så langt det lar seg gjøre fremmer verdighet i ivaretagelsen av familien. Verdighet som begrep er mye brukt innen helsefag, og det hevdes at det er et kjernebegrep innen helsefaglig etikk (Heggstad, 2018). Begrepet kan slik jeg vurderer det også overføres til barnevernsfeltet da det handler om grunnleggende menneskesyn og det å unngå å krenke et menneskes verdighet. Når man handler etisk rett og godt tar man vare på verdigheten til mennesket. Man kan skille på iboende verdighet og opplevd verdighet. Den iboende verdigheten knyttes til selve menneskeverdet og gjenspeiler menneskets ukrenkelige verdi. Den opplevde verdigheten knyttes til en subjektiv opplevelse av varighet som påvirkes av møte med andre mennesker, og kan ivaretas eller krenkes i møtet med andre mennesker (Heggstad, 2018). I senter for foreldre og barn kan ivaretagelse av opplevd verdighet være utfordrende da foreldrenes interesser kan komme i konflikt med fagpersoner vurderinger av hva som er det beste for barna deres. Forsvarligheten i arbeidet må stadig reflekteres over, og jeg oppfattet at flere informanter ofte stod i tunge og vanskelige avgjørelser der kontinuerlige vurderinger av hvorvidt det var forsvarlig for barnet å fortsatt være under foreldrenes omsorg ble gjort.

Barnevernets handlinger er ikke verdinøytrale, og som ansatt i det statlige barnevernet arbeider man innenfor de juridiske rammene som styrer alt barnevernsfaglig arbeid i tillegg til det samfunnsmessige verdifundamentet som ligger til grunn for barnevernets praksiser (Nordby, 2013). Å ha en etisk bevissthet om menneskesyn og verdigrunnlag i arbeid med komplekse familier, og der maktfordelingen er skjev mellom familien og den som skal hjelpe ble slik jeg tolket informantene ofte opplevd som utfordrende. En sa det slik:

Jeg er veldig tydelig på at jeg ønsker dem vel, og at de gjør så godt de kan. Min verdi er at alle gjør så godt de kan. Jeg skiller mellom den oppgaven det er å være foreldre, og det å ha en verdi som menneske. Som menneske kan jeg si noe om hvor fine mennesker mor eller far er, selv om de kanskje ikke klarte å ha omsorg for barna sine. Jeg prøver å skille på dette, og det ser jeg berører foreldrene. Da kan de også tenke at de har en verdi selv om de ikke klarer og være forelder. I møte med familiene er disse holdningene med å styre, men det er krevende da, når du ser at et barn ikke har det godt [...].

Å behandle familiene med respekt var tema som ble berørt av alle miljøterapeutene. De fleste nevnte at deres grunnholdninger til mennesker var et viktig element i det miljøterapeutiske arbeidet. Uttalelsene gjenspeiler grunnleggende verdier innen helse og sosialyrkene (Lillevik & Øien, 2019).

Flere løftet frem betydningen av en etisk bevissthet om hvordan familier omtales i personalgruppen, og en sa det slik:

Når vi snakker om familien, hva snakker vi om da, og hvem snakker vi om, hvilket ord velger vi, og hvilke briller har vi på oss? Dette handler også om hvilke forventninger vi har til foreldrene slik jeg ser det, som vil påvirke hva vi klarer å få frem av deres potensiale. Med en positiv omtale og holdning tror jeg man kan få positive prosesser, og motsatt, tror jeg at vi ikke får frem det beste i folk, men tvert imot at de kanskje viser mye mindre enn det de egentlig kunne klart å vise. Den etiske tanken tror jeg vi skal ha med oss hele tiden.

Slike uttalelser viser betydningen av et etisk forankret fokus i organisasjonsstrukturen, med bevissthet om at omtale og holdninger også kan påvirke handling i praksis. Uttalelsene viser også til hvordan det personlige etiske ansvaret fremtrer i arbeidet, som en grunnleggende utfordring i alt verdiladet barnevernsarbeid (Nordby, 2013).

6. Oppsummerende diskusjon

I den oppsummerende diskusjonen vil jeg drøfte tre overordnede tema. Temaene er som følger:

- skape tillit, gjennom dialog og samarbeid
- individuelt tilpassede og meningsfulle tiltak
- å være en kompetent fagperson i skjæringspunktet mellom barn og foreldres behov

Temaene og informantenes beskrivelser adresserte både generelle utfordringer som fagpersoner står ovenfor i barnevernarbeid, og spesielle utfordringer knyttet til problemstillinger i arbeidet med sped- og småbarn i risiko for omsorgssvikt, i senter for foreldre og barn. Drøftingstemaene fanger opp miljøterapiens viktigste elementer knyttet til hva som er viktig i endringsarbeid når målet er å styrke foreldres omsorgskapasitet.

6.1 Tillit gjennom dialog og samarbeid

Å skape tillit gjennom dialog og samarbeid stod sentralt i det miljøterapeutiske arbeidet. Betydningen av relasjonsaspektet i virksomt endringsarbeid var fremtredende i informantenes historier, og gjenspeilet et teoretisk fundament fra hva som er virksomt fra generell psykoterapeutisk teori. Relasjonsaspektet har lenge vært grunnleggende som sentralt element i tenkning omkring hva som er virksomt i terapi (Nordcross & Wampold, 2018). En god arbeidsallianse har blitt sett på som grunnleggende for å bygge en arena for utvikling av mestring, deling av følelser og intensjoner. Betydningen av en arbeidsallianse er grunnleggende for alt endringsarbeid, og en forutsetning er at endring kun kan skje når hjelperen og den som søker hjelp har en allianse (Watson & Kalegorakos, 2010). I dette ligger en forståelse av at klienten er aktiv medvirkende i endringsarbeidet, og terapeuten viser endringsoptimisme. Funn fra denne masterstudien indikerer at miljøterapi i senter for foreldre og barn åpner opp for å bygge allianser forankret i dagliglivet, og i de utfordringer foreldre møter i ulike situasjoner. Studier har trukket frem betydningen av positive allianser mellom foreldre og sosialarbeideren som viktige faktorer for effekt av intervensjoner (Coren et al., 2018; Fowler et al., 2019; Greef et al., 2018; Olds et al., 2007; Suchman et al., 2009). Disse setter søkelyset på positive allianser mellom sosialarbeider og foreldre med ulike utfordringer, og peker på at enighet om mål, opplevelse av sosial og følelsesmessig støtte og

en positiv relasjon er nøkkelfaktorer i endringsarbeidet. Selv om de fleste av disse studiene er basert på funn fra hjemmebaserte tiltak, og derav skiller seg fra døgnopphold, har de relevante og sammenfallende punkter knyttet til det relasjonelle aspektet ved endringsarbeid når målet er å styrke foreldres omsorgskapasitet.

Funnene i denne masterstudien gav informasjon om hva en miljøterapeutisk tilnærming i døgnopphold kan inneholde, i et unikt tilbud til sårbare familier. Miljøterapeutenes tilgjengelighet gjennom hele døgnet var viktig, både som sosial støtte, og med praktisk hjelp til familiene. Tilsvarende har blitt funnet i studier der mødre med rusavhengighet fikk døgnbehandling for sin avhengighet, i tillegg til at det ble arbeidet med å øke deres refleksive fungering og styrke relasjonen til barnet (Pajulo et al., 2006). Studier fra rusbehandlingsfeltet har relevante treffpunkt som også kan gi kunnskap til barnevernsfeltet (Håkansson et al., 2018), selv om senter for foreldre og barn skiller seg fra tiltak rettet primært mot rusbehandling. Senter for foreldre og barn er et omsorgsendrende barnevernstiltak, der barnet er hovedpersonen og har vedtak på oppholdet. Barnet er den personen som først og fremst skal hensyntas dersom interessekonflikter mellom barn og foreldre oppstår. Det utelukker imidlertid ikke at samarbeidet med foreldrene er avgjørende for å få til en endring. Slik dagens praksis ved sentrene er, utøver også miljøterapeutene, i tillegg til å arbeide endringsrettet, en kontroll for å sikre at barnet ikke lider overlast. Dette til tross for at tiltaket ikke er definert som et kontrolltiltak jf. barnevernloven § 4-4 tredje ledd (Lov om barneverntjenester, 1992). I senter for foreldre og barn forholder man seg således til to klienter, både foreldrene og barnet. Miljøterapeutenes beskrivelser gjenspeilet også erfaringer fra utfordrende situasjoner der de måtte velge mellom barnets og forelderens interesser. De formidlet et klart ansvar med å ivareta sin forpliktelse om å beskytte barn som ble utsatt for omsorgssvikt. Denne oppgaven ble vurdert som grunnleggende, i tillegg til å arbeide endringsrettet med mål om å styrke foreldres omsorgskapasitet.

Senter for foreldre og barn skiller seg fra andre døgntiltak som tar imot foreldre og barn i behandlings- og endringsrettet arbeid, som for eksempel rusbehandlingsfeltet, der den voksne er hovedpersonen. En utfordring i dette skjæringspunktet, er nettopp tilliten mellom miljøterapeut og foreldrene, fordi alle barnevernsansatte er forpliktet til å ivareta barnets interesser når sterke interessekonflikter oppstår. I arbeid etter barnevernets mandat vil det ikke være mulig med en likestilt maktutjevning mellom den profesjonelle og forelderens (Oterholm, 2003). I verste fall ville en slik maktutjevning i senter for foreldre og barn kunne

hindre miljøterapeuter i å gripe inn overfor barn som utsettes for alvorlig omsorgssvikt. Fordi det ikke er mulig å utjevne dette maktforholdet vil det også kunne ligge som et hinder for tilliten, og vanskeliggjøre et reelt endringsarbeid. Dette er problemstillinger som også diskuteres i en nylig publisert rapport om evaluering av pålagte hjelpetiltak i barnevernet (Paulsen et al., 2021). Her pekes det på at motivasjon hos den som skal hjelpes er viktig, og at opplevelsen av kontroll kan svekke motivasjonen slik at hjelpen blir dårlig under slike vilkår. Tilsvarende er funnet i et prosjekt om tverretattlig samarbeid i saker om vold og overgrep (Bakketeig et al., 2016). På den annen side kan et døgnopphold medvirke til at mulighetene for å etablere en arbeidsallianse er gode, nettopp på grunn av at rammene, tiden og tilgjengeligheten kan by på flere potensielt relasjonsbyggende situasjoner, enn for eksempel ved avtalte hjemmebesøk. Det kan således argumenteres for at tidsaspektet også kan medvirke til å skape tillit til tross for den usikkerheten og redselen som foreldre kan oppleve i kontakt med barnevernet. Funn fra min masterstudie indikerer at miljøterapeutene hadde en særlig bevissthet rundt slike dilemma, og fremhevet at tid og muligheter for samtale og samvær kunne medvirke til å skape trygghet, og til jobbe med foreldres motivasjon for endring. I Bakermans-Kranenburg og kollegaer (2003) sin metastudie og ABC-programmet (Bernard et al., 2012) sin tilnærming til familier med et sammensatt utfordringsbilde, kommer det frem at foreldre med sammensatt problematikk ikke profitterer godt på intervensjoner av kortere varighet. Disse funnene kan underbygge påstanden om at familier i senter for foreldre og barn representerer en populasjon som kanskje ikke vil dra nytte av kortere intervensjoner jamfør den kompleksiteten av risiko som kjennetegner disse familiene.

6.2 Individuelt tilpassede og meningsfulle tiltak

Miljøterapeutenes beskrivelser reflekterte erfaringer fra endringsarbeid gjennom aktiviteter og samtale, og gjennom hvordan de fungerte som modeller for læring, men også fra hvordan foreldre kunne utvikle seg gjennom samhandling med andre familier i tiltaket. Funnene reflekterte at prosessene det arbeides med, pågår gjennom hele døgnet, og i et mangfold av ulike potensielt endringsvirkosomme situasjoner. Miljøterapeutene nevnte betydningen av fellesskapet som et virkemiddel i foreldres endringsprosess, både ved å bidra med egne ressurser og utveksle erfaringer med andre foreldre. Utfordringer som ble nevnt var at familier med sammensatte vansker også kunne påvirke hverandre negativt, som kunne føre til økt engstelse når det oppstod hendelser «på huset», som for eksempel situasjoner der barn ble akutt flyttet til andre omsorgspersoner. Slike situasjoner kunne føre til økt stress hos den

enkelte foreldre, som igjen kunne ha negativt påvirkning for endringsarbeidet (Coren et al., 2018).

De fleste foreldrene på senteret strevde med dagligdagse aktiviteter, som for andre velfungerende familier utføres uten særlig tankeaktivitet eller stor bevissthet. Det var derfor ofte behov for en kombinasjon av praktisk hjelp, direkte råd og tilpasset veiledning. Funnene sammenfaller med Christiansen (2019), som peker på at mange familier innen barnevernet trenger praktisk hjelp før de kan klare å nyttiggjøre seg veiledning. Funnene understøttes også av Skilbred og Havnen (2017) som fremhever at en ser en dreining fra en kognitiv-rasjonell antagelse om at tanke fører til handling, til læringsprosesser der handling gir tanker eller ord. Forfatterne peker på at dette har ført til en fornyet interesse for læring gjennom imitasjon, modellering, observasjon og sosial deltagelse. En slik tilnærming til endringsarbeid med sårbare familier kan synes sammenfallende med miljøterapeutisk arbeid i sentre for foreldre og barn, slik praksis fremstår i dag. Å bruke de mulighetene som oppstår for å lære nødvendige foreldreferdigheter, ble også funnet som en nøkkelstrategi i Berry med kollegaer (2016) sin studie fra et døgnbasert foreldreopplæringscenter i Australia. Metastudien til Bakermans-Kranenburg og kollegaer (2003) konkluderte også med at de mest effektive intervensjonene hadde et adferdsmessig fokus, og var således ikke mentaliseringsbasert. I lys av disse funnene kan de mer mentaliseringsbaserte tilnærmingene i miljøterapi i sentre for foreldre og barn utfordres, da det kan se ut som at populasjonen i sentrene slik den er i dag, først og fremst kan ha nytte av konkrete råd, opplæring i foreldreferdigheter og veiledning. I døgnopphold ved sentre for foreldre og barn har man en unik mulighet til å ivareta dette behovet ved å fange opp det latente, og bruke de umiddelbare situasjonene når de oppstår til læring av foreldreferdigheter.

Døgntilbud gav en unik mulighet til å se barnet. Med institusjonens rammer, aktiviteter og strukturer, hadde miljøterapeutene døgntilsyn med sårbare familier der bekymringen for barnets omsorgssituasjon var særlig uttalt. Tilsyn gjennom døgnet kan øke sannsynligheten for å oppdage om barnet blir utsatt for grov omsorgssvikt eller vold, og videre medvirke til at nødvendige tiltak iverksettes for å sikre barnet.

Et annet tema var å hjelpe foreldre med å håndtere stress direkte knyttet til barneomsorgen. Foreldrestress er forbundet med en rekke negative utfall hos barn (Coren et al., 2018; Nordanger & Braarud, 2017). Miljøterapeutene kunne avlaste familien med praktisk hjelp på døgnbasis, nettopp for å forhindre at omsorgssvikt skulle oppstå eller øke i omfang. Flere av informantene formidlet bekymring for sentrenes utvikling i fremtiden, om tidsperspektiv for

opphold, og muligheter til å bidra med praktisk hjelp ville bestå, eller om driften ville bli vesentlig endret når ny barnevernlov trer i kraft fra 2022. Flere fryktet at barns omsorgssituasjon kunne bli kritisk forverret dersom døgntilbudet ble forkortet og endret, da mange foreldre var helt avhengig av hjelp. I en studie som undersøkte virksomme komponenter i hjemmebaserte programmer med hensikt å motvirke vold og overgrep mot barn (Gubbels et al., 2021), ble det oppdaget en utilsiktet konsekvens ved bruk av hjemmebaserte tiltak. Tiltak som primært bidro med å hjelpe foreldrene gjennom praktisk assistanse, uten å adressere andre behov i stor nok grad, risikerte at foreldrene ikke lærte å klare seg selv, noe som igjen kunne medføre økt fare for omsorgssvikt og vold mot barnet etter endt tiltak (Gubbels et al., 2021). Slike funn peker på betydningen av å tilpasse tiltakene, og å følge opp i etterkant med å etablere kontakt med andre hjelpere og nettverk som kan være varige over tid. Dette er viktige elementer som også har kommet frem i studier om virksomme programtiltak som ABC og NFP (Olds et al., 2007; Dozier & Bernard; 2019), og fra andre tiltak slik Ward med kollegaer (2014) fant i deres undersøkelse av foreldres kapasitet for endring i risikofamilier. I denne studien etterspurte jeg ikke spesielt informantene om tema rundt overlapping mellom tiltak, og det ble heller ikke særlig problematisert gjennom intervjuene. Man kan spørre seg om det i dag er tilstrekkelig søkelys på, og nødvendig oppfølging mellom overgangen fra døgnopphold til hjemflytting. En god oppfølging bør sikre tilstrekkelig og kontinuerlig informasjon om foreldre klarer å overføre det de har lært under døgnoppholdet til sin hjemmearena, samt fange opp eventuelle nye utfordringer som kan oppstå, eller som allerede finnes i familiens hjemmemiljø, og justere hjelp heretter. For å ivareta og sikre gode overganger vil det på systemnivå være nødvendig med tverretattlig samarbeid, rutiner og retningslinjer som kan sikre god praksis. I nylig publisert forslag til nytt lovvedtak, om endringer i barnevernsloven (Prop. 133 L, 2020-2021) søkes det å styrke det helhetlige barnevernsarbeidet, der både tidlig innsats og behovet for tverretattlig samarbeid blir prioritert, og gode rutiner og retningslinjer skal utarbeides og iverksettes.

I barnevernsfaglig arbeid vil man uansett være avhengig av at gode fagpersoner utøver faget sitt, og den barnevernsfaglige skjønnsutøvelsen vil avhenge av fagpersoners innsats og kompetanse, noe som også mine informanter var opptatt av.

6.3 Å være en kompetent fagperson i skjæringspunktet mellom barn og foreldres behov

Informantenes refleksjoner om egen rolle gjenspeilet kompleksiteten i deres arbeidshverdag der relasjonen til forelderen ble vektlagt, samtidig som hovedoppgaven, som er styrende for alt miljøterapeutisk arbeid (Larsen, 2020) er å holde et klart fokus på barnets trivsel og utvikling jf. forskrift for senter for foreldre og barn (2010).

Å arbeide med sped- og småbarn i risiko for omsorgssvikt er krevende, og et tema som virket å stadig dukke opp hos miljøterapeutene, var om de medvirket til å fremme barnets utvikling eller om de utsatte, og i verste fall forhindret den. Uttalelsene deres kunne forstås som uttrykk for dilemmaer i den miljøterapeutiske praksisen med å arbeide med barnet gjennom foreldrene (Sund Sjøvold & Furuholmen, 2020). En slik tilnærming innebar ofte at foreldrenes perspektiv måtte anerkjennes selv om miljøterapeutene ikke nødvendigvis var enig i forelderens måte å forklare et problemområde. En annen utfordring som kom til syne hos de fleste miljøterapeutene, var å ha en balansert forståelse mellom på den ene siden, å ha tro på foreldrenes ressurser, og støtte dem i deres kompetanse, og på den andre siden komme i fare for å fortolke dem som mer kompetent enn de faktisk var. Slike dilemmaer blir også beskrevet i litteratur om utfordrende barnevernsfaglig arbeid i familier med små barn (Sund Sjøvold & Furuholmen, 2020).

Et sterkt behov for å hjelpe foreldre, kan innebære at barnet kommer i skyggen. Noen trakk frem dette som et aktuelt dilemma, mens andre hadde et større fokus på hvor vanskelig det kunne være å være vitne til barn som led overlast. Miljøterapeutene hadde en unik mulighet til å danne seg et selvstendig inntrykk av barnet, å bli godt kjent med det enkelte barnet, og dermed kunne de formidle både barnets stemme og behov videre til barnevernstjenesten som ansvarlig beslutningstaker. Dette kan tolkes som uttrykk for en tydelig bevissthet om barnets sårbarhet og behov, og bekrefter også nødvendigheten av spesialisert kunnskap om sped- og småbarn, særlig i førspråklig alder da dette er sårbare barn som er avhengig av å bli sett, tolket og forstått riktig for å sikres positiv utvikling og riktige tiltak, slik Kunnskapsmodellen barnets behov i sentrum illustrerer (se fig.1, s. 11).

Kravet til kvalitet i arbeidet er stadig økende, og særlig aktuelt nå som Norge har blitt felt syv ganger i Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (EMD) for brudd på artikkel åtte, der retten til familieliv vektlegges (Riedl, 2021). Konsekvensen av dommene betyr at det nå blir stilt enda større krav til barnevernsarbeidere med hensyn til at det er flere rettighetstyper som blir aktualisert. Det er nå et økende krav om å gjøre en dobbel vurdering av de kryssende hensyn som kan oppstå mellom foreldre og barn i barnevernssaker. I tillegg til å holde barnet sine

interesser høyt, og dokumentere disse, skal man også løfte frem og dokumentere foreldrenes interesser på lik linje, for så å veie dem opp mot hverandre (Riedl, 2021). Kravene utfordrer praksis i barnevernsfeltet, da det å ha et barneperspektiv har vært rådende. utfordringer med å balansere fokuset mellom barn og foreldre ble også synliggjort gjennom informantenes uttalelser, som gjenspeilet betydningen av å være i et fagfelleskap der man arbeider tverrfaglig, og har tilgang, og ikke minst tid til veiledning og faglige diskusjoner med kollegaer. Som miljøterapeut i senter for foreldre og barn er man med på å produsere beslutningsgrunnlaget til barnevernstjenestene, og har derfor et stort ansvar når det gjelder kvalitet i arbeidet, og et solid og tverrfaglig fagfelleskap kan bidra til å sikre nødvendig kvalitet. Et sterkere krav til en kontekstuell forståelse av utsatte barn og familiers posisjon aktualiserer også et sosialøkologisk helhetlig perspektiv på barn og familier med et særlig sammensatt utfordringsbilde i senter for foreldre og barn Bufdir, 2020b).

Det er viktig å diskutere dilemma om hvorvidt man som miljøterapeut har en terapeutisk rolle. Det kom frem ulike oppfatninger om hvorvidt miljøterapeutens rolle hadde en terapeutisk funksjon overfor foreldrene, eller om relasjonen var mer som en profesjonell rådgiver. Funnene utfordrer hva som legges i betydningen av miljøterapi, og informantene viste i hovedsak til Larsen (2020) sin definisjon av det to-delte begrepet miljø og terapi. Til tross for denne definisjonen fra de fleste informantene, ble det vektlagt forskjellig forståelse og mening ved nærmere forklaring og utdyping av begrepet. En følge av en såpass vid definisjon kan være at personlige preferanser blir fremtredende i forståelsen av rollen, og at det derved kan utvikle seg ulike praksiser. Ulike praksiser kan bidra til at det utvikles et ulikt tilbud til familiene, slik det også gjenspeiles i kartleggingen som ble gjort av Ekhaug og kollegaer (2016). I denne sammenheng støtter jeg meg til Kvaran og Holm (2020) som reiser spørsmålet om det er tid for å se på miljøterapibegrepet med nye øyne. Forfatterne løfter frem at sentrale elementer i miljøterapeutisk arbeid sammenfaller med sentrale elementer i alt sosialfaglig og barnevernsfaglig arbeid. Man kan spørre seg om barnevernsfaglig arbeid kan være mer dekkende og presist når det henvises til arbeidet som utøves i sentrene, dette for å unngå misforståelser om hvilken rolle man som ansatt i barnevernet kan, og bør utøve med hensyn til terapeutisk tilnærming. Likeledes hvordan hjelpen oppleves av dem som skal motta hjelp.

Vanskeligstilte familier som både skal få hjelp, men samtidig bli vurdert om omsorgsutøvelsen deres er tilstrekkelig, kan oppleve en sterk form for kontroll. Det kan således være misvisende å betegne hjelpen som terapeutisk når maktforholdet mellom miljøterapeut og forelder fremstår som særlig utfordrende. Kvaran og Holm (2020) fremhever

at perspektivet i all miljøterapi må være at det er brukernes behov og utvikling som er utgangspunktet for virksomheten. Dette innebærer et helhetssyn bestående av etikk, verdinormer og holdninger. Barnevernsfaglig litteratur om miljøterapi diskuterer barn og unge i institusjon der de skal få omsorg og trygge rammer, og miljøterapeutens rolle er avklart for dette. Det har ikke lyktes meg å finne barnevernsfaglig litteratur som omtaler miljøterapi når man har både barnet og forelderen som brukere, og det er usikkerhet om barnets omsorgssituasjon. Senter for foreldre og barn anses som et særlig inngripende hjelpetiltak, der det er knyttet bekymring til barnets omsorgssituasjon. Grad av frivillighet kan diskuteres, og foreldre kan føle på et press til å ta imot tilbudet, slik ulike barnevernssaker har blitt omtalt i media de senere årene. Dette utfordrer den terapeutiske delen av arbeidet, der grunnideen i miljøterapi er at et samlet gjennomtenkt system har til hensikt å virke terapeutisk, altså personlighetsforandrende (Kvaran & Holm, 2020). En slik hensikt synes utfordrende å ha som mål, nettopp på grunn av det sterke kontrollaspektet i tiltaket, og utfordrer miljøterapeutrollen ekstra i den vanskelige balansen mellom å være hjelper og kontrollør.

7. Oppgavens begrensninger

Analyse og diskusjon i oppgaven synliggjør tema knyttet til forskningsspørsmålene som kom frem i intervjuene. En begrensning er at funnene ikke gir kunnskap om hvilke fremgangsmåter miljøterapeutene faktisk benyttet, men om hva de fortalte meg på det aktuelle tidspunktet intervjuet ble foretatt. Andre metoder som for eksempel observasjon kunne gitt annen type kunnskap, eller fått frem andre nyanser. Undersøkelsen er utelukkende basert på miljøterapeuters erfaringer, der de beskriver sitt arbeid med å styrke foreldres omsorgsutøvelse. Det er flere sentrale aktører i dette, som ikke er gitt anledning til å bidra med sine erfaringer. Det er både foreldrene, som det arbeides igjennom for å nå barnet, og barnet som er den aller viktigste aktøren i dette. Denne masteroppgaven gir ikke informasjon om hvorvidt det fra foreldrenes eller barnets perspektiv har vært nyttig med et opphold i senter for foreldre og barn, og eventuelt hva det er som har bidratt til positiv endring i familien, og for barnet spesielt. Dersom utvalget hadde bestått av en tilsvarende andel foreldre med erfaring fra opphold i senter for foreldre og barn, kunne studien ha gitt informasjon om foreldres opplevelser og erfaringer. Dersom en i tillegg hadde detaljert informasjon fra evaluering av hjelpetiltaket i enkeltsaker, kunne man ha hatt et bredere grunnlag for å vurdere hvorvidt situasjonen var blitt bedre for barnet. Konsekvensen av denne begrensningen er i verste fall at forhold som har hatt stor betydning for barnets omsorgssituasjon og utbedring av denne ikke har kommet frem.

Studien er gjort i et fenomenologisk, hermeneutisk perspektiv. Det betyr at jeg har tolket mine informanternes historier med min egen forforståelse i fortolkningsprosessen, og utvelgelsen av hvilke forhold jeg har vektlagt. Selv om jeg har tilstrebet å være bevisst egne forutsetninger i tolkningsarbeidet, innebærer en fenomenologisk hermeneutisk tilnærming en erkjennelse av at arbeidet ikke er objektivt (Thagaard, 2018), men er påvirket av mine tolkninger gitt studiens kontekst. Slik jeg ser det, belyser undersøkelsen likevel noen sentrale tema som er viktig i miljøterapeutisk arbeid, og undersøkelsen kan derfor bidra med verdifull kunnskap til dette fagområdet innen barnevernets arbeid med sårbare familier med sped- og småbarn.

8. Avslutning

Formålet med denne studien var å få mer innsikt og kunnskap om praksiserfaringer fra senter for foreldre og barn, og hvordan miljøterapi hadde betydning for endring og utviklingsarbeidet i særlig sårbare familier med sped- og småbarn i risiko for omsorgssvikt. Problemstillingen som ble søkt besvart var: Hva er viktig i det miljøterapeutiske arbeidet med å styrke foreldres omsorgskapasitet i risikofamilier med små barn? Underspørsmål var som følger: Hva vektlegges som virksomme elementer i det faglige arbeidet? Hvordan beskrives betydningen av det fysiske miljøet, aktivitetene og de strukturelle rammene i tiltaket? Forskningsspørsmålene har blitt belyst, og ny kunnskap har kommet frem gjennom diskusjon av hovedfunn. De viktigste funnene var betydningen av å skape tillit gjennom dialog og samarbeid, å gi meningsfulle og tilpassede tiltak gjennom døgnopphold, og betydningen av å være en kompetent fagperson i skjæringspunktet mellom barn og foreldres behov.

Studien viser at miljøterapi i senter for foreldre og barn gir en unik mulighet til å tilby skreddersydde tiltak til den enkelte familie, med mulighet for kontinuerlige justeringer ut fra behov som fremkommer fortløpende. Miljøterapeutisk arbeid åpner for å se barn og foreldre sammen i ulike kontekster, og over tid, og miljøterapeuter kan oppdage tidlig dersom barnet lider overlast. Et høyt faglig fokus sikres gjennom tverrfaglig samarbeid der faglige drøftinger og veiledning inngår for miljøterapeutene.

Senter for foreldre og barn er et tiltak som er i endring, og det er signalisert et behov for et tydeligere skille mellom hva som er hjelp og hva som er kontroll i tilbudet til sårbare familier. Fra 2022 trer ny lovhjemmel i kraft som skiller tilbudet i hjelpetiltak, og utredning som del av undersøkelsesarbeidet, og som tydeliggjøres med nye lovparagrafer (Prop. 133 L (2020-2021)). Et slikt skille har til hensikt å medvirke til et tydeligere oppdrag både for familien som

tar imot hjelp eller utredning, for kommunen som bestiller hjelpetiltak eller bistand til utredning, og for fagpersoner som skal arbeide med familiene.

Det har ikke lyktes meg å finne forskning som omhandler miljøterapi i sentre for foreldre og barn. Funnene i denne studien kan bidra med informasjon fra åtte miljøterapeuters praksishistorier om hva som erfares som viktig i det miljøterapeutiske arbeidet når det handler om å legge til rette for endring og vekst hos sårbare familier med små barn. Det reises imidlertid også noen mer prinsipielle spørsmål knyttet til funnene, som handler om dilemmaer i forståelsen av miljøterapi som begrep og tilnærming til populasjonen i senter for foreldre og barn, der maktforholdet mellom miljøterapeut og forelder fremstår som særlig utfordrende. Slik jeg ser det, er det derfor viktig med en videre diskusjon av miljøterapi, både som begrep og faglig tilnærming i senter for foreldre og barn.

Det er et behov for ytterligere kunnskap om hvordan miljøterapeutisk arbeid i døgnopphold på sentre for foreldre og barn bidrar og virker i endringsarbeid med familier med et sammensatt utfordringsbilde. Selv om det mangler forskning på dette området, betyr det ikke at tiltaket ikke virker, men det betyr at man vet lite om tiltakets virkning fordi det mangler forskningsbasert kunnskap. Det er viktig med oppmerksomhet knyttet til det videre utviklingsarbeidet, med en bredspektret og skreddersydd tilnærming, og et helhetlige sosial-økologisk perspektiv som er særlig aktualisert etter EMD-dommene. Det foreslås derfor at å etablere følgestudier når tilbudet skal endres og det blir innført ny lov.

Det er også behov for langtidsoppfølging av barnas utvikling og omsorgssituasjon for å få mer kunnskap om hvordan barna har det i familien, hva slags oppfølgingsbehov familien har, og får i tiden etter hjemflytting. Videre vil det være av nytte å vite om barna blir boende med foreldrene, eller om det blir omsorgsplassering i tidlige barneår. Slik forskning er viktig for å få mer kunnskap om de mest sårbare barnas situasjon, og hva som kan være virksomme tiltak i fremtiden.

Litteraturliste

- Akai, C. E., Guttentag, C.L, Bagett, K. M., Willard Noria, C.C. (2008). *Enhancing Parenting Practices of At-risk Mothers*. Primary Prevent 29, 223–242. Springer. <https://doi.org/10.1007/s10935-008-0134-z>
- Anda, R. F., Felitti, V. J., Bremner, J. D., Walker, J. D., Whitfield, C., Perry, B., Shanta, R. D., & Giles, W. H. (2006). The enduring effects of abuse and related adverse experiences in childhood- A convergence of evidence from neurobiology and epidemiology. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 256, 174-186
- Government of South Australia (2020) *Assessment-framework (AF)* https://www.childprotection.sa.gov.au/__data/assets/pdf_file/0017/126125/
- Backe- Hansen (2009). *Hva innebærer et kunnskapsbasert barnevern*. Fontene forskning 2009/2. <https://fonteneforskning.no/forskningsartikler/hva-innebarer-et-kunnskapsbasert-barnevern-6.19.265190.fdf3eb6f00>
- Bateson, G.(1972). *Steps to an ecology of mind*. Chandler Publishing Company. Toronto.
- Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., & van IJzendoorn, M. H. (2003). Less is more: Meta-Analysis of Sensitivity and Attachment Interventions in Early Childhood. *Psychological Bulletin*, 129 (2), 195-215.
- Bakketeig, E., Dullum, J., & Stefansen, K. (2019). Samarbeid i saker om vold og overgrep. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 22 (03), 198- 212. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-03-02>
- Ball, M., Barnes, J., Meadows, P. (2012). *Issues emerging from the first 10 pilot sites implementing the Nurse Family Partnership home-visiting programme in England*. Department of Health.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2016). *Høringsnotat. Forslag til endringer i barnevernloven. Kvalitets- og strukturreform*.
- Barne og familiedepartementet (2018-2021). Trygge foreldre- trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trygge-foreldre--trygge-barn.-regjeringens-strategi-for-foreldrestotte-2018-2021/id2606135/>
- Barne- og familiedepartementet (2020). *Barnevern*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/id1058/>
- Barnevernloven (1992) Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Belsky, J., & Fearon, R. P. (2002). Infant- Mother attachment security., contextual risk, and

- early development: A moderational analysis. *Development and Psychopathology*, 14 (02) s.293-310.
- Bernard, K., Dozier, M., Bick, J., Lewis-Morrarty, E., Lindhiem, O., & Carlson, E. (2012). *Enhancing attachment organization among maltreated infants: Results of a randomized clinical trial*. *Child Development*, 83, 623-636. doi:10.1111/j.1467-8624.2011.01712.x
- Bernard, K., Hostinar, C., & Dozier, M. (2014). Intervention effects on diurnal cortisol rhythms of CPS-referred infants persist into early childhood: Preschool follow-up results of a randomized clinical trial. *JAMA-Pediatrics*, 169, 112–119. doi:10.1001/jamapediatrics.2014.2369
- Bernard, K., Simons, R., & Dozier, M. (2015). Effects of attachment-based intervention on child protective services-referred mothers' event-related potentials to children's emotions. *Child Development*, 86, 1673-1684
- Berry, K., Jeon, Y-H., Foster, K., & Fraser, J. (2016) Extended parenting education in an early parenting centre: a mixed- method study. *Journal of Child Health Care*. Vol 20(4) 446-455. SAGE. <https://doi.org/10.1177/1367493515603827>
- Bowlby, J. (1988) *A Secure Base*. Routledge.
- Bronfenbrenner, U (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Bråten, B. & Sønsterudbråten, S. (2016) *Foreldreveiledning- virker det? En kunnskapstatus* Fafo 2016:29
- Buudir (2020 a)
https://www.buudir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Sentre_for_foreldre_og_barn
- Buudir (2020b)
<https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-vestland/barn-og-foreldre/presentasjoner-fra-laringsnettverket/digibarnevern---buudir--frobe-lobersli-og-berit-landmark.pdf>
- Bøe, T., Serlachius, A. S., Sivertsen, B., Petrie, K. J. & Hysing, M. (2017). Cumulative effects of negative life events and family stress on children's mental health: The Bergen Child Study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. DOI: 10.1007/s00127-017-1451-4
- Caron, E., Bernard, K., & Dozier, M. (2016). *In vivo feedback predicts parent behaviour change in the attachment and biobehavioral catch-up intervention*. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 47:sup1, 35-46, DOI: 10.1080/15374416.2016.1141359.

- Children's Workforce Development Council (2009). Early identification, assessment of needs and intervention. The Common Assessment Framework for children and young people. A guide for managers.
https://dera.ioe.ac.uk/8351/7/CAF_Practitioner_Guide_Redacted.pdf
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningsskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Uni Research Helse, RKBU Vest.
- Christiansen, Ø. (2019). *Mange familier i barnevernet trenger praktisk hjelp med livet for å få nytte av veiledning*. Fontene, 23.01.2019. <https://fontene.no/nyheter/forsker--mange-familier-i-barnevernet-trenger-praktisk-hjelp-med-livet-for-a-fa-nytte-av-veiledning-6.47.607353.4e06343749>
- Cicchetti, D., & Rogosh, F. A. (1996). Equifinality and multifinality in developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 8, s. 597-600.
- Cleaver, H., Unell, I. & Aldgate, J. (2011). *Children's Need – Parenting Capacity*. Child abuse: Parental mental illness, learning disability, substance abuse and domestic violence. London: TSO.
- Coren, E., Ramsbotham, K. & Gschwandtner, M. (2018). Parent training interventions for parents with intellectual disability. *The Cochrane Collaboration*. Wiley.
- Creswell, J. W. & Creswell J. D. (2018). *Research design. Qualitative, Quantitative & Mixed methods approaches*. SAGE edge.
- Dozier, M., Roben, C.K.B, Caron, E. B., Hoye J., & Bernard, K. (2016): Attachment and Biobehavioral Catch-up: An evidence-based intervention for vulnerable infants and their families, *Psychotherapy Research*, DOI: 10.1080/10503307.2016.1229873
- Dozier, M. & Bernard, K. (2017). Attachment and Biobehavioral Catch-up: addressing the needs of infants and toddlers exposed to inadequate or problematic caregiving. *Current Opinion in Psychology*, 15,111–117.
- Dozier, M., & Bernard, K. (2019). *Attachment and Biobehavioral Catch-up*. In C. H. Zeanah, Jr. (Ed.), *Handbook of Infant Mental Health*, (s. 514-526). The Guilford Press.
- Eide, H., & Eide, T. (2007). *Kommunikasjon i relasjoner: Samhandling, konfliktløsning, etikk* (2.utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ekhaug, T., Rasmussen, I., & Homleid, T. (2016). *Klokere vern av de aller minste*. Rapport 2016/46. Oslo: Vista Analyse.
- Eng, H., Reedtz, C., & Martinussen, M. (2018). *Effekter av psykososiale intervensjoner for*

- sped- og småbarn*. Tromsø: RKBU Nord, Universitetet i Tromsø.
<https://uit.no/Content/604779/cache=20182711123816/RKBU%20Nord%20rapportTil%20takforsmaabarn.pdf>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spiz, A. M., Edwards, V., Koss, M.P., Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: the adverse childhood experiences (ace) study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14 (4), 245-258.
- Fields, A. J. (2010). Multicultural research and practice: Theoretical issues and maximizing cultural exchange. *Professional Psychology: Research and Practice*, 41, 196-201.
- Forskrift for sentre for foreldre og barn (2010). (FOR-2010-11-25-1479). Lovdata
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-11-25-1479>).
- Fowler, C., Dickinson, M., Daggar, L., Goodwin, G. (2019). Mothers' experiences while admitted to a residential parenting unit: a qualitative study. *Contemporary Nurse*. Vol 55. S. 95- 108.<http://doi.org/10.1080/10376178.2019.1611379>
- Geller, S.M. & Greenberg, L.S. (2002). Therapeutic Presence: Therapists experience of presence in the psychotherapy encounter.
<http://dx.doi.org/10.1080/14779757.2002.9688279>
- Greef de, M., McLeoud, B. D., Scholte, R. H. J., Delsing, M. J. M.H., Pinjenburg, H.M. & Hattum van, M., C., J. (2018). Predictive Value of Parent- Professional Alliance for Outcomes of Home- Based Parenting Support. *Child & Youth Care Forum*. Vol 47, s. 881- 895.<http://doi.org/10.1007/s10566-018-946667-9>
- Gubbels, J., Put van der, C.E., Stams, G-J. J.M., Prinzie, P. J., Assink, M. (2021). Components associated with the effect of home visiting programs on child maltreatment: A meta- analytic review. *Child Abuse & Neglect* 114.
<http://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.104981>
- Hafstad R., Øvereide H. (2011). *Utviklingsstøtte, foreldrefokusert arbeid med barn*. Høyskoleforlaget.
- Hatch Amos, J. (2002) *Doing Qualitative Research in education settings*. State University of New York Press.
- Haukanes, H. & Thelen, T. (2010). Parenthood and Childhood: Debates within the Social Sciences. I T. Thelen & H. Haukanes (Red.). *Parenting After the Century of the Child* (s. 12-32). Routledge
- Haynes, J. P. (2010). Parenting Assessment in Abuse, Neglect, and Permanent Wardship

- Cases. I E. P. Benedeck, P. Ash, & C. L. Scott (red.), *Principles and Practice of Child and Adolescent Forensic Mental Health* (pp. 157–170). <https://doi.org/10.1080/14789949.2011.624828>
- Heggestad, A. K. T. (2018). *Etikk i klinisk sjukepleie*. Samlaget.
- Helsebiblioteket (2020) *PICO*
<https://www.helsebiblioteket.no/kunnskapsbasert-praksis/sporsmalsformulering/pico>
- Håkanson, U., Söderstøm, K., Watten, R., Skårderud, F. & Glenne Øie, M. (2018). Parenting reflective functioning and executive functioning in mothers with substance use disorder. *Attachment & Human Development*, 20:2., s. 181- 207. DOI: 10.1080/14616734.20171398764.
- Isdal, P. (2017). *Smittet av vold*. Fagbokforlaget.
- Jacobsen, S. L. & McKinney, C., H. (2014). *A Music Therapy Tool for Assessing Parent-Child Interaction in Cases of Emotional Neglect*. Springer.
DOI 10.1007/s10826-014-0019-0
- Johannessen, E., Kokkersvold, E., Vedeler, L. (2010). *Rådgivning: Tradisjoner, teoretiske perspektiver og praksis*. (3.utg.). Gyldendal Akademisk.
- Karlsson, B. (1997). Miljøterapi. Begrep og innhold. En kritisk drøftelse. I A. J. W. Andersen (Red.), *Uten fasit. Perspektiver på miljøterapi*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Killen, K. (2017). *Profesjonell utvikling og faglig veiledning. Et fellesfaglig perspektiv for helse-, sosiale og pedagogiske profesjoner* (5. utg.). Gyldendal
- Kvale, S. (2004). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk.
- Kvaran, I. og Holm, J. (2017). *Barnevernsfaglig miljøterapi*. Cappelen Damm.
- Landmark, B., Næss, O., og & Olkowska, A. (2016). Vitenskapsteori og miljøterapi. I A.Olkowska & B. Landmark (Red.), *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 35-45). Fagbokforlaget
- Landmark, B. & Olkowska, A. (2016). Hva gjør miljøterapi til terapi. I A.Olkowska & B. Landmark (Red.), *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 23-33). Fagbokforlaget.
- Landmark, B. & Stokvold, Ø. (2016). Den profesjonelle relasjonen i den miljøterapeutiske organisasjonen. I A.Olkowska & B. Landmark (Red.), *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (s.71- 85). Fagbokforlaget.
- Larsen, E. & Selnes, B. (1975). *Fra avvik til ansvar. En miljøterapeutisk tilnærming til ungdom i institusjon* (2.utg.). Tanum- Nordli.
- Larsen, E. (2020). *Miljøterapi med barn og unge- Organisasjonen som terapeut* (3.utg.).

- Universitetsforlaget.
- Lauvås, P. & Handal, G. (2014). *Veiledning og praktisk yrkesteori*. Cappelen forlag.
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C., Macvarish, J. & Furedi, F. (2014). *Parenting culture studies*. Palgrave Macmillan.
- Lewis, D.J, Beck, P.R., King, H., & Stephen, I. *Some approaches to the evaluation of milieu Therapy*. *Canad. Psychiat. Ass. J.* Vol. 16 (1971).
- Lillevik, O. G. & Øien, L. (2019). *Miljøterapeutisk arbeid i møte med vold og aggresjon*. Gyldendal.
- Lind, T., Bernars, K., Ross, E., & Dozier, M. (2014). Intervention effects on negative affect of CPS-referred children: Results of a randomized clinical trial. *Child Abuse & Neglect*, 38, 1459-1467. Doi: 10.1016/j.chiabu.2014.04.004
- Luhama, K., McEvan- Strand, A., Ruiken, B., Skivenes, M. & Wingers, F. (2021) Services and support for mothers and newborn babies in vulnerable situations: A Study of Eight European jurisdictions. *Children and Youth Services Review* 120.
[Http://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105762](http://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105762)
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. Utg.). Universitetsforlaget.
- Manly, J. T., Kim, J. E., Rogosh, F. A., & Cicchetti, D. (2001). Dimensions of child maltreatment and children's adjustment: Contributions of developmental timing and subtype. *Development and Psychopathology*, 13, 759-782.
- Martin, D. J., Garske, J. P., & Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(3), 438-450. doi:10.1037/0022-006X.68.3.438
- Medvik (2012). Sju fortellinger fra miljøterapeutisk praksis. I Medvik og Larsen (Red). *Miljøterapeutisk praksis. Fortellinger fra arbeidet med utsatte barn og unge*. Universitetsforlaget.
- Mejdoubi, J., van der Heijkant, S.C.C.M., van Leerdam, F.J.M., Heymans, M.W., Crijnen, A. & Hirasing, R.A (2013). Effect of Nurse Home Visits vs. Usual Care on Reducing Intimate Partner Violence in Young High- Risk Pregnant Women: A randomized Controlled Trial. *Plos One*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078185>
- Mejdoubi, J., S. C., van der Heijkant, S.C.C.M., van Leerdam, F.J.M., Heymans, M.W., Crijnen, A. & Hirasing, R.A (2015). *The effect of Voor Zorg, the Dutch Nurse- Family Partnership on Child Maltreatment and Development: A randomized Controlled Trial*. *Plos One*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0120182>

- Mikton, C. & Butchart, A. (2009). Child maltreatment prevention: a systematic review of reviews. <https://www.researchgate.net/journal/Bulletin-of-the-World-Health-Organisation-0042-9686>. DOI: 10.1590/S0042-96862009000500012
- Miles, M. B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Miller, T. R. (2015). Projected Outcomes of Nurse-Family Partnership Home Visitation During 1996-2013, USA. *Prevention Science*, 16(6), 765-777. <https://doi.org/10.1007/s11121-015-0572-9>
- Moe V., Slinning, K., & Bergum Hansen, M. (red.). (2010). *Håndbok i sped og småbarns psykiske helse*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Moran, G., Pederson, D. R., & Krupka, A. (2005). Maternal unresolved attachment status impedes the effectiveness of interventions with adolescent mothers. *Journal of Infant Mental Health*, 26(3), 231-249. DOI: 10.1002/imhj.20045
- Møller, G. (2018). *Kunnskapsgrunnlag- Metoder for tidlig identifisering av risiko hos barn og unge*. (Helsedirektoratets rapport IS- 2696). <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/kunnskapsgrunnlag-metoder-for-tidlig-identifisering-av-risiko-hos-barn-og-unge/>
- Nordanger, D., Ø., & Braarud, H., C. (2017). *Utviklingstraumer. Regulering som nøkkeltbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget.
- Nordby, H. (2013). *Etikk i Barnevern*. Gyldendal Akademisk.
- Nordcross, C., & Wampol, B. E. (2018). A new therapy for each patient: Evidence- based relationships and responsiveness. *Wiley Online Library*. <https://doi.org/10.1002/jclp.22678>
- Nugent, J. K., Keefer, C. H., Minear, S., Johnson, L. C., & Blanchard, Y. (2018). *Nyfødtes atferd og tidlige relasjoner*. Gyldendal.
- Olafsen, K.S., & Kjøbli, J. (2021). Effektive tiltak tas sjelden i bruk når barn lever med omsorgssvikt. Fontene. *Et tidsskrift fra fellesorganisasjonene FO*. 2/2021
- Olds, D. L. (2002). Prenatal and infancy home visiting by nurses: from randomized trials to community replication. *Prev Sci*, 3(3), 153-172. <https://doi.org/10.1023/a:1019990432161>
- Olds, D. (2006). The Nurse-Family Partnership: an evidence-based preventive intervention. *Infant Mental Health Journal* 27(1): 5-25. <https://doi.org/10.1002/imhj.20077>
- Olds, D. L., Sadler, L., & Kitzman, H. (2007). Programs for parents of infants and toddlers:

- recent evidence from randomized trials. *Child Psychol Psychiatry*, 48(3-4), 355-391.
doi:10.1111/j.1469- 7610.2006.01702.x
- Olkowska (2016). Miljøterapi og det systemiske perspektiv. I A. Olkowska & B. Landmark (Red.), *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 47-58). Fagbokforlaget.
- Olkowska, A & Landmark, B (Red.). (2016). *Miljøterapi: Prinsipper, perspektiver og praksis*. Fagbokforlaget.
- Oterholm, I (2003) Deltagelse og beslutninger i barnevernet. *Nordisk sosialt arbeid* nr 4 (s.217-223).
- Pajulo, M., Suchman, N., Kalland, M. & Mayes, L. (2006). Enhancing the effectiveness of residential treatment for substance abusing pregnant and parenting women: Focus on maternal reflective functioning and mother- child relationship. *Infant Mental Health Journal*, Vol. 27 (5) s. 448- 465.
- Papousek, H. & Papousek, M. (1987). Intuitive parenting. A dialectic counterpart to the infant's integrative competence. I J.D. Osofsky (Red.) I *Handbook of infant development* (2. utg., s. 669-720)
- Paulsen, V., Ytreland, K., & Oterholm, I. (2021). *Pålagte hjelpetiltak i barnevernet. Delprosjekt 1 i forskningsprosjektet «virkning av hjelpetiltak i barnevernet»*. NTNU Samfunnsforskning Mangfold og Inkludering.
- Pedersen, E., Gottschalk Ballo, J., og Nilsen, W. (2019). *Utprøving av familie for første gang. Sluttrapport fra en fireårig følgeevaluering av «Nurse Family Partnership» i Norge*. Arbeidsforskningsinstituttet AFI Rapport
2019:06.https://www.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/familie_samliv/utprovingen_a_v_familie_for_forste_gang_sluttrapport_fra_en_rearig_folgeevaluering_av_nurse_family_partnership_i_norge-.pdf
- Prop. 12 S (2016-2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021).
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f53d8d6717d84613b9f0fc87deab516f/no/pdfs/prp201620170012000dddpdfs.pdf>
- Prop. 73 L (2016-2017). *Endringer i barnevernloven* (barnevernsreformen). Barne- og familiedepartementet.<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-73-l-20162017/id2546056/>
- Prop. 133 L (2020-2021) *Lov om barnevern* (barnevernloven) og *lov om endringer barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/>
- Rasmussen, I & Vennemo, H. (2017). *Samfunnsøkonomiske konsekvenser av omsorgssvikt*

- og vold mot barn*. Rapport 2017/12. Oslo: Vista analyse.
- Riedl, T. R. (2021). Jusskurs for kommunalt barnevern- EMD og HR. Kva betyr signalene? https://bufdir.no/en/Barnevern/Kunnskap_og_kompetanseheving/kurs_EMD_forvaltning/
- Repstad, P (2000). *Mellom nærhet og distanse* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Robling, M., Bekkers, M.-J., Bell, K., Butler, C. C., Cannings-John, R., Channon, S., Martin, B.C., Gregory, J. W., Hood, K., Kemp, A., Kenkre, J., Montgomery, A.A., Moody, G., Owen- Jones, E., Picett, K., Richardson, G., Roberts, Z.E.S., Ronaldson, S.,..., Torgerson, D.(2016). Effectiveness of a nurse-led intensive home- visitation programme for first- time teenage mothers (Building Blocks): a pragmatic randomized controlled trial. *Lancet*, 2016 9;387(10014):146-55.
DOI: 10.1016/S0140-6736(15)00392-X. Epub 2015 Oct 22.
- Ryen, A. (2017). *Det kvalitative intervjuet- fra vitenskapskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Sawyer, M. G., Frost, L., Bowering, K., & Lynch, J. (2013). Effectiveness of nurse home visiting for disadvantaged families: results of a natural experiment. *BMJ Open*, 3(4). <http://dx.doi.org/10.1136/bmjopen-2013-002720>
- Shipman, K., Schneider, R., & Sims, C. (2005). Emotion Socialization in Maltreating and Nonmaltreating Mother-Child Dyads: Implications for Children's Adjustment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34, 590-596.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data. Methods for Analyzing Talk, Text and Interaction* (3. utg.). Sage.
- Skau, G.M. (2005). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Skilbred, D. T. & Havnen Skaale, K. J. (2017). *Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet?* Tidsskriftet Norges Barnevern, 4, 238-253.
- Skårderud, F & Sommerfeldt, B. (2013). *Miljøterapi boken- mentalisering som holdning og handling*. Gyldendal.
- Smith, L. (2007). *Tilknytning og barns utvikling*. Høyskoleforlaget.
- Socialstyrelsen (2018a). *Grundbok i BBIC. Barnets behov i centrum*. (Artikkelnummer 2018-10-20). Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-10-20.pdf>
- Socialstyrelsen (2020b) Integrated Children's System (ICS) <https://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/sagsbehandling-born-og-unge/ics>

- Solbjør, M. & Kleiven, H.H. (2013). *Kognitiv miljøterapi*. Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA). Rapport nr.3/2013.
- Strømfors, G. & Edland- Gryt, M. (2016). *Jeg visste ikke at jeg kunne så mye. Praksisrefleksjon på arbeidsplassen*. Gyldendal akademisk.
- Strømstad, J., V., Eie Torbjørnesen, A., B. & Kinn Aasland, A -M. (2018) *Hvem er du? Miljøterapi i relasjoner* (2. utg.). Hertevig Forlag.
- Suchman, N., Decoste, C., & Mayes, L. (2009). I Zeanah, Jr. C., H. (Red.). The mothers and Toddlers Program. An attachment- Based intervention for Mothers in Substance Abuse Treatment. *Handbook of Infant Mental Health*. (3. utg., s. 485-500). Guilford.
- Sund Sjøvoll, M., & Furuholmen G. K. (2020) *De minste barnas stemme* (2. Utg.). Universitetsforlaget.
- Sundin, B. (1972). *Individ, Institusjon, Ideologi: Anstaltens sosialpsykologi*. Gyldendal.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal.
- Thuren, T. (1993). *Vitenskapsteori for nybegynnere*. Universitetsforlaget
- Torgerson, D. (2016). Effectiveness of a nurse-led intensive home-visitation program for first-time teenage mothers (Building Blocks): A pragmatic randomized controlled trial. *The Lancet*, 387(10014), 146-155. [https://doi.org/10.1016/s0140-6736\(15\)00392-x](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(15)00392-x)
- Trost, J. (2014). *Kvalitative intervjuer* (4. utg.). Studentlitteratur.
- Tsai, M., Kohlenberg, R., J. & J., W. Kanter, (2010). I Christopher Muran, J. & Barber, J., P. (Red.), *The Therapeutic Alliance* (s. 172- 189). The Guilford Press.
- Tveiten, S. (2013). *Veiledning - mer enn ord*. (4. utg.). Fagbokforlaget.
- Ulleberg, I. (2014). *Kommunikasjon og veiledning*. (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Van der Put, C. E., Assink, M., Gubbels, J. & Boekhout van Solinge, N. (2017). Identifying Effective Components of Child Maltreatment Interventions: A Meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 21: 171- 202.
DOI:[10.1007/s10567-017-0250-5](https://doi.org/10.1007/s10567-017-0250-5)
- Ward, H., Brown, R.& Hyde-Dryden, G. (2014). *Assessing Parental Capacity to Change when Children are on the Edge of Care: an overview of research evidence*. Centre for Child and Family Research, Loughborough University. Department for Education.
- Watson, J., C. & Kalogerakos, F. (2010). *The Therapeutic Alliance in Humanistic*

Psychotherapy. I Christopher Muran, J. & Barber, J., P. (Red.), *The Therapeutic Alliance* (s. 191-209). The Guilford Press

4 vedlegg

Vedlegg 1

NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Om virksomme elementer i arbeidet med å styrke foreldres omsorgskapasitet-
Miljøterapeutens erfaringer fra senter for foreldre og barn

Referansenummer

166467

Registrert

27.08.2020 av Line Birkeland - Line.Birkeland@student.uib.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ragnhild Bjørknes, Ragnhild.Bjorknes@uib.no, tlf: 99297110

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Line Birkeland, Ibi04@uib.no, tlf: 94154287

Prosjektperiode

20.08.2020 - 31.05.2022

Status

3 1.08.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

31.08.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er

dokumentert i meldeskjemaet den 3 1.08.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

'MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5f462ea9-54ba-484b-a7a7-9bf4fce7f9a4>

dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.05.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. I bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art.

12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

Microsoft Teams er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5f462ea9-54ba-484b-a7a7-9bf4fce7f9a4>

Kontaktperson hos NSD: Mirza Hodzic

TIE Personverntjenester: 55 58 21 17

Vedlegg 2

Hei ....

Dette er et spørsmål om hjelp til å rekruttere informanter til mitt masterprosjekt.

Som del av masterutdanningen i barnevern ved Universitetet i Bergen skal jeg gjøre en studie om miljøterapi i senter for foreldre og barn. Jeg er interessert i hvordan miljøterapeuter erfarer sitt arbeid med familier når målsettingen er å styrke foreldres omsorgskapasitet.

Jeg trenger til sammen 6-8 informanter fra ulike tiltak, og ønsker å komme i kontakt med 1-2 miljøterapeuter ved ..... senter for foreldre og barn, med sosialfaglig bakgrunn og minimum to års erfaring fra tiltaket.

Aktuelle temaområder i intervjuet vil være:

Hvilke betydning har den profesjonelle relasjonen i utøvelsen av et godt faglig arbeid?

Hvilke betydning har det fysiske miljøet og aktivitetene?

Hvilke betydning har de strukturelle rammene i institusjonen?

Med tanke på den pågående koronapandemien vil intervjuene bli gjennomført via teams, og de vil ta ca. en time. Jeg sender selvfølgelig mer informasjon til aktuelle informanter.

På forhånd takk for hjelpen

Vennlig hilsen

Line Birkeland

Vedlegg 3

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Om virksomme elementer i arbeidet med å styrke foreldres omsorgskapasitet- miljøterapeutens erfaringer fra senter for foreldre og barn»

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få kunnskap om hvordan miljøterapi utøves i senter for foreldre og barn. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Som del av masterutdanningen skal jeg gjøre en studie om miljøterapi i senter for foreldre og barn.

Jeg ønsker å undersøke hvordan miljøterapeuter i senter for foreldre og barn utøver sitt arbeid når målsettingen er å styrke foreldres omsorgskapasitet. Jeg ønsker å få informasjon om hvilke erfaringer miljøterapeuter ved ulike sentre for foreldre og barn har gjort seg, særlig med fokus på virksomme elementer i det daglige arbeidet. Aktuelle forskningsspørsmål er:

- Hvilke betydning har den profesjonelle relasjonen i utøvelsen av et godt faglig arbeid?
- Hvilke betydning har det fysiske miljøet og aktivitetene?
- Hvilke betydning har de strukturelle rammene i institusjonen?

Jeg vil intervju 6- 8 informanter fra 3-4 ulike sentre.

Intervjuet være et dybdeintervju der hensikten er å undersøke, og få beskrivelser i detalj om hvilke erfaringer miljøterapeuter har med arbeidet i sentre for foreldre og barn. Det vil være utformet som et semistrukturert intervju med noen faste spørsmål, men som også gir rom og mulighet til utforskning av aktuelle tema som kan dukke opp underveis i samtalen.

Intervjuet vil bli gjennomført på ca. en time, og vil bli tatt opp på diktafon, for senere å bli transkribert. På grunn av den pågående coronapandemien vil intervjuene bli gjennomført digitalt via teams (eller telefon). Dette vil vi bli enig om før endelig avtale om intervju.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Min hovedveileder er Ragnhild Bjørknes, Professor ved Universitetet i Bergen, Institutt for helse miljø og likeverd (HEMIL) ved Det psykologiske fakultet. Hun er hoved ansvarlig for prosjektet.

Biveileder er Hanne Cecilie Braarud, Forsker 1 ved NORCE forskningsinstitutt, avdeling helse.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Da jeg søker å finne ut av hvordan miljøterapeuter erfarer og utfører sine oppgaver i sentre for foreldre og barn, er ett av kriteriene at informanten er ansatt som miljøterapeut i senter for foreldre og barn. Det forutsetter at de er i direkte kontakt med inne boende familier i sitt daglige arbeid. For å sikre at informanten har tilstrekkelig erfaring er det ønskelig at hun/ han har vært i arbeid ved senteret i minst to år. Videre søker jeg etter informanter som har sosialfaglig grunnutdanning for å sikre et barnevernfaglig fokus i miljøterapi. Jeg har kontaktet avdelingsleder ved ditt arbeidssted og bedt henne om hjelp i utvelgelsen av aktuelle kandidater. Du får spørsmål om å delta fordi du fyller disse kriteriene.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du deltar i et semistrukturert intervju som tar ca. en time. Det er ikke nødvendig med forberedelse før selve intervjuet.

Gjennom intervjuet får du mulighet til å dele dine egne erfaringer fra det miljøterapeutiske arbeidet i døgntiltak, med hovedfokus på hva som fungerer, men også hva som kan være utfordrende. Din erfaring er et viktig bidrag til forskning og kunnskap om sentrene sitt arbeid.

Det vil bli tatt lydopptak under intervjuene, og de blir transkribert i sin helhet i etterkant. I intervjusituasjonen vil jeg også ha penn og papir tilgjengelig, for å ha muligheten til å ta enkelte notater som trengs å følges opp.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun meg som student og min hovedveileder og biveileder som vil ha tilgang til intervjuene.

Det kan bli aktuelt å bruke enkelte sitat fra det du har sagt i intervjuet, men ingen vil kunne gjenkjenne deg eller ditt bidrag da utvalgte sitater vil være anonyme, og ikke kunne spores til hvilket senter du arbeider ved.

Alle opplysninger blir behandlet konfidensielt og anonymiseres. Jeg vil erstatte ditt navn med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgraden er godkjent, noe som etter planen er senest i mai 2022.

Listen med navnet ditt slettes når masterprosjektet er gjennomført. Lyddopptak vil også bli slettet ved prosjektets slutt. Studien er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, og har fått godkjenning.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Universitetet i Bergen ved Ragnhild Bjørknes, Professor ved Institutt for helse miljø og likeverd (HEMIL) ved Det psykologiske fakultet. E-post: Ragnhild.bjorknes@uib.no
Tlf + 47 58 32 28 / + 47 992 97 110

Student: Line Birkeland. E-post: lbi041@uib.no. Tlf 94 15 42 87 (priv) eller 46 61 97 23 (jobb)

Vårt personvernombud: Universitetet i Bergen ved Janecke Helene Veim. E-post: Janecke.Veim@uib.no Tlf. +47 55 58 29/ + 47 930 30 721

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Ragnhild Bjørknes
Veileder

Line Birkeland
student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Om virksomme elementer i arbeidet med å styrke foreldres omsorgskapasitet- miljøterapeutens erfaringer fra senter for foreldre og barn*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato

Vedlegg 4.

Intervjuguide

Introduksjon/ innledning før selve intervjuet

Du er blitt spurt om å delta i dette intervjuet som en del av arbeidet med en masteroppgave i barnevern ved Universitetet i Bergen. Temaet for oppgaven er miljøterapi i senter for foreldre og barn.

Formålet er å få kunnskap om hvordan miljøterapi utøves i sentrene. Fokuset mitt er å undersøke og utforske hvilke erfaringer miljøterapeuter har i dette arbeidet. Det er viktig for meg å presisere at jeg er ute etter dine synspunkt og erfaringer fra praksis, og at det ikke finnes rette eller feile svar. Jeg håper du vil snakke så fritt som mulig, så passer jeg på at jeg får svar på det jeg trenger, og eventuelt stiller oppfølgingsspørsmål. Du vil ikke få spørsmål som kan identifisere enkeltbarn eller familier.

Informasjonen fra intervjuene vil jeg bruke i arbeidet med å undersøke om det er det mulig å identifisere noen elementer som kjennetegner godt (vellykket) miljøterapeutisk arbeid.

Intervjuguide

Innledende spørsmål

1. Hvor lenge har du jobbet som miljøterapeut i senter for foreldre og barn?
2. Hvilke faglig bakgrunn og utdanning har du?
3. Slik du ser det, hva er miljøterapi i senter for foreldre og barn?

Hovedspørsmål

(Jeg er interessert i hvordan senteret er tilrettelagt og hvilke muligheter som finnes i organisasjonens struktur).

Temaområde 1 - Strukturelle rammer.

4. Kan du fortelle litt om hvordan struktur og rammer i senteret tilrettelagt for en miljøterapeutisk tilnærming til familiene?
5. Kan du si litt om hvilke felles aktiviteter og gruppetiltak senteret har? hvilke muligheter og begrensinger tenker du dette tilbudet gir.
6. Kan du fortelle om hvordan det planlegges og arbeides i forhold til den enkelte families behov for individuelle tilrettelegging, altså det skreddersydde tilbudet? hvilke muligheter og begrensinger gir denne tilnærmingen.
7. Hvilke erfaringer har du med evaluering av det miljøterapeutiske arbeidet i forhold til familiene underveis i arbeidsprosessen?

Temaområde 2- Erfaringer

(Her er jeg interessert i eksempler på opplevd praksis, både positive og negative erfaringer med hensyn til vellykkethet).

8. Kan du fortelle om en sak eller hendelse der du opplevde at miljøterapi var særlig nyttig. Hvordan oppdaget du at tilnærmingen var nyttig? Kan du huske hvilke tanker gjorde du deg i etterkant? Når du tenker tilbake, hva vil du si var det viktigste du bidro med? Er det noe fra denne erfaringen som du har tatt med deg i det videre arbeidet med miljøterapi?

Temaområde 3- Det relasjonelle aspektet ved miljøterapi

(Her er jeg interessert i den profesjonelle relasjonen, verdier, etikk og holdninger).

Nå vil jeg at vi skal snakke om det relasjonelle aspektet ved miljøterapi.

8. Kan du fortelle litt om hvilke verdier du er opptatt av i ditt daglige arbeid?
9. Kan du si noe om etikk og holdninger du er opptatt av?
10. Kan du fortelle ut fra din erfaring om hvordan du jobber med det relasjonelle aspektet i kontakt med familiene?
11. Er det noe spesielt du gjør for å skape en trygg relasjon?
12. Er det noen spesielle personlige kvalifikasjoner du tenker som bør være tilstede hos den enkelte miljøterapeut for arbeidet?
13. Har du erfaringer med at det er noen problemstillinger som kan være særlig utfordrende å møte på i det miljøterapeutiske arbeidet?
14. Har du tanker eller erfaringer med familier eller situasjoner du tenker at man ikke bør bruke miljøterapi i? Kan du fortelle litt om hvilke avveininger man da gjør (hvilken og hvorfor)

Avslutning

Jeg lurer på om det er noen tema eller problemstillinger du har tenkt på, enten underveis i intervjuet eller som du kommer på nå, som jeg ikke har spurt deg om, og som du tenker er relevant i din arbeidshverdag som miljøterapeut?

Tusen takk for at du ville delta med å dele dine erfaringer og synspunkter. Dersom du skulle komme på noe mer du anser som viktig eller relevant, er det fint om du tar kontakt på telefon eller mail.